

**LAADUKASTA LASTENKULTTUURIA YMPÄRI
VALTAKUNNAN?**

**Lastenkulttuurin saavutettavuus lastenkulttuurikeskusten
verkosto Taikalampussa.**

Milja Sirviö
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian
laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2008

LAADUKASTA LASTENKULTTUURIA YMPÄRI VALTAKUNNAN? Lastenkulttuurin saavutettavuus lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalampussa.

Milja Sirviö
Yhteiskuntapolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaajat: Marja Järvelä ja Sakarias Sokka
Kevät 2008
Sivumäärä: 94 + 2 liitettä

TIIVISTELMÄ

Lastenkulttuuri on noussut julkisen kulttuuripolitiikan yhdeksi keskeiseksi osa-alueeksi viime vuosina. Osana *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman* (2003) toteuttamista käynnistettiin Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkoston toiminta tukemaan ja vahvistamaan lastenkulttuurin asemaa eri puolilla Suomea. Taikalampun yksi keskeisimmistä tavoitteista ja arviointikriteereistä on lastenkulttuurin saavutettavuuden parantaminen.

Pro gradussani tarkastelen lastenkulttuurin ja saavutettavuuden suhdetta. Tutkimukseni pyrkii selvittämään, mitä kulttuurin saavutettavuudella tarkoitetaan Taikalampun ja yleisemmin julkisen lastenkulttuuripolitiikan piirissä sekä millaiseksi verkoston saavutettava lastenkulttuuri sisällöltään muodostuu.

Tutkimukseni ensisijaisena aineistona toimivat opetusministeriön julkaisut *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistio (2002) ja *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportti (2006), joita analysoin kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Aineistoa täydentämään haastattelin kolmea asiantuntijaa, jotka ovat olleet mukana edellä mainitun muistion laatineessa työryhmässä. Haastattelutekstien analysoinnin apuvälineeksi valitsin sisällönanalyysin.

Tutkimuksessani käy ilmi, että lastenkulttuurikeskusten verkosto operoi suppean, taidepainotteisen kulttuurin sektorilla. Vaikka Taikalampun keskeisenä tavoitteena on kulttuurin demokratisointi eli laadukkaiden taide- ja kulttuuripalvelujen levittäminen ympäri Suomen, verkostossa esiintyy myös pyrkimyksiä kulttuuridemokratiaan. Lapsille suunnatun kulttuurin rinnalla lastenkulttuurikeskusten verkostossa korostetaan lasten omaa kulttuuria, omaehtoista osallistumista ja tekemistä.

Tutkimukseni osoittaa, kuinka Taikalampussa saavutettavuus-käsitteen sisältö on laajentunut taide- ja kulttuuripalvelujen saatavuudesta kohti esteettömyyttä uusien kulttuuripoliittisten linjausten mukaisesti. Aineistossa voidaan myös havaita lastenkulttuurin perustelujen painopisteen siirtyminen kohti taloudellisia perusteluja.

Avainsanat: kulttuuridemokratia, kulttuurin demokratisointi, kulttuuripolitiikka, lastenkulttuuri, saavutettavuus

SISÄLLYSLUETTELO

1. TUTKIMUKSEN VIRITYS	1
2. LASTENKULTTUURI	4
2.1 Laajaa ja suppeaa lastenkulttuuria	4
2.2 Lasten oma kulttuuri ja lapsille suunnattu kulttuuri.....	5
2.3 Lastenkulttuuri hyvinvoivia kansalaisia kasvattamassa.....	7
2.4 Tutkimuksen keskiössä Taikalampun lastenkulttuuri	10
3. SAAVUTETTAVUUS.....	14
3.1 Kulttuurin demokratisointi ja kulttuuridemokratia	14
3.2 Saavutettavuuden käsite	17
4. TUTKIMUSMENETELMÄ	21
4.1 Opetusministeriön julkaisujen analyysi	21
4.1.1 Aineistona julkaisut Taikalampusta	22
4.1.2 Analyysin välineenä kriittinen diskurssianalyysi.....	24
4.2 Täydentävät ja tarkentavat haastattelut	26
4.2.1 Asiantuntijoiden teemahaastattelut.....	26
4.2.2 Haastattelujen sisällönanalyysi.....	30
4.3 Luotettavuudesta	31
5. SAAVUTETTAVUUS TAIKALAMPUSSA	34
5.1 Saatavilla laadukasta lastenkulttuuria ympäri Suomen.....	34
5.1.1 Tavoitteena taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuus	34
5.1.2 Taustalla hyvinvointivaltiollinen pyrkimys kulttuurin demokratisointiin.....	38
5.2 Arviointikriteerinä laajentunut saavutettavuus	42
5.2.1 Saavutettavuus palveluiden järjestämisen näkökulmasta.....	42
5.2.2 Esteettömyyttä ja asiakkuuksia	45
5.3 Bussimatkoja, taitelijavierailuja sekä sopivia tiloja.....	48

6. MILLAISTA LASTENKULTTUURIA SAAVUTETAAN?.....	53
6.1 Taikalamppu laadukkaiden taide- ja kulttuuripalveluiden tarjoajana	53
6.1.1 Laajasta kulttuurista taide- ja kulttuuripalveluiksi	53
6.1.2 Lapsille suunnattu laadukas kulttuuri.....	56
6.2 Lapset aktiivisina osallistujina	58
6.2.1 Lasten oma kulttuuri osana toimintaa	58
6.2.2 Kulttuuridemokratia omaehtoisena osallistumisena.....	61
7. MIKSI LASTENKULTTUURI PITÄÄ SAAVUTTA?.....	65
7.1 Oikeus hyvään kulttuurielämään.....	65
7.2 Yhteisön jäsenten kasvattaminen	68
7.2.1 Tulevaisuuden suomalaisten muokkaaminen	68
7.2.2 Kulttuuri kasvaa lapsissa	71
7.3 Eväät hyvinvoivaksi yksilöksi	72
7.4 Virkeän taide-elämän hyödyt	76
7.4.1 Luovuus voimavarana	76
7.4.2 Taiteelle harrastajia – taiteilijoille työtä.....	78
8. LASTENKULTTUURIN SULJETTUJA JA AVOIMIA OVIA	81
LÄHTEET	89
LIITTEET	

1. TUTKIMUKSEN VIRITYS

Tutkin syksyllä 2006 valmistuneessa kandidaatin tutkielmassani, miten opetusministeriö määrittelee lastenkulttuurin *Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa* (2003). Lastenkulttuuri osana julkista kulttuuripolitiikkaa osoittautui kiinnostavaksi mutta yhteiskuntapoliittisesti vähäisesti tutkituksi käsitteeksi, johon sisältyy paljon ristiriitaisia merkityksiä ja tavoitteita.

Koska lastenkulttuuri on vakiintunut osaksi kulttuuripoliittista käsitteistöä, koin kandidaatin tutkielmassani tärkeäksi analysoida, mitä lastenkulttuurilla tarkoitetaan ja miten sitä perustellaan. Lastenkulttuuria osana julkisen vallan harjoittamaa kulttuuripolitiikkaa ei suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa ole mainittavasti käsitelty. Lastenkulttuurin tutkimus on keskittynyt taidekasvatukseen, kasvatustieteen ja kulttuurintutkimuksen aloille. Lastenkulttuuriin kohdistuneissa tutkimuksissa on keskitytty yleensä johonkin lastenkulttuurin osa-alueeseen (esim. leikki, koulu, media). Lastenkulttuuria julkisen hallinnon tason toimenpiteenä on tutkittu vain sille osoitetun julkisen tuen näkökulmasta (ks. Ylä-Sankola-Peltola 1996).

Lastenkulttuuri on noussut 2000-luvulla yhdeksi julkisen kulttuuripolitiikan keskeiseksi temaksi. Opetusministeriö on pyrkinyt tuomaan taidetta ja kulttuuria esiin kansalaisten perusoikeutena, jota tulee vaalia jo lapsuudesta lähtien (esim. Kumpulainen 2006, 51–52). Vuonna 2003 opetusministeriö julkaisi *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman*, jonka keskeisimpänä tehtävänä oli antaa lastenkulttuurin alalta toimenpide-ehdotuksia. Toimenpide-ehdotukset keskittyivät lapsille suunnattaviin taide- ja kulttuuripalveluihin. Samana vuonna käynnistyi Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkoston ensimmäinen kolmivuotinen toimikausi osana *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman* toteuttamista.

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto luotiin kehittämään ja tukemaan olemassa olevien lastenkulttuurikeskusten toimintaa sekä edistämään uuden toiminnan syntymistä alueille, joilla sitä ei vielä ole. Jokaisella verkoston jäsenellä on yleisten tavoitteiden lisäksi erityiset omat painopisteensä ja niihin liitetyt tavoitteensa. Jyväskylän seudun lasten- ja nuortenkulttuurikeskus Kulttuuriaitan marraskuussa 2006 järjestämä esittelytilaisuus opinnäytetyön aiheista vei tutkimukseni Taikalampun pariin, vaikka esitellyt tutkimusaiheet eivät heti omaan yhteiskuntatieteelliseen näkökulmaan istuneetkaan.

Lastenkulttuurin sisällön ja merkitysten avaamisen jälkeen halusin jatkaa lastenkulttuuripolitiikan tutkimista sekä syventää ja hyödyntää kandidaatin tutkielmasta saamaani tietoa.

Taikalampun jäsenenä toimivan Kulttuuriaitan kahden työntekijän, lastenkulttuurin tutkijan sekä pro gradu -ohjaajani kanssa 23.1.2007 järjestetyssä tutkielmaani koskevassa tapaamisessa esiin nousi saavutettavuus-teema. Yksi keskeisimmistä Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkoston tavoitteista ja arviointikriteereistä on kulttuurin saavutettavuuden parantaminen. Vaikka saavutettavuuden tavoite ja arviointi ovat keskeisessä asemassa Taikalampussa, on jäsenille silti epäselvää, mitä käsitteellä tarkoitetaan käytännössä. Pro gradu -tutkielmassa tarkastelen julkisen kulttuuripolitiikan lastenkulttuuria saavutettavuuden näkökulmasta.

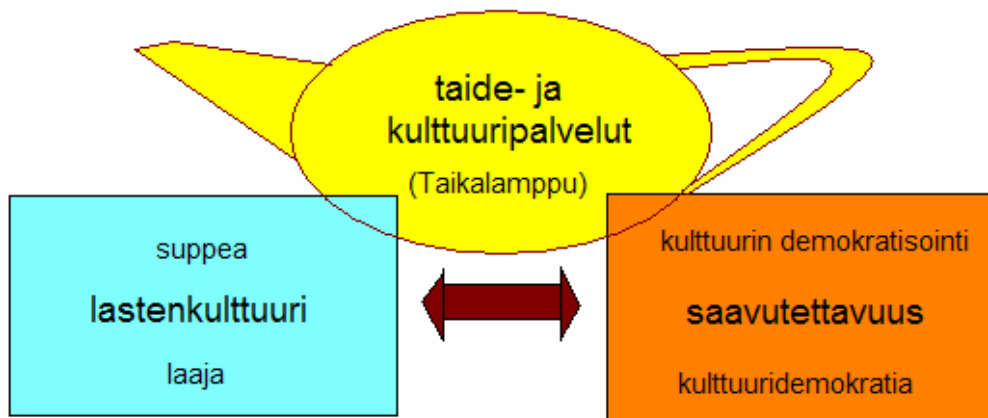
Tutkimuksessani keskeiseksi nousee lastenkulttuuri erityisesti kulttuuripoliittisessa kontekstissa. Taikalampun lastenkulttuuri on keskeinen osa opetusministeriön hoitamaa julkista kulttuuripolitiikkaa eli kulttuuripolitiikkaa ns. suppeassa merkityksessä (esim. Heiskanen ym. 2002, 32). Tarkoitukseni on tarkastella pro gradu -tutkielmassani lastenkulttuurin ja saavutettavuuden suhdetta. Tutkimukseni pyrkii vastaamaan kysymyksiin:

– mitä on lastenkulttuurin saavutettavuus?

- miten lastenkulttuurin saavutettavuutta parannetaan?
- millaista on Taikalampun saavutettava lastenkulttuuri?
- miksi lastenkulttuuri pitää saavuttaa?

Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa (2003) esiintyi selkeä ristiriita lastenkulttuurin perustelujen laaja-alaisen ja käytännön toimenpide-ehdotusten suppean, lapsille suunnatun lastenkulttuurikäsityksen välillä. *Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma* ja siinä esiintynyt jaottelu suppean ja laajan lastenkulttuurin välillä toimii pro gradu -tutkielmassani keskeisenä taustana, jota vasten hahmottelen lastenkulttuuria saavutettavuuden näkökulmasta. Oletan, että lastenkulttuurin saavutettavuus liittyy tiiviisti ”kulttuuria kaikille” -ajatukseen, kulttuuriseen osallistumiseen ja tätä kautta niin kulttuurin demokratisointiin kuin kulttuuridemokratiaan.

Pro gradu -tutkielmani kiertyy saavutettavuuden ja lastenkulttuurin käsitteiden ympärille. Kuviossa 1 hahmottelen tutkimukseni kannalta keskeisten käsitteiden suhteita. Lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalamppu keskittyy julkisen kulttuuripolitiikan tehtävien mukaisesti sisällöllisesti lasten taide- ja kulttuuripalveluihin (ks. kulttuuripolitiikan tehtävistä 2003:29 *Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma*, 4¹). Taikalampun lastenkulttuuria voidaan tarkastella suhteessa lastenkulttuurin laajaan ja suppeaan määritelmään. Tutkimuksessani tarkastelen Taikalampun lastenkulttuuria erityisesti saavutettavuuden näkökulmasta. Saavutettavuus-käsitteen taustalta voidaan havaita tiivis yhteys kulttuurin demokratisointiin sekä kulttuuridemokratiaan, jotka omalta osaltaan liittyvät myös kulttuurin laajaan ja suppeaan määritelmään.

KUVIO 1. Hahmottelu lastenkulttuurin ja saavutettavuuden suhteesta.

Tutkimuksen tavoitteena on selkiyttää saavutettavuus-käsitteen merkitystä lastenkulttuurissa. Saavutettavuus-käsitteen tutkimiselle on olemassa todellinen tarve. Parhaimmillaan pro gradu -tutkielmani tarjoaa kulttuuripoliittisesti keskeisestä käsitteestä kokoavan ja käyttökelpoisen analyysin, josta olisi myös käytännössä hyötyä mm. Taikalampun jäsenille.

¹ Viitataan tästä lähtien ministeriöiden julkaisuihin niiden numerotunnisteilla, joiden mukaan olen luetteloanut julkaisut myös lähdeluetteloon. Esimerkiksi *Lastenkulttuuripoliittiseen ohjelmaan* viitataan tästä eteenpäin viitteellä 2003:29.

2. LASTENKULTTUURI

Seuraavassa luvussa erittelen lastenkulttuuri-käsitteen merkityksiä. Esittelen ensin lastenkulttuurin sisältöjä erilaisten jaotteluiden näkökulmasta (luku 2.1 *Laajaa ja suppeaa lastenkulttuuria* sekä luku 2.2 *Lasten oma kulttuuri ja lapsille suunnattu kulttuuri*), minkä jälkeen vien lastenkulttuuri-käsitteen kulttuuripoliittiseen kontekstiin (luku 2.3 *Lastenkulttuuri hyvinvoivia kansalaisia kasvattamassa*). Luvun päätteeksi esittelen ytimekkäästi lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalampun sekä välineeni Taikalampun lastenkulttuurin tarkasteluun (luku 2.4 *Tutkimuksen keskiössä Taikalampun lastenkulttuuri*). Tavoitteenani tässä luvussa on asettaa lastenkulttuurin käsite tutkimukseni kannalta sopivaan kehykseen, jolloin käsitteestä muodostuu aineiston käsittelyyn sopiva väline.

2.1 Laajaa ja suppeaa lastenkulttuuria

Lastenkulttuurista puhutaan toisistaan huomattavasti poikkeavissa merkityksissä. Se, mitä lastenkulttuurilla tarkoitetaan, riippuu pitkälti siitä, miten laajasti lapsuus ja kulttuuri käsitetään. Lapsuus voidaan ymmärtää tiettyinä ajanjaksona ihmisen elämässä tai yhteiskunnallisena rakenteena. Corsaro (2005, 3) muistuttaa, että lapsille lapsuus on väliaikainen ajanjakso, kun taas yhteiskunnan näkökulmasta lapsuus on pysyvä kategoria ja osa yhteiskuntaa ikä- ja luokkaryhmien tavoin. Lapsuuden ajallinen määritelmä on väljä ja vaihtelee eri kulttuureissa ja aikakausina. Suomalaisessa yhteiskunnassa lapseksi usein määritellään ihminen syntymähetkestä murrosikään saakka (Suomen kielen perussanakirja 2001, 24). Tämän väljemmän määritelmän rinnalla käytetään lain määritelmää, jolloin lapseksi käsitetään alaikäinen eli alle 18-vuotias henkilö (ks. lastensuojelulaki 683/1983 3 §).

Siitä asti kun lapsuus on erotettu kulttuurisesti aikuisuudesta, voidaan nähdä lastenkulttuurin olleen olemassa. Aikuisuudesta biologisesti ja kulttuurisesti erotetun ikä- ja ajanjakson, modernin lapsuuden juuret juontuvat 1600–1700-luvuille (Mouritsen 2002, 17). 1960-luvulla länsimaissa kiinnitettiin uudenlaista huomiota vähemmistöihin mukaan lukien lapset ja lapsuus. Lapsuuden kohtaamassa asennemuutoksessa merkittävä tekijä oli

Philippe Arièsin *Lapsuuden historia* -teos (1960), joka lisäsi ymmärrystä ja kiinnostusta lastenkulttuuria kohtaan. Ulf Palmenfeltin mukaan Ariès horjutti perinteistä ymmärrystä lapsista käsityksellään aktiivisesta lapsesta, joka ei ollut vain vajavainen aikuinen vaan valmis ihminen siinä missä aikuinenkin. Lapsilla oli olemassa oma kulttuurinsa, joka koostui leikistä, rituaaleista, lauluista, loruista jne. (Palmenfelt 1999, 7–8.)

Käsitykseen lastenkulttuurista vaikuttaa se, mitä kulttuurilla kulloinkin ymmärretään. Kulttuuri on monimerkityksellinen käsite, josta on muodostunut suosittu mutta vaihteleviin ilmiöihin viittaava iskusana (Lindroos 2004, 205). Kulttuuri-käsitteeseen viitataan yleensä kahdessa eri merkityksessä. Kulttuurin laajempi käsitystapa liittää kulttuurin piiriin kaiken ihmiselle ominaisen, joka erottaa ihmisen luonnosta. Tämän käsityksen mukaan lapsi elää tiettyssä kulttuuriympäristössä, jossa hän kasvaa yhteisönsä jäseneksi ja kerryttää kulttuurista pääomaa omaksuessaan ryhmän jakaman kulttuurin. (mm. Mouritsen 2002, 14–15.) Flemming Mouritsen määrittelee laaja-alaisen lastenkulttuurin seuraavasti:

“Lasten oma elämä, elämä yhdessä aikuisten kanssa, lasten aktiviteetit ja verkostot ovat kaikki lastenkulttuuria kulttuurin laajassa merkityksessä, jolloin mitä tahansa voidaan pitää, kuvata ja tulkita kulttuurisena ilmaisuna.” (Mouritsen 2002, 15. Suom. M.S.).²

Suppeampi kulttuuri-käsite viittaa puolestaan taiteeseen, jolloin kulttuuri ymmärretään taiteellisenä ja muuna symbolisena esteettisenä toimintana, tuotteina sekä ilmaisumuotoina (mm. Mouritsen 2002, 14–15). Suppeampaan, taidepainotteiseen lastenkulttuuriin voidaan sisällyttää perinteiset ”korkeamman kulttuurin” tuotteet ja aktiviteetit lastenkirjallisuudesta teatteriesityksiin, kuvataideharrastuksista taidemuseokäynteihin jne.

2.2 Lasten oma kulttuuri ja lapsille suunnattu kulttuuri

Lastenkulttuuriin liittyy myös toisenlainen jaottelu, joka osaltaan vaikuttaa siihen, miten laajana lastenkulttuuri ymmärretään. Lastenkulttuuria voidaan lähestyä tarkastelemalla

² ”Children’s lives as such, and the life of children with adults, their activities and networks, are all child culture in the sense of broad concept of culture, and anything can be regarded, described and interpreted as cultural expression.” (Mouritsen 2002, 15).

lastenkulttuurin tuottajia ja toimijoita. Marjatta Kalliala (2006, 26) jakaa leikkikulttuuria käsittelevässä teoksessaan lastenkulttuurin kahteen osaan: lapsille suunnatuksi kulttuuriksi (culture for children) ja lasten omaksi kulttuuriksi (culture of children/play culture) (ks. myös Timonen 2005, 9–10). Mouritsenin mukaan lastenkulttuurissa voidaan edellisten lisäksi erottaa myös kolmas tyyppi. Hänen mukaan lastenkulttuuri voidaan ymmärtää joko 1) lapsille suunnatuksi kulttuuriksi, 2) kulttuuriksi lasten kanssa (culture with children) tai 3) lasten itse tekemäksi, omaksi kulttuuriksi. (Mouritsen 2002, 16–17.)

Lapsille suunnattu kulttuuri on aikuisten tekemää perinteistä ja uudempaa mediaa (esimerkiksi kirjallisuus, teatteri, musiikki, elokuva, televisio, video, tietokonepelit) mutta sisältää lisäksi ilmiöitä kuten mainokset, lelut ja makeiset. Lapsille suunnattu kulttuuri pitää sisällään yleensä lasten kasvatukseen tähtäävän ns. laadukkaan kulttuurin lisäksi myös markkinaorientoituneen lastenkulttuurin. Kulttuurilla lasten kanssa tarkoitetaan puolestaan lasten ja aikuisten yhdessä tekemiä kulttuurisia tuotoksia. Esimerkkinä mainittakoon mm. musiikkikoulut ja kirjoittamiskurssit. Kolmas lastenkulttuurin osa, lasten oma kulttuuri (myös leikkikulttuuri), tarkoittaa kulttuuria, jota lapset itse tuottavat verkostoissaan. Esimerkiksi pelit, tarinat, laulut, vitsit, lorut sekä tilanteiset esteettiset ilmaisut kävelystä erilaisiin ääniin kuuluvat lasten omaan kulttuuriin. Tämän lisäksi lasten oman kulttuurin piiriin kuuluvat lasten luovat toimintamallit sekä pelien, leikkien, elokuvien ja lelujen käyttö ja soveltaminen. (Mouritsen 2002, 16–17.)

Lapsille suunnatulla kulttuurilla on ollut vuosisatojen ajan kasvatuksellisia tavoitteita. Lastenkirjallisuudessa, esimerkiksi loruissa ja tarinoissa, on moraalisen opetuksen tai pelottavien esimerkkien avulla pyritty opettamaan lapsille sopivia tapoja ja käyttäytymismalleja. Lastenkulttuurin kasvatusfunktioon liittyy tiiviisti oletus siitä, että lapsiin voidaan vaikuttaa kasvatuksen avulla:

“Lapsia pidetään ’raaka-aineena’ tulevaisuutta ja heidän aikuisuuttaan varten. Tarvittava lapsimateriaalin muokkaus tapahtuu kasvatuksen ja kasvatusinstituutioiden välityksellä.” (Mouritsen 2002, 35. Suom. M.S.)³

³ “Children are regarded as ”raw material” for future and for their adulthood. Through education and its institutions, the necessary product development takes place with child as material.” (Mouritsen 2002, 35.)

Toisen maailmansodan jälkeen suhtautumisessa lapsiin koettiin muutos ja lasten omaan näkökulmaan sekä taiteelliseen ilmaisuun suunnattiin aiempaa enemmän huomiota. Kasvatuksellisten tavoitteiden rinnalle kehittyi lasten näkökulmiin ja mielenkiintoihin pohjautuvia lastenkulttuurin muotoja. (Mouritsen 2002, 17–19.)

Julkinen sektori on ylläpitänyt lastenkulttuuria formatiivisena instituutiona, jonka osana ovat esimerkiksi koulut. Tämän kasvatukseen, korkeaan laatuun ja taiteeseen tähtäävän lastenkulttuurin rinnalla esiintyy markkinaorientoitunut lastenkulttuuri. (Mouritsen 2002, 17–19.) Lapsuus ja lasten elinympäristö on muuttunut viime vuosikymmeninä, johon osaltaan on vaikuttanut tietoteknisten laitteiden ja median nopea kehitys. Lastenpopulaarikulttuuri tai -massakulttuuri on saanut yhä vahvemman roolin osana lastenkulttuuria. Lastenpopulaarikulttuurilla, etenkin viihdeteollisuudella, pelätään toisinaan olevan haitallisia vaikutuksia lapsiin (esim. 1979:32 *Lastenkulttuuritoimikunnan mietintö*, 7–9; Mitchell & Reid-Walsh 2002, 1 sekä Mouritsen 2002, 19).

2.3 Lastenkulttuuri hyvinvoivia kansalaisia kasvattamassa

Tutkimuksessani keskeiseksi nousee lastenkulttuuri erityisesti kulttuuripoliittisessa kontekstissa. Taikalampun lastenkulttuurin saavutettavuutta käsittelevä tutkimukseni sijoittuu selkeästi kulttuuripoliittikan tutkimuksen alueelle. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen yksi osa on tarkastella, millaisia poliittisen hallinnon mekanismeja nyky-yhteiskunnassa on kulttuurin alueella ja millaista kehitystä näillä keinoilla tavoitellaan. Ymmärrän tutkimuksessani kulttuuripoliittikan suppeassa merkityksessä, jolloin kulttuuripoliittikka on asiantuntijaministeriön – tässä tapauksessa opetusministeriön – hoitamaa sektoripoliittikkaa (Heiskanen ym. 2002, 32; ks. myös Häyrynen 2006, 62–63).

Keskustelu lasten ja nuorten kulttuuritarjonnasta ja taidekasvatuksesta heräsi Suomessa ja muualla Pohjoismaissa 1950- ja 1960-luvuilla. Käsitteenä lastenkulttuuri syntyi ”hyvän” lastenkulttuurin ja ”turmiollisen” kaupallisen roskakulttuurin vastakkainasettelussa, joka levisi suomalaiseseen keskusteluun ruotsalaisen Gunilla Ambjörnsonin kirjan myötä vuonna 1968 (2006:25, 9). Lastenkulttuuri-käsite vakiintui 1970-luvulla osaksi maamme kulttuuripoliittista käsitteistöä (2002:12, 8). Kyseisellä vuosikymmenellä julkaistiin

lastenkulttuuriin liittyen erilaisia asiapapereita ja mietintöjä (esim. *Lastenkulttuuritoimikunnan mietintö 1979*).

Lastenkulttuuritoimikunnan mietinnössä (1979) lastenkulttuurille pyrittiin luomaan taidetta laajempaa merkitystä. Tällöin lastenkulttuuri ymmärrettiin lapsen koko elämäntilanteeseen liittyvässä merkityksessä (1979:32, 1). Toimikunnan mukaan ”*kaikki ovet, jotka lapset pystyvät avaamaan, ovat lastenkulttuuria*” (mt., 3). Laajan määrittelyn lisäksi lastenkulttuuri käsitettiin mietinnössä pitkälti kasvatukseen ja kehitykseen liittyvänä instrumentaalisenä välineenä. Lastenkulttuuritoimikunta käsitti lastenkulttuurin tiiviinä osana kaikille ikäryhmille tarkoitettu kulttuurista ja vältti näiden erottamista ja vastakkainasettelua (mt., 2).

Viime vuosina keskustelu lastenkulttuurista sekä erilaisten valtakunnallisten ja paikallisten lastenkulttuuriohjelmien luominen on ollut jälleen aktiivista. Vuonna 2003 opetusministeriö julkaisi *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman* ja samana vuonna käynnistettiin Taikalamppu-verkoston toiminta. Lastenkulttuurikeskusten verkoston ohella lastenelokuvatuotannon edistäminen ja mediaväkivalta ovat olleet 2000-luvun alkupuoliskon lastenkulttuuripoliittisen keskustelun ja toiminnan keskiössä.

Suomalaisessa kulttuuripoliitikassa lastenkulttuuri jaetaan kahteen osaan: lapsille suunnattuun kulttuuriin ja lasten omaan kulttuuriin (2003:29, 8–9). *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman* jaottelut ovat sisällöltään seuraavanlaiset:

” – Kulttuuria lapsille käsittää laajasti ottaen kaikki lapsille tarkoitetut kulttuurin ilmentymät aina lapsille tarkoitetuista pedagogisista instituutioista (esikoulu, peruskoulu jne.), kulttuuri-instituutioihin (lastenteatterit, taidekoulut jne.), järjestötoiminnan (kuoro, varhaisnuorisjärjestöt, urheiluseurat) ja kaupalliseen kulttuuritarjontaan (elokuvat, tietokonepelit jne.)

– Lasten oma kulttuuri puolestaan on ennen muuta suullista kulttuuria, leikkiin ja kerrontaan perustuvaa lasten itse luomaa kulttuuria, lasten maailmaa. Se ottaa vaikutteita aikuisten maailmasta ja aikuisten lapsille suuntaamasta kulttuuritarjonnasta, mutta noudattaa pitkälti omia lakejaan.” (2003:29, 9.)

Ylä-Sankola (1995, 6) tuo esille suomalaisen taidehallinnon jatkuvan liukumisen suppean ja laajan lastenkulttuurin välimaastossa. *Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma* nojaa lähtökohdiltaan ja perusteluiltaan vahvasti kulttuurioikeuksiin. Ohjelman ensimmäisessä luvussa lähtökohdana mainitaan ajatus *kulttuurista kansalaisen perusoikeutena* (2003:29, 7). Oikeus kulttuurielämään kansalaisen sivistyksellisenä perusoikeutena ei rajaa kulttuuria pelkäksi taidepainotteiseksi kulttuuriksi, vaan antaa vapauden ymmärtää kulttuuri kohtuullisen laajassa merkityksessä (vrt. esim. Mouritsen 2002, 14–15).

Lukuisat *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman* maininnat *lasten kasvamisesta kulttuuriin ja sen kantamisesta eteenpäin* viittaavat tiiviisti kulttuurin laajaan määritelmään (ks. kulttuurin laajasta määritelmästä esim. Mouritsen 2002, 14). Lastenkulttuurille luodaan välineellinen rooli lasten kasvattamisessa, jonka tähtäimenä on hyvinvoiva kansalainen:

”Lapsen hyvinvoinnissa ei kuitenkaan ole kysymys vain elämisen perusedellytyksien turvaamisesta. Me haluamme antaa lapsille myös mahdollisuuden kasvaa yksilöiksi ja yhteisön jäseniksi. Haluamme kasvattaa lapsemme kulttuuriimme, arvoihimme, osallisiksi henkisestä ja aineellisesta kulttuuriperinnöstämme.” (2003:29, 2.)

”Kulttuuripoliittisilla – lastenkulttuuripoliittisilla linjauksilla – voimme tukea kotien ja muiden instituutioiden kulttuurista kasvatustehtävää. Viime kädessä on aina kysymys tahdosta; siitä millaisessa kulttuuriympäristössä haluamme itse elää ja millaisiksi tulevaisuuden suomalaisiksi haluamme lastemme kasvavan”. (2003:29, 2.)

Kulttuuri perusoikeutena -lähtökohta rajautuu myöhemmin *Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa* ajatukseen: *taide- ja kulttuuripalvelut tulee määritellä peruspalveluiksi* (2003:29, 17). Tätä lähtökohtaa on enää sisällöltään vaikea ymmärtää laajaa kulttuurikäsitystä vahvistavana. Lasten omalla kulttuurilla ja laaja-alaisella lastenkulttuurilla nähdään olevan osuutta lasten kasvuun, mutta itse lastenkulttuuripolitiikan lastenkulttuuri on käytännössä rajoittunut suppeaan osaan lapsille kohdistuvasta lastenkulttuurista.

Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa lastenkulttuuria perustellaan laajaan kulttuurikäsitukseen vedoten, mutta toimenpide-ehdotuksissa lastenkulttuuri typistyy pitkälti taidepainotteiseksi lapsille suunnatuksi kulttuuriksi ja erityisesti taide- ja

kulttuuripalveluiksi. Lastenkulttuuri osana julkista kulttuuripolitiikkaa rajautuu näin ollen osaksi suppeaa, taidepainotteista lastenkulttuuria, vaikka taustalla olisikin laaja-alainen näkemys lastenkulttuurista ja lasten asemasta yhteiskunnassa. Tätä voidaan osaltaan selittää kulttuuripolitiikan tehtävänasettelulla:

”Kulttuuripolitiikan tehtävä on luoda suotuisat toimintaedellytykset kulttuurin ja taiteen kentän toimijoille, turvata kansalaisille tasavertaiset mahdollisuudet monipuolisiin ja laadukkaisiin kulttuuripalveluihin ja taide-elämyksiin sekä edistää kansallista ja kansainvälistä verkostoitumista.” (2003:29, 4.)

Kun kyseessä oleva kulttuuripolitiikka on opetusministeriön hoitamaa sektoripolitiikkaa (ks. Heiskanen ym. 2002, 32), julkisen kulttuuripolitiikan rajoittunut toiminta-ala osaltaan tyypistää lastenkulttuurin kapea-alaiseksi verrattuna lastenkulttuurin laaja-alaiseen ymmärtämiseen.

2.4 Tutkimuksen keskiössä Taikalampun lastenkulttuuri

Opetusministeriö käynnisti vuonna 2003 lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalampun toiminnan osana *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman* toteuttamista (2006:25, 3). Verkosto luotiin kehittämään ja tukemaan olemassa olevien lastenkulttuurikeskusten toimintaa sekä edistämään uuden toiminnan syntymistä alueilla, joilla sitä ei vielä ole. Lapsille ja nuorille suunnatussa taide- ja kulttuuritarjonnassa käsitetään olevan laadullisia sekä tarjonnallisia eroja niin taiteenaloittain kuin alueellisestikin. Taikalamppu pyrkii kehittämään lapsille ja nuorille suunnattuja taide- ja kulttuuripalveluita, jotta kaikilla lapsilla ja nuorilla varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta olisi mahdollisuus laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin. (2002:12, 7.)

Taikalampun lastenkulttuurikeskuksilta edellytetään lastenkulttuurin laaja-alaista osaamista. Tämän lisäksi jokaiselta verkoston jäseneltä edellytetään erityisosaamista joltakin taiteen alalta tai lastenkulttuurin osa-alueelta. Jokaiselle Taikalamppuun valitulle lastenkulttuurikeskukselle asetetaan yhteisten tavoitteiden lisäksi oman erityisen toiminta-

alueen mukaiset kehittämistehtävät (2002:12, 19). Lastenkulttuurin kehittämistehtävät ovat Taikalamppu-verkoston ydin:

A1⁴: Täytyy muistaa, että Taikalampun tarkoitus ei ole rahoittaa normaalia lastenkulttuuritoimintaa. Se on kuntien tehtävä. Että tässä rahoitetaan kehittämistehtäviä.

Kolmivuotiseen toimikauteen järjestetään avoin haku, jossa kaikki hakeneet lastenkulttuurikeskukset ovat samassa lähtöasemassa. Ensimmäisellä toimikaudella (2003–2005) opetusministeriön tukemaan Taikalamppu-verkostoon kuului seitsemän lastenkulttuurikeskusta: Helsingin Annantalon taidekeskus, Vantaan kaupungin kulttuuripalvelujen Taikalamppu, Hämeenlinnan nuorten kulttuurikeskus ARX, Jyväskylän Kulttuurialta, Lapinlahden LASTU, Oulun Nuoris- ja kulttuurikeskus NUKU ja Porin Satakunnan lastenkulttuurikeskus (esim. 2006:25, 3). Toiselle toimikaudelle valittiin edellisten lisäksi Seinäjoen Louhimo ja Tampereen Taidekaari (*Taikalamppu*. Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkoston verkkosivut (viitattu 7.10.2007) <www.taikalamppu.fi>).

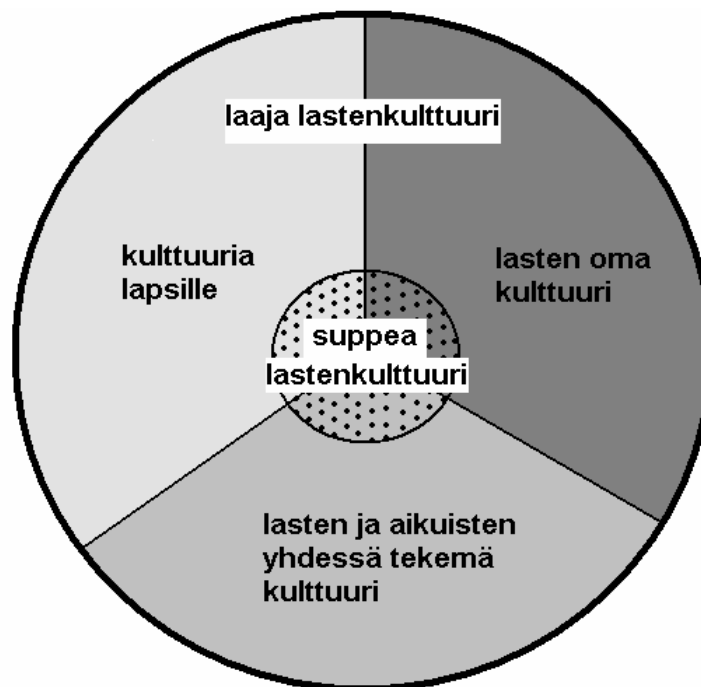
Taikalamppu edustaa pitkälti sisällöltään taide- ja kulttuuripalvelukeskeistä lastenkulttuuria, jonka alueelle *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman* toimenpide-ehdotukset kohdistuivat:

”Verkoston tavoitteena on kehittää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluita koko valtakunnassa tukemalla jo olemassa olevien lastenkulttuurikeskusten toimintaa ja edistää palveluiden syntymistä sinne, missä niitä ei vielä ole. (2002:12, 6.)

Lastenkulttuurikeskusten verkoston tavoitteena on lasten ja nuorten kulttuuripalveluiden tukeminen. Toimintaan liittyy eri taiteenaloihin liittyvän osaamisen ja monipuolisen lastenkulttuuriosaamisen (näyttely-, esitystoiminta, taidekasvatus, tapahtumat ja tutkimus) kehittäminen (ks. 2003:29, 21 & 2002:12, 12–16).

⁴ A1 viittaa tutkimuksessani haastateltuun asiantuntijaan. Esittelen haastatellut asiantuntijat myöhemmin luvussa 4.2.1 *Asiantuntijoiden teemahaastattelut* s. 26–29.

Kuvio 2 kuvaa esittämiäni lastenkulttuuriin liittyviä jaotteluita. Lastenkulttuuri voidaan toimijapohjaista jakoa seuraten jakaa kolmeen osaan: lapsille suunnattuun kulttuuriin, lasten omaan kulttuuriin sekä lasten ja aikuisten yhdessä tekemään kulttuuriin. Suppea lastenkulttuuri pitää sisällään vain pienen osan lastenkulttuurista ja sen osa-alueista, ns. taidepainotteisen kulttuurin. Kuviossa kulttuuri-käsitys laajenee ympyrän keskipisteestä reunoja kohti siirryttäessä. Kuvion ympyrä kokonaisuudessaan kuvaa laajaa lastenkulttuuria, joka pitää sisällään myös suppean lastenkulttuurin. Laaja lastenkulttuuri koskettaa kokonaisvaltaisesti lapsen elämän eri osa-alueita ja siihen kuuluu mm. perhe, harrastukset, kaverit, koulu, päiväkotit, mainokset, leikit, tarinat, elokuvat, taidekasvatus jne.

KUVIO 2. Tutkimukseni kannalta keskeiset lastenkulttuurin jaottelut.

Käytän lastenkulttuurin ja saavutettavuuden suhdetta hahmoteltaessa Mouritsenin kolmijakoista toimijuuteen perustuvaa jaottelua, vaikka *Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma* (2003:29, 9) tuo esiin, että julkisessa kulttuuripoliitikassa lastenkulttuuri jaetaan kahteen osaan. Mouritsenin toimijapohjainen jaottelu lapsille suunnattuun, lasten ja aikuisten yhdessä tuottamaan sekä lasten omaan kulttuuriin tarjoavat moniulotteisen kuvan lastenkulttuurista ja sen toimijoista. Jos lastenkulttuurissa ei tunnisteta lasten ja aikuisten yhteisesti tekemää kulttuuria, määrittelee se jo osaltaan lastenkulttuurin eri tavalla.

Huomioidaanko tuolloin aikuisten ja lasten yhdessä tekemää kulttuuria ollenkaan vai sisällytetäänkö se jompaankumpaan lastenkulttuurin osaan?

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, mitä on lastenkulttuurin saavutettavuus. Jos lastenkulttuuriin sisältyy automaattinen oletus siitä, että lasten on saavutettava kulttuuri, rajaa se voimakkaasti käsitteen merkitystä. Tällöin voidaan muun muassa pohtia, elävätkö taide- ja kulttuuripalveluiden saavuttamattomat lapset ilman lastenkulttuuria.

3. SAAVUTETTAVUUS

Lastenkulttuurin rinnalla tutkimukseni keskeisenä käsitteenä ja kiinnostuksen kohteena on saavutettavuus. Seuraavassa luvussa esittelen lyhyesti saavutettavuus-käsitteen taustoja. Ensin esittelen lyhyesti saavutettavuuteen yhdistämäni kulttuurin demokratisoinnin ja kulttuuridemokratian (luku 3.1 *Kulttuurin demokratisointi ja kulttuuridemokratia*). Tämän jälkeen tarkastelen saavutettavuus-käsitettä ja linkitän sen taustaansa (luku 3.2 *Saavutettavuuden käsite*). Tarkoitukseni ei ole tehdä yksityiskohtaista analyysia saavutettavuuteen liittyvistä erilaisista merkityksistä, vaan lähinnä taustoittaa käsite tutkimukseni kannalta olennaisesta kulttuuripoliittisesta näkökulmasta.

3.1 Kulttuurin demokratisointi ja kulttuuridemokratia

Suomalaisessa kulttuuripolitiikassa 1960-luvulla virinneeseen hyvinvointivaltiolliseen kulttuuripolitiikkaan eli kulttuuripolitiikan ns. toiseen linjaan⁵ liittyi taide- ja kulttuuripalveluiden laajentuminen yhdessä hyvinvointipalveluiden kanssa. Taide- ja kulttuuripalveluiden lisääminen ja ihmisten tasa-arvoinen mahdollisuus osallistua kulttuuritoimintaan ja -harrastuksiin nousivat ”uuden kulttuuripolitiikan” keskeisiksi tavoitteiksi. Erityisesti 1970-luvulla, toisen pitkän linjan sisällä, suomalaisessa kulttuuripolitiikassa esiintyi kaksi toisestaan poikkeavaa linjaa: kulttuuridemokratia ja kulttuurin demokratisointi. Saavutettavuus-käsite kulttuuria kaikille -ajatuksineen liittyi tiiviisti niin kulttuuridemokratiaan kuin kulttuurin demokratisointiinkin.

1960-luvun puolivälissä heränneeseen kulttuurin demokratisointiin liittyvä ajatus kulttuurin ja taiteen levittämisestä mahdollisimman laajalle yleisölle. Kulttuurin demokratisoinnin ajatusten mukaisesti kaikilla ihmisillä erilaisista taustoista huolimatta tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet kulttuuriin. Kulttuurin demokratisointi pyrkii siis ihmisten tasa-arvoiseen asemaan kulttuurin vastaanottajina.

⁵ Suomalaisen kulttuuripolitiikan linjoiksi on nimetty kansallisen kulttuurin linja (sivistysvaltion rakentaminen) n.1830–1950; hyvinvointivaltiollinen kulttuuripolitiikka 1960–1990 ja 1990-luvulla esiinnoitunut markkinoistuva/moninaistuva kulttuuripolitiikka (ks. kulttuuripolitiikan pitkistä linjoista esim. Kangas 1999, 159–176 vrt. Häyrynen 2006, 135–162).

Leena Kurki käyttää kulttuurin demokratisoinnista käsitettä kulttuurin demokratisaatio. Huomionarvoista on, että Kurki nimeää kulttuurin demokratisaation tavoitteeksi *saavutettavuuden*. (Kurki 2000, 14.) Häyrynen (2006, 112–114) nimeää kulttuurin demokratisoinnin kannalta neljä esteettä: taloudelliset esteet, alueelliset ja muut fyysiset esteet, henkiset rajoitukset sekä sosiaaliset esteet. Näitä vastaanottajien tasa-arvon esteitä poistamalla tai madaltamalla voidaan olettaa kulttuurin saavutettavuuden parantuvan.

Kulttuurin demokratisoinnissa levitettävän kulttuuri- ja taidetoiminnan sisältö ei kuitenkaan ole mitä tahansa kulttuuria. Yhteiskunnan eri osiin levittäytyvä kulttuuri tarkoittaa nimenomaan jonkin auktoriteetin hyväksi ja korkeatasoiseksi luokittelemaa kulttuuria. (Kangas 2003, 63–64.) Ongelmallisena kulttuurin demokratisoinnissa voidaankin kokea demokratisoitavan kulttuurin dominoiva asema muihin kulttuureihin nähden (ks. Häyrynen 2006, 114). Normatiiviseen kulttuurikäsitteeseen pohjaavan kulttuurin demokratisoinnin pyrkimys levittää suppeaa ns. korkeakulttuuria mahdollisimman laajaan yleisöön tarkoittaa arvokkaaksi ja laadukkaaksi luokitellun kulttuurin nostamista muuta kulttuuria korkeammalle. Tällöin tiettyä eliitin valitsemaa kulttuuria levitetään ihmisille, jotka eivät itse pääse vaikuttamaan kulttuurin sisältöön. Kuka määrittelee arvokkaan kulttuurin ja päättää mitä kulttuuria kansaan levitetään?

Kulttuurin demokratisointiin liittyvät laatustandardit sekä taide- ja kulttuuripalveluiden käytön helpottaminen ja levittäminen ovat selvästi tunnistettavissa Taikalampun toiminnan lähtökohdissa:

”Kaikilla lapsilla ja nuorilla, asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta, tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin.” (2002:12, 7).

Kulttuuridemokratia puolestaan tarkoittaa kulttuuritoiminnan kirjon tasa-arvoistumista. Kulttuuridemokratia nousi 1970-luvun alkupuolella osana kulttuurin demokratisointiin osoitettua kritiikkiä, joka oli erityisen vilkasta Unescon ja Euroopan Neuvoston piirissä. Kulttuurin demokratisoinnin pyrkimys saattaa kaikki ihmiset samojen kulttuuristen arvojen kantajiksi sai rinnalleen ajatuksen kulttuurimuotojen ja -mieltymysten tasa-arvosta.

Kulttuuridemokratian ajatuksen mukaan kaikilla ihmisillä on valmiina elintapoihin ja elinympäristöön liittyvä oma kulttuurinsa. (Häyrynen 2006, 114–115.)

Ihmisten oma aktiivisuus, heidän käsityksensä omasta kulttuuristaan ja tarpeistaan sekä mahdollisuus osallistua oma-aloitteisesti erilaisiin kulttuuritoimintoihin ovat keskeisessä asemassa kulttuuridemokratian päämäärissä. Kulttuuri ymmärretään osana ihmisten arkitoimintoja ja ihmisten rooli kulttuuriin osallistumisessa ja kehittämisessä on merkittävä. (Kangas 2003, 64–65.) Kulttuuridemokratiassa ihmiset itse pääsevät määrittelemään kulttuurin sisältöjä ja osallistumaan oman kulttuurinsa aktiviteetteihin.

Kulttuuridemokratian näkökulma nostaa jälleen esiin kulttuuri-käsitteen jaon suppeaan ja laajaan merkitykseen. Osakulttuurit ja ns. matalan kulttuurin alueet nousevat korkeakulttuurin rinnalle, ja erilaiset kulttuuritoiminnot ovat samanarvoisessa asemassa. (Kangas 2003, 64–65.) Kulttuuri nousee ruohonjuuritasolta ihmisten keskuudesta toisin kuin kulttuurin demokratisoinnissa, jossa tiettyä rajattua (suppeaa) kulttuuria levitetään ihmisille. Kulttuurin käsittämistapa laajenee suppeasta taidepainotteisesta kulttuurista kulttuuriin elämäntapana (ks. Mouritsen 2002, 14–15 tai luku 2.1 *Laajaa ja suppeaa lastenkulttuuria*, 4–5). Laaja kulttuurikäsitys tulee esiin Kurjen painottaessa osallistumisen keskeisyyttä kulttuurisessa demokratiassa eli kulttuuridemokratiassa:

”Kulttuuripolitiikka liittyy koko elämänlaadun problematiikkaan. Kaikille ihmisille taataan pääsy kulttuuriin, mutta ei niin, että saavutetaan pelkkiä tietoja, vaan omaksutaan sellainen elämäntyyli, joka ilmenee jokapäiväisen elämän persoonallisena haltuunottona. Näin ihmiset ja ryhmät kehittyvät kulttuurisesti ja persoonallisesti oman identiteettinsä mukaan. Se tapahtuu tukemalla ihmisten omaehtoista osallistumista, vapaata kulttuurista ilmaisua, itsenäisiä kulttuurisia liikkeitä ja yhdistysmuotoista elämää. Jos kulttuurisen demokratian saavuttamista pitäisi kuvata yhdellä sanalla, sana olisi *osallistuminen*.” (Kurki 2000, 58–59.)

Jor Finn toi vuonna 1977 ilmestyneessä raportissa *Kulttuuria omin ehdoin: Kokeiluja ja kokemuksia eräistä Länsi-Euroopan maista* esiin laajaan kulttuurikäsitukseen sekä kulttuuridemokratiaan pohjautuvan sosiokulttuurisen toiminnan. Samoin kuin Kurki (2000, 58–59) Finn korostaa kulttuuritoimintojen pääasiallisena tarkoituksena kulttuuriin osallistumisen lisäämistä ja kulttuurielämysten saamisen tarpeen heräämistä. Lähtökohtana tälle pitäisi kuitenkin olla paikallinen sosiaalinen ja kulttuurinen tilanne, jotta lähestyttävät

henkilöt tunsivat kulttuuritoiminnan koskevan heitä. (Finn 1977, 18.) Kulttuuritoiminta nousi ruohonjuuritasolta, jolloin halu ja tarve osallistua toimintaan on lähtöisin ihmisistä itsestään.

Lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalampussa korostetaan kulttuuridemokratian ajatusten mukaisesti lasten mahdollisuutta vapaasti hakeutua ja osallistua lastenkulttuurikeskusten toimintaan:

”Nyt kaikille avoin lastenkulttuurikeskus voi ottaa vastaan sinne omia aikojaan hakeutuvat lapset tai ne lapset ja nuoret, jotka muutoin saattavat jäädä kulttuurikasvatuksen tarjonnasta vähälle tai jopa sen ulkopuolelle.” (2006:25, 11.)

Kulttuuridemokratian kaunis ajatus kulttuurien ja kulttuuristen mielipiteiden tasa-arvoisuudesta kohtaa ongelmia käytännössä. Häyrynen (2006, 116) nimeää kulttuuridemokratian ongelmaksi sen, että aina joku jää osattomaksi päätösvallassa. Pienemmissäkin yhteisöissä muodostuu valtajärjestyksiä, jolloin jokin mielipide nousee muita arvokkaammaksi (mt., 117). Ongelmallisena voidaan osaltaan pitää myös kulttuurirelativismiin nojautuvan kulttuuridemokratian laajaa arvoneutraalia kulttuurikäsitystä, mikäli kulttuurille ei enää löydetä rajoja (ks. Kalvina 2004, 44). Mitä kulttuuri merkitsee, jos ”kaikki on kulttuuria”?

3.2 Saavutettavuuden käsite

Saavutettavuus-käsite on ollut suomalaisen julkisen kulttuuripolitiikan käytössä 2000-luvun taitteesta lähtien. Käsite vastaa englannin- ja ruotsinkielisiä käsitteitä accessibility ja tillgänglighet. (2006:50, 67.) Keväällä 2003 toimintansa aloitti Valtion taidemuseon museoalan kehittämissyksikön (Kehys) koordinoima valtakunnallinen Kulttuuria kaikille -palvelu, joka on ollut aktiivisesti tekemässä saavutettavuuden käsitettä tunnetuksi (ko. palvelusta ks. *Kulttuuria kaikille*. Kehyksen Kulttuuria kaikille -palvelun verkkosivut (viitattu 7.9.2007) <www.kulttuuriakaikille.fi>). Lisäksi opetusministeriö on julkaissut kulttuurin saavutettavuudesta toimenpideohjelman *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus* (2006).

Saavutettavuudesta puhutaan usein erityisesti vammaisten kulttuuripalveluihin osallistumisen yhteydessä (2006:6, 5 & 2006:50, 67). Opetusministeriön vuonna 2006 julkaiseman *Reilu kulttuuri: Kulttuuripolitiikan eettinen ulottuvuus ja kulttuuriset oikeudet* -julkaisun mukaan saavutettavuudella tarkoitetaan kulttuurin yhteydessä mahdollisuutta käyttää kulttuuripalveluja ja osallistua itse tekemällä. Saavutettavuus mahdollistuu liikkumisen, näkemisen, kuulemisen ja ymmärtämisen esteitä poistamalla. Saavutettavuuskysymykset koskevat edellä mainitun julkaisun mukaan vammaisten lisäksi käyttäjäryhmiä, joilla on toimintaesteitä. (2006:50, 67.) Toimintaesteisiksi mainitaan:

”...ihmiset, joilla on jokin väliaikainen toiminnallinen haitta, ikääntyneet ihmiset, joiden toimintakyky on heikentynyt, kielellisiä esteitä kohtaavat maahanmuuttajat tai vaikkapa lastenvaunujen kanssa liikkumisesteisessä ympäristössä liikkuvat.” (2006:50, 67).

Allison Brugg Bawden jakaa kulttuurin saavutettavuuden keinot kolmeen erilaiseen väylään. Kolme peruskeinoa ovat a) fyysinen osallistuminen kulttuuritapahtumaan tai -elämukseen, b) perinteisen median (mm. televisio, radio, kirjat, nauhoitettu musiikki ja video) tai c) uuden median (mm. Internet, sähköposti, elektroniset julkaisut) kautta tapahtuva kulttuuristen elämysten tuottaminen tai vastaanottaminen. (Brugg Bawden 2002 (viitattu 14.2.2008), 12–14). Lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalamppu tarjoaa lapsille taide- ja kulttuuripalveluita, joihin tarvitaan erityisesti lasten fyysistä osallistumista, vaikka myös muilla saavutettavuuden keinoilla on oma osansa Taikalampussa. Esimerkiksi uuden median välityksellä voidaan viestiä lastenkulttuurikeskuksen palveluista ja toiminnassa voidaan käyttää materiaaleja erilaisista medioista.

Häyrynen (2006, 117) linkittää kulttuuriosallistumisen kulttuurin demokratisointiin ja kulttuuridemokratiaan. Osallistumista kulttuuriin on yritetty parantaa taidekasvatuksen avulla sekä tekemällä ihmisten omista elämäntavoista ja arvomaailmoista virallisen kulttuurisen normin mukaista. Kulttuuriosallistumisen ”uutena” päämääränä on Häyrysen mukaan kulttuurin saavutettavuuden takaaminen, jolla ihmisille luodaan väylä sisälle korkeakulttuuriin päättämään sen sisällöistä. (Häyrynen 2006, 117.)

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus -toimenpideohjelmassa kulttuurin saavutettavuus tarkoittaa *osallistumisen* mahdollisuutta kaikille ihmisille, yksilöiden erilaisista ominaisuuksista riippumatta sekä yhdenvertaista kohtelua ja syrjimättömyyttä (2006:6, 7; ks. myös 2006: 50, 67). Toimenpideohjelmassa esitetään erilaisia osallistumisen esteitä, joita poistamalla voidaan parantaa kulttuurin ja taiteen saavutettavuutta. Toimenpideohjelmassa esitetyjä esteitä ovat fyysiset esteet, aisteihin liittyvät esteet, taloudelliset esteet, ymmärtämiseen liittyvät esteet, puutteellinen tiedottaminen, sosiaaliset ja kulttuuriset esteet sekä päätöksenteossa olevat puutteet (2006:6, 7–10, vrt. Häyrynen 2006, 112–114). Myös *Reilu kulttuuri: Kulttuuripolitiikan eettinen ulottuvuus ja kulttuuriset oikeudet* -julkaisussa saavutettavuus jaotellaan vastaavaan tapaan asenteelliseen, fyysiseen, tiedolliseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen saavutettavuuteen (2006:50, 67).

Kulttuuriin osallistumista on 1800-luvulta saakka tarkasteltu kulttuuriteorioissa hallitsevien ja alistettujen sosiaaliryhmien taisteluna legitiimistä oikeudesta kulttuuriressurssien ”omistamiseen”, levittämiseen ja käyttöön (Kalvina 2004, 42). Esimerkiksi Pierre Bourdieu (1984) käsittää kulttuurisen osallistumisen tärkeäksi sosiaalisen erottautumisen välineeksi. Kulttuuriin osallistumisella koetaan olevan yhteiskunnassa positiivisia taloudellisia (mm. kulttuurin kulutuksen kasvu, työpaikkojen ja turismin lisääntyminen) sekä sosiaalisia vaikutuksia (mm. sosiaalisten ongelmien ehkäiseminen, elämänlaadun parantaminen ja yhteisöllisyyden vahvistaminen) (Kalvina 2004, 47–52).

On tärkeä huomata kulttuuridemokratian ja kulttuurin demokratisoinnin erilainen näkökulma kulttuuriin osallistumiseen. Kulttuurin osallistumisessa keskeiseksi nousee kysymys siitä, mitä kulttuurilla kulloinkin tarkoitetaan eli mihin kulttuuriin osallistutaan ja kenen tarpeista kulttuuriin osallistumisessa on kyse. Kulttuurin demokratisoinnin ajatusten mukaan ihmiset pyritään saamaan osallistumaan heille tarjottuun arvokkaaksi määriteltyyn kulttuuriin, joka vastaa sisällöltään pitkälti suppeaa taidepainotteista kulttuuria. Sen sijaan kulttuuridemokratian näkökulmasta ihmisillä on valmiiksi olemassa oma kulttuurinsa ja heidän tulee voida vapaasti osallistua kulttuurinsa ilmaisuun ja toimintoihin omien tarpeittensa mukaan.

Yhteys kulttuurin demokratisoinnin ja kulttuuridemokratian sekä osallistumisen ja saavutettavuuden välillä tulee ilmi esimerkiksi seuraavasta *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus* -toimenpideohjelman katkelmasta:

”Hyvin saavutettava palvelu on kaikkien ulottuvilla, ja se tarjoaa mahdollisuuden osallistumiseen ja elämyksiin yksilöiden erilaisista ominaisuuksista riippumatta. Saavutettavuus merkitsee osallistumisen mahdollisuutta kaikille ihmisille.” (2006:6, 7.)

Tutkimuksessani haluan selvittää, mitä saavutettavuudella tarkoitetaan nimenomaan Taikalampun lastenkulttuurin piirissä. On tärkeä huomioida, että *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus* sisältää julkisen kulttuuripolitiikan yleisen määrittelyn kulttuurin saavutettavuudelle, joka voi merkityksiltään oleellisesti poiketa lastenkulttuurin ja erityisesti Taikalampun lastenkulttuurin saavutettavuuden sisällöstä. Toisaalta on muistettava, että tarkoituksenani on lastenkulttuurin saavutettavuuden sisällön selkiyttämisen lisäksi tarkastella lastenkulttuuria saavutettavuuden *näkökulmasta*. Pyrin hahmottamaan Taikalampun lastenkulttuuria suhteessa saavutettavuuden teoreettiseen taustaan (esim. kulttuuridemokratia ja kulttuurin demokratisointi) sekä aineistosta muodostuvaan saavutettavuuden määritelmään ja sen merkityksiin.

Saavutettavuuden linkittäminen kulttuuridemokratiaan ja kulttuurin demokratisointiin toimii tutkimukseni taustana, jonka avulla helpottuu lastenkulttuurin saavutettavuuden sisällön jäsentäminen ja liittäminen laajempaan kulttuuripoliittiseen kontekstiin. Voi myös olla, että lastenkulttuurin saavutettavuus sisältää kulttuuridemokratiasta ja kulttuurin demokratisoinnista poikkeavia tausta-ajatuksia.

4. TUTKIMUSMENETELMÄ

Tässä luvussa esittelen kaksivaiheisen tutkimukseni aineiston sekä tutkimusmenetelmät. Ensin esittelen opetusministeriön julkaisemat *Taikalamppu-lastenkulttuuriverkosto* -työryhmän muistion (2002) ja *Taikalamppujen valossa* -lastenkulttuurikeskusten arvioinnin (2006) ja niiden analyysivälineeksi valitsemani kriittisen analyysin (luku 4.1 *Opetusministeriön julkaisujen analyysi*). Tämän jälkeen kuvaan teemahaastattelua aineistonkeruumenetelmänä, tekemääni haastattelua aineistona sekä haastattelutekstin avaimena toimivaa sisällönanalyysiä (luku 4.2 *Täydentävät ja tarkentavat haastattelut*). Lopuksi käyn läpi muutamia luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä (luku 4.3 *Luotettavuudesta*). Keskityn aineistossani tarkoituksella valtionhallinnon näkökulman kartoittamiseen. Fokusoitumalla valtionhallinnon näkökulmaan tutkimukseni rajautuu mielekkääksi ja hallittavaksi kokonaisuudeksi. Kummankin aineiston analyysin avulla pyrin vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

– mitä on lastenkulttuurin saavutettavuus?

- miten lastenkulttuurin saavutettavuutta parannetaan?
- millaista on Taikalampun saavutettava lastenkulttuuri?
- miksi lastenkulttuuri pitää saavuttaa?

4.1 Opetusministeriön julkaisujen analyysi

Pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiini kahden erilaisen aineiston ja analyysivälineen avulla. Seuraavassa keskityn esittelemään tutkimukseni ensimmäisen vaiheen aineistona toimivat opetusministeriön julkaisemat tekstit *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -työryhmän muistio (2002) ja *Taikalamppujen valossa* -lastenkulttuurikeskusten arviointi (2006). Aineistoon tutustumisen jälkeen esittelen kriittisen diskurssianalyysin, jonka avulla tulen analysoimaan opetusministeriön julkaisuja.

4.1.1 Aineistona julkaisut Taikalampusta

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -työryhmän muistio valmisteli lastenkulttuurikeskusten verkoston käynnistämistä. Aineistona työryhmän 28-sivuinen lastenkulttuurikeskusten verkoston luomista valmisteleva julkaisu antaa tärkeää tietoa Taikalampun perusteluista ja lähtökohdista. Työryhmän muistiossa esitellään lastenkulttuuri-käsite, lastenkulttuurikeskusten nykyinen tilanne sekä annetaan esitys lastenkulttuurikeskusverkoston luomiseksi. Aineistosta löytyvistä Taikalampun ja lastenkulttuurin perusteluissa ja tehtävissä olen erityisesti kiinnostunut saavutettavuuteen liittyvistä teemoista. On hyvä huomata, että Taikalamppu-lastenkulttuuriverkosto -muistio on julkaistu ennen *Lastenkulttuuripoliittista ohjelmaa*. Muistiossa viitataankin *Lastenkulttuuripoliittista ohjelmaa* edeltäneeseen julkaisuun ”*Kulttuuri kasvaa lapsissa*” – *Taiteen keskustoimikunnan ehdotus opetusministeriölle lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi* (2002).

Maria Laukka, Päivi Granö ja Esko Korkeakoski muodostivat työryhmän, jonka tehtäväksi opetusministeriö antoi Taikalampun ensimmäisen toimikauden arvioinnin. 52-sivuisen Taikalamppujen *valossa* -raportin lähtökohtana oli tuottaa tietoa lastenkulttuurikeskusten verkostolle annettujen kehittämistehtävien toteutumisesta. Arviointiraportissa käydään läpi arvioinnin taustaa, jokaisen Taikalamppuun kuuluvan lastenkulttuurikeskuksen erillinen arviointi, arvioidaan keskusten tilakäytäntöjä sekä esitellään johtopäätöksiä ja kehittämistarpeita sekä -suosituksia. Oletan, että tässä raportissa saavutettavuuden arviointi olisi merkittävässä roolissa, vaikka käsitettä ei suoraan mainittaisikaan. Arviointiraportti kertoo opetusministeriölle olennaista tietoa verkoston toimikauden onnistumisesta, joten se poikkeaa tarkoitukseltaan lastenkulttuurikeskusten verkostoa perustelevasta *Taikalamppu-lastenkulttuuriverkosto* -työryhmän muistiosta.

Molempien julkaisujen tarkoitus on ollut tuottaa opetusministeriölle tietoa, mutta ne tarkastelevat lastenkulttuuriverkostoa eri näkökulmista. *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* pohjustaa ja perustelee verkoston luomista, kun taas *Taikalamppujen valossa* arvioi ensimmäisen kauden Taikalampun toimintaa. Edellä mainitun julkaisun Taikalamppuun liittyvät perustelut linkittyvät tiiviisti julkaisuun ”*Kulttuuri kasvaa lapsissa*” – *Taiteen keskustoimikunnan ehdotus opetusministeriölle lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi* (2002). Lastenkulttuuriverkoston luomista

perusteleva julkaisu nojaa aikaisempaan julkaisuun hakien siitä tukea lastenkulttuurin ja lastenkulttuurikeskusten perusteluille, tavoitteille ja tarpeelle. *Taikalamppujen valossa* -arviointi poikkeaa *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkostosta* siinä, ettei selvää yhteyttä opetusministeriön aikaisempiin julkaisuihin ole. Arviointiraportti keskittyy selvittämään ensimmäisen toimintakauden tavoitteiden toteutumista eikä tekstissä enää tarvitse perustella samassa määrin lastenkulttuurin tärkeyttä. Molemmat tekstit ovat Taikalampulle keskeisiä julkaisuja, joiden avulla pääsen kiinni valtionhallinnon lausumiin lastenkulttuurin saavutettavuudesta.

Kulttuuripoliittisia ohjelmatekstejä on Suomessa tutkittu hyvin vähän. Raija-Leena Luoma on valtio-opin pro gradu -tutkielmassaan *Suomalainen taidepolitiikka – 'Reviirien vartiointia'? Asiantuntija poliittisena toimijana valtion taidehallinnossa* (1997) tutkinut taidepolitiikkaa *Valtion taidehallinnon kehittämistyöryhmän muistiota* (1994) ja siihen liittyviä lausuntoja analysoimalla. Kaisu Kumpulainen puolestaan tutki opetusministeriön laatimaa *Taide- ja taitelijapoliittista ohjelmaa* (2003) vuonna 2006 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassaan *Taide- ja taitelijapoliittinen ohjelma: Poliittinen ohjelma taiteen ja taiteilijoiden aseman parantamiseksi*.

Tarkastelen opetusministeriön julkaisemia tekstejä – muistiota ja arviointiraporttia – valtionhallinnon tason teksteinä, jotka sisältävät erilaisia kirjoittajien tekemiä valintoja ja heidän tuottamia määritelmiä. Yhdyn Summan (1989, 82) käsitykseen valmistelutekstiä tuottavasta virkamiehestä, joka on ”sen ’lausumien arkiston’ käyttäjä ja arkistonhoitaja, josta hänen hallinnonalansa diskurssi kumpuaa”. Tutkimukseni tarkoituksena ei ole kuitenkaan paneutua lähemmin siihen prosessiin, miten teksti on tuotettu. Tutkimuskysymyksen kannalta olennaista on keskittyä ”valmiiden” tekstien sisältämiin merkityksiin ja määritelmiin. Huomioin julkaisujen analyysissä, miten teksteissä tuotetaan tietynlaisia määritelmiä ja merkityksiä. *Taikalamppujen valossa* ja *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* antavat tietoa siitä, miten valtionhallinnossa määritellään saavutettavuus ja lastenkulttuuri, miten niitä perustellaan jne.

4.1.2 Analyysin välineenä kriittinen diskurssianalyysi

Esittelemieni opetusministeriön julkaisujen tarkoitus on ollut tuottaa tietoa opetusministeriölle sekä antaa ulospäin kulttuuripoliittisia linjauksia. Julkaisujen tekstit toimivat olennaisena pohjana julkiselle kulttuuripoliitikalle. Kyseisillä teksteillä pyritään vaikuttamaan ja ohjaamaan toimintaa sekä määrittelemään erilaisia käsitteitä, jolloin ne sisältävät vaikutuspyrkimyksiä ja vallankäyttöä. Jotta pääsen tekstin analyysissä käsiksi tutkimukseni kannalta olennaisiin kysymyksiin, koen tarkoituksenmukaisimmaksi analysoida opetusministeriön julkaisemia tekstejä kriittisen diskurssianalyysin avulla.

Diskurssianalyyseissä käytetään diskurssia pääasiassa kahdessa eri merkityksessä. Diskurssilla voidaan ensinnäkin viitata kielen käyttämiseen, joka on ollut perinteisesti kielitieteellisen tutkimuksen keskiössä. Tässä merkityksessä diskurssi ymmärretään sosiaalisena vuorovaikutuksena, ihmisten kanssakäymisenä todellisissa sosiaalisissa tilanteissa. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa diskurssi ymmärretään sosiaalisen todellisuuden tuotteena ja tuottajana, jolloin kieli tai teksti ei heijasta sosiaalista todellisuutta neutraalisti. Tekstit eivät vain kuvaile todellisuutta, vaan ne samalla muodostavat niistä tulkintoja ja rakentavat, konstruoivat sosiaalista elämää. Michel Foucault'in panos jälkimmäisen diskurssin määrittelyyn on ollut merkittävä ja saanut aikaan kannanottoja eri tieteenaloilta. (Fairclough 1997, 31.)

Norman Fairclough (1992, 12) jakaa diskurssianalyysin kriittiseen ja ei-kriittiseen. Faircloughin (1997, 76) mukaan kriittinen diskurssianalyysi tarkastelee kieltä sekä yhteiskunnallisena tuotoksena että kieltä yhteiskunnallisena vaikuttajana. Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii siis yhdistämään nämä erilaiset näkökulmat ja häivyttämään jyrkän jaottelun niiden väliltä. Opetusministeriön julkaisujen analysointi kriittisen diskurssianalyysin keinoin avaa mahdollisuuden päästä käsiksi tekstien sisältämän todellisuuden kuvauksen lisäksi tekstin pyrkimykseen vaikuttaa todellisuuden rakentumiseen.

Kriittinen diskurssianalyysi tarkastelee nimensä mukaisesti diskurssia kriittisestä näkökulmasta. Toisin kuin muut diskurssianalyysit, kriittinen diskurssianalyysi huomioi

vallan, ideologian ja diskurssin väliset suhteet (Pietikäinen 2000, 193). Kriittinen diskurssianalyysi pohjautuu kriittiseen teoriaan. Kriittinen teoria monine koulukuntineen pyrkii näkymättömiä ja neutralisoituneita valtasuhteita ja rakenteita esiin tuomalla vapautumaan näiden rakenteiden ja tekijöiden hallinnasta. Erilaisia kriittisiä lähestymistapoja yhdistää pyrkimys kriittisen tietoisuuden avulla tunnistaa ja muuttaa yhteiskunnallisia epäkohtia. Kriittisessä diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita erityisesti kielenkäytön roolista ja vaikutuksesta yhteiskunnallisiin ongelmiin, vallan ja ideologian rakenteisiin ja käytäntöihin. (Pietikäinen 2000, 200–201.)

Kriittinen diskurssianalyysi käsittää valtasuhteet jatkuvasti muuttuviksi (mt., 201). Teoria hegemoniasta selittää pakkovallan sijaan suostumuksen kautta syntyvää valtaa. Käsitteissä keskeisiksi nousevat hallinnan kulttuuriset näkökulmat, jotka perustuvat moninaisten käytäntöjen tietynlaiseen jäsentymiseen. (Fairclough 1997, 92.) Hegemonian avulla kriittinen diskurssianalyysi pääsee käsiksi siihen, miksi diskursiiviset käytänteet jäsentyvät tietyllä tavalla ja miksi toiset diskurssit jäävät heikompaan asemaan tai jopa täydellisesti hiljennetään (Pietikäinen 2000, 202). Ideologia ymmärretään tässä yhteydessä hegemonian kulttuurisena puolena, tapana esittää ja konstruoida yhteiskuntaa, joka samalla välittää ja osallistuu valtasuhteiden uusintamiseen ja muuttamiseen. Ideologia tällaisena diskursiivisena prosessina tarkoittaa sitä, että diskurssi maailmaa konstruoivana kietoutuu tiivistä yhteen valtasuhteiden kanssa ja sisältää sosiaalisia vaikutuksia. (mt., 202–203.)

Käyttämäni kriittinen diskurssianalyysi perustuu käsitykseen diskurssin tilanteisuudesta eli kontekstin vaikutuksesta diskurssiin sekä puhujan/kirjoittajan mahdollisuudesta valita lukemattomien eri tapojen väliltä kuvata ilmiötä (ks. Gill 2000, 175). Kun tutkimukseni keskiöön nousevat erityisesti opetusministeriön rakentamat merkitykset ja määritelmät saavutettavuuden ja lastenkulttuurin käsitteille (sekä näiden käsitteiden välinen suhde), on otettava huomioon teksteissä esiintyvä määrittelyvalta. Kriittinen diskurssianalyysi mahdollistaa tekstien suhteuttamisen laajempaan kontekstiin sekä avaa väylän pohdinnalle siitä, miten lastenkulttuuri ja saavutettavuus olisi voitu määritellä myös toisin. Valtaspektin huomioiminen on tärkeää myös julkaisijan aseman ja tekstien luonteen vuoksi.

Hännisen (2002, 41) ajatus ”*kielenkäytön poliittisuuden näkymisestä kamppailuna nimistä, käsitteistä, kielikuvista, kertomuksista ja totuudesta*” kuvaa mielestäni erinomaisesti tutkimukseni peruslähtökohtaa ja tukee kriittisen diskurssianalyysin valintaa analyysin

avaimeksi. Toisin kuin Fairclough (1997) mediatutkimuksessaan, jätän vähemmälle huomiolle oman aineistoni tekstin kielen yksityiskohtaiset formaaliset seikat (vaikkakin ne toimivat tärkeänä lisänä analyysissäni). Sanavalintojen, tekstin rakenteen ja sävyn sijaan keskityn vahvemmin analysoimaan käsitteen asiasisältöä. Tutkimukseni lukeutuu kriittisen näkökulmansa puolesta kriittisen diskurssianalyysin joukkoon, vaikka tutkimukseni muuten perustuukin pitkälti yhteiskuntatieteellisen diskurssin tutkimuksen traditioon.

4.2 Täydentävät ja tarkentavat haastattelut

Tutkimukseni aineisto koostuu kahdesta osasta: ensisijaisena aineistona toimivista opetusministeriön julkaisuista sekä sitä täydentävästä haastattelumateriaalista. Vaikka molemmat osat aineistosta perustuvat tekstiin, poikkeavat niiden luonteet ja taustat oleellisesti toisistaan. Haastatteluaineisto on kerätty omaa tutkimustani varten, jolloin sen tarkoitus ja muoto poikkeavat huomattavasti opetusministeriön julkaisujen valmiista tekstistä. Haastattelujen tarkoituksena on ollut saada tarkempaa tietoa aiheista, jotka olen itse tutkijana nostanut tärkeäksi opetusministeriön julkaisujen analysoinnin perusteella. Haastatteleamalla voin myös saada tietoa, jota tekstistä ei löydy. Kohdennetut kysymykset pystyvät näin ollen syventämään tietoa sekä paikkaamaan tutkimuskysymysten kannalta olennaisia tiedollisia aukkoja. Käytän erilaisten tekstien analyysiin myös erilaisia välineitä, jotta aineistojen analyysit antaisivat tutkimuskysymysteni kannalta mahdollisimman hyödyllistä tietoa.

4.2.1 Asiantuntijoiden teemahaastattelut

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -työryhmän muistion ja *Taikalamppujen valossa* -raportin analysoinnin jälkeen hankin lisää aineistoa teemahaastattelujen avulla. Tarkoitukseni oli alun perin haastatella kahta *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion työryhmässä vaikuttanutta asiantuntijaa. Kahden sähköpostitse lähettämäni haastattelupyynnön (ks. Liite 1) kautta sain kuitenkin haastateltavaksi kolme muistion laadinnassa mukana ollutta asiantuntijaa, kun toinen haastattelupyynnön saaneista

asiantuntijoista ehdotti mukaan erästä vahvaa Taikalamppu-asiantuntijuutta omaavaa työryhmän jäsentä.

Taikalamppu-lastenkulttuuriverkosto -muistion työryhmän jäsenet valikoituivat haastattelupyynnön kohteiksi, koska muistion tekijät omaavat tietoa Taikalampun lähtökohdista. Tutkimuskysymysteni kannalta olennaista on selvittää, minkälaista roolia ja sisältöä saavutettavuudelle kaavailtiin Taikalamppua perustettaessa ja perusteltaessa. Julkaisujen analyysissä nousi esiin muutamia ristiriitoja, eroavaisuuksia sekä muutoksia muistion ja arviointiraportin välillä. Haastattelemalla *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion laatimiseen osallistuneita asiantuntijoita mahdollistui myös näiden julkaisujen välisten eroavaisuuksien todentaminen. Koska haastatellut asiantuntijat olivat perehtyneet Taikalamppuun nimenomaan muistion luomisvaiheessa, he pystyivät tunnistamaan, jos esittämäni arviointiraportin tekstit poikkesivat muistion tekstistä. Toisaalta asiantuntijat omaavat yleistä tuntemusta kulttuuripoliittisen kentän tapahtumista ja diskursseista, jonka avulla he kykenivät tunnistamaan ja selittämään julkaisujen välisiä eroja.

Viittaan tutkimusraporttissani haastateltuihin asiantuntijoihin tunnuksilla A1, A2 ja A3. Asiantuntija A1 on opetusministeriön virkamies, joka työnsä puolesta on hyvin selvillä Taikalampun toiminnasta. Asiantuntija A2 on puolestaan opetusministeriön alaisen kulttuuriorganisaation virkamies. Hänen asiantuntijuutensa lastenkulttuurin alalla on vahva, mutta kytkös Taikalamppuun ei ole yhtä vahva kuin asiantuntijalla A1. Asiantuntija A3 ei ole työnsä puolesta tekemisissä Taikalampun kanssa eikä hän ole aktiivisesti seurannut lastenkulttuurikeskusten verkoston kehittymistä muistion jälkeen. Asiantuntija A3 työskentelee museo-organisaatiossa.

Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 43) mukaan ihanteellisessa tilanteessa haastattelemineen osana tutkimusta on vuorovaikutusta, jolle on ominaista:

- (1) ”Haastattelu on ennalta suunniteltu, haastattelijalla on tutustunut tutkimuksen kohteeseen sekä käytännössä että teoriassa. Tavoitteena on, että haastattelijalla saa luotettavaa tietoa tutkimusongelman kannalta tärkeiltä alueilta.
- (2) Haastattelu on haastattelijan alulle panema ja ohjaama.
- (3) Haastattelijalla joutuu tavallisesti motivoimaan haastateltavaa sekä ylläpitämään hänen motivaatiotaan.

- (4) Haastattelija tuntee roolinsa, mutta haastateltava oppii sen haastattelun kuluessa.
- (5) Haastateltavan on voitava luottaa siihen, että annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti.”

Puolistrukturoiduksi haastatteluksi luettava teemahaastattelu tarjosi haastatteluihin joustavuutta. Teemahaastattelussa oleellista on haastattelun eteneminen tiettyjen teemojen varassa eikä se täten vaadi täsmälleen samojen kysymysten esittämistä tietyssä järjestyksessä (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48). Kolmen asiantuntijan haastatteluissa teemojen mukaan etenevä haastattelumalli oli tarkoituksenmukaisin vaihtoehto: näin mahdollistui erilaisten kysymysten tekeminen joustavasti haastattelun etenemisen sekä asiantuntijoiden erilaisten painotusten ja vastausten mukaan. Kysymysten joustavuus oli keskeistä myös siksi, että asiantuntijoiden nykyinen suhde Taikalamppuun vaihtelee. On luontevaa, että Taikalampun toimintaa läheltä seuraavalle ja toisaalta Taikalampun nykyisestä toiminnasta tietämättömälle voidaan esittää myös hieman erisisältöisiä kysymyksiä.

Teemahaastattelun sallima joustavuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että haastateltavilta kysyttäisiin mitä tahansa. Tarkoituksena teemahaastattelussa on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 77.) Teemat ja niihin perustuva haastattelurunko pohjautuivat tutkimukseni viitekehykseen sekä kriittisen diskurssianalyysin välinein saamiini tutkimustuloksiin opetusministeriön julkaisuista. Opetusministeriön julkaisujen analyysi antoi minulle myös haastattelijana tarvittavaa taustatietoa ja perehtyneisyyttä aiheeseen, joka helpotti haastattelujen suorittamista.

Haastateltavat toivoivat haastattelu-aikaa sopiessaan joitakin haastattelukysymyksiä etukäteen, jotta he pystyisivät jollain tavalla valmistautumaan haastattelutilanteeseen. Lähetin heille muutaman yleisen kysymyksen, jotta heille selviäisi, millaisista aiheista haastattelussa olisi tarkoitus puhua. Teemahaastattelurungossa (ks. Liite 2) sähköpostitse etukäteen lähettämäni kysymykset on lihavoitu. Haastattelut järjestettiin kahtena eri ajankohtana haastateltavien työpaikoilla. Ensimmäisessä haastattelussa haastattelin kahta asiantuntijaa (A1 ja A2) yhtä aikaa, kun taas toinen haastattelu tapahtui perinteisen yksilöhaastattelun tapaan kahden kesken (A3).

Haastattelujen avulla sain opetusministeriön julkaisujen rinnalle toisen aineiston, jonka avulla kriittisen diskurssianalyysin välinein jo saatu tieto täydentyy ja syventyy. Haastatteluissa pystyin kohdentamaan kysymykset sellaisiin alueille, joista tarvitsin lisää tietoa. Koska opetusministeriön julkaisuissa ei ole valmiita suoria vastauksia tutkimuskysymyksiini, joudun tekemään tekstien epäsuorista viittauksista omia – toki huolellisesti perusteltuja – johtopäätöksiä. Asiantuntijoita haastatteleamalla mahdollistuu tekemieni johtopäätöksien testaaminen. Haastattelut voivat siis osaltaan parantaa tutkimukseni luotettavuutta, vaikka niiden ensisijainen tarkoitus onkin lisäinformaation hankkiminen.

Hirsjärvi & Hurme (2000, 35) korostavat haastattelijan kokemuksen, taidon ja kouluttautumisen tärkeyttä. Omalla kohdallani jouduin kiinnittämään huomiota haastattelijan roolin harjoitteluun, koska en ollut aiemmin tehnyt tutkimushaastatteluja kasvotusten. Roolin omaksumista, turhan jännityksen vähentämistä sekä nauhurin käytön harjoittelua varten olisi ollut hyvä suorittaa haastatteluharjoituksia ennen varsinaisia haastatteluja. Käytännössä testihaastattelun tekeminen oli mahdotonta, koska haastattelukysymykset olisivat vaatineet asiantuntevan vastaajan. Haastatteluun valmistauduin lukemalla haastattelutilanteista, muodostamalla teemahaastattelurungon, tutustumalla nauhurin toimintaan ja tekemällä kotona testiäänityksiä.

Haastattelun ongelmallisena puolena pidetään muun muassa sitä, että se on erittäin aikaa vievää sekä kallista (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35). Tätä taustaa vasten kahden asiantuntijan haastattelu samassa yhteydessä oli ajankäytön kannalta tehokasta ja sitä kautta perusteltua. Testihaastattelun puutteen vuoksi haastattelun kestoa oli hyvin vaikea arvioida. Haastattelupyynnössä (ks. Liite 1) pyysin varaamaan aikaa haastatteluun noin 1,5 tuntia, mutta asiantuntijoiden kiireisen aikataulun vuoksi jo ensimmäisen haastattelun sopimisen yhteydessä haastatteluun varattua aikaa vähennettiin tuntiin. Tutkimuksessani nämä haastatteluihin liitetyt ajalliset ja kustannukselliset haittapuolet eivät ole kovin suurella asemalla haastatteluaineiston pienuuden vuoksi. Sen sijaan haastatteluaineistoon liittyvät luotettavuusongelmat nousevat keskeisiksi ja tarkastelemisen arvoisiksi. Tutkimuksen yleiseen luotettavuuteen palaan tarkemmin luvussa 4.3 *Luotettavuudesta*.

4.2.2 Haastattelujen sisällönanalyysi

Asiantuntijoiden haastattelut litteroituani käsittelin haastattelutekstin sisällönanalyysin avulla. Tässä vaiheessa haluan tarkentaa, että litteroin puheen ja äännähdykset mutten ilmeitä, eleitä tai liikkeitä, koska ne eivät ole tutkimuskysymysten ja tiedontarpeen kannalta olennaisia. Tarkoitan sisällönanalyysillä laadullista analyysimenetelmää, jonka avulla voidaan kuvata dokumenttia sanallisesti. Käyttämäni sisällönanalyysiin ei liity sisällön erittelyn kvantitatiivista kuvaamista (ks. sisällönanalyysin ja sisällön erittelyn suhteesta Tuomi & Sarajärvi 2002, 106–109).

Julkaisuissa esiintyvä ”virkakieli” poikkeaa haastattelupuheesta. Opetusministeriölle tuotetun tekstin ja haastattelutilanteen konteksti ja tavoitteet, samoin kuin puheen ja tekstin tuottamisen lähtökohdat eroavat huomattavasti toisistaan. Julkaisujen tekstiä valmistellaan ja muokataan tiettyjen tavoitteiden sekä vakiintuneiden kirjoitusmallien mukaisesti. Se, miten asiat – tässä tapauksessa saavutettavuus ja lastenkulttuuri – ymmärretään ja representoidaan teksteissä, vaihtelee tekstin tuottajien yhteiskunnallisen aseman, etujen ja päämäärien mukaan (Fairclough 1997, 136). Kriittisen diskurssianalyysin avaama mahdollisuus analysoida saavutettavuuden ja lastenkulttuurin rakennettuja määritelmiä valtanäkökulma huomioiden on sopiva valmiiksi tuotetussa tekstissä. Haastatteluissa puhe on vapaampaa.

Sisällönanalyysi sopii tällaisen vapaamuotoisemman haastattelutekstin analysoimiseen. Haastatteluissa ei ole tarkoitus keskittyä tarkastelemaan, miten haastateltavat tuottavat saavutettavuuden ja lastenkulttuurin merkityksiä, vaan tarkoitus on eritellä asiantuntijoiden käsityksiä edellä mainituista käsitteistä. Tuomi ja Sarajärvi (2004, 105–106) tuovat osuvasti esiin diskurssianalyysin ja sisällönanalyysin erilaiset lähtökohdat:

”...sisällönanalyysi ja diskurssianalyysi tarkastelevat inhimillisiä merkityksiä, joita laadullisen tutkimuksen historiasta löytyy. Nämä puolestaan eroavat toisistaan siten, että sisällönanalyysissa etsitään tekstin merkityksiä ja diskurssianalyysissa analysoidaan, miten näitä merkityksiä tuotetaan.”

Sisällönanalyysi vaatii kriittisen diskurssianalyysin tavoin huolellista tutustumista aineistoon. Sisällönanalyysissa aineistoa tarkastellaan eritellen sekä yhtäläisyyksiä ja eroja etsien. Aineisto pilkotaan osiin ja koodataan, minkä jälkeen osista muodostetaan luokkia. Tarkoituksena on tiivistää aineistoa ja muodostaa tutkittavasta ilmiöstä kuvaus, joka voidaan liittää laajempaan kontekstiin. Sisällönanalyysi on tapa tarkastella aineistoa, mutta se ei anna valmiita johtopäätöksiä tutkijalle (Grönfors 1985, 161).

Sisällönanalyysi jaetaan aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan sekä teorialähtöiseen sisällönanalyysiin riippuen siitä, onko tulkinta induktiivista, abduktiivista vai deduktiivista (Tuomi & Sarajarvi 2004, 95–100). Teoriasidonnaisessa sisällönanalyysissa teoria auttaa analyysin etenemisessä eli aikaisempi tieto ohjaa analyysia, mutta aineistosta itsestään nostetaan analyysiyksiköt (mt., 98). Haastattelutekstin analyysissa tarkoitukseni on saada tietoa tietyistä teemoista. En lähde tekemään haastattelutekstin analyysia – kuten en haastatteluitakaan – täysin puhtaalta pöydältä. Analyysissa keskeisellä sijalla on lastenkulttuurista ja saavutettavuudesta aiemmin tiedetty eli tutkimukseni viitekehys sekä jo saamani tutkimustulokset. Toisaalta pyrin analysoimaan haastattelutekstiä niin, että aineistosta on mahdollisuus nousta jotain odottamatonta valmiin kehyksen ulkopuolelta. Tämän vuoksi käyttämäni sisällönanalyysi lukeutunee teoriaohjaavaksi sisällönanalyysiksi.

Tutkimusraportissa esiintyviä lainauksia haastattelutekstistä siistin puhekielenmuotoja helpommin luettavaan muotoon poistamalla toistuvia täytesanoja (esimerkiksi ”niinku” ja ”tota”).

4.3 Luotettavuudesta

Niin diskurssi- kuin sisällönanalyysikin mahdollistavat melko vapaita valintoja ja tekniikoita, jolloin analyysiväline on helppo muokata omaan tutkimukseen sopivaksi. Toisaalta tämä ominaisuus pitää sisällään heikkouden. Tutkijan käsitys tutkimastaan tekstistä on vain yksi mahdollisista tulkinnoista. Tutkijan tulkinnan subjektiivisuus ja totuuden refleksiivisyys herättävät epäilyksen tutkimuksen luotettavuudesta ja tutkimuksen mahdollisuuksista saavuttaa hyödyllistä ja objektiivista tutkimustietoa. Pietikäinen (2000,

203) muistuttaa lisäksi ristiriidasta kriittisen diskurssianalyysin latautuneiden intressien ja tieteellisen tutkimuksen neutraalisuuden ihanteen välillä.

Myös haastattelussa aineistonkeruumenetelmänä on huomioitava, että tutkijana vaikutan saatavaan tietoon esimerkiksi tulkintojeni ja valitsemani käsitteistön kautta. Keskeiseksi nousee käsiteanalyysi ja ns. rakennevaliditeetti, jolloin minun on tutkijana pystyttävä esittämään, miten olen päätenyt tiettyihin käsitteisiin sekä luokittelemaan ja kuvailemaan tutkittavaa ilmiötä valitsemallani tavalla (ks. Hirsjärvi & Hurme 2000, 189).

Haastatteluissa joudun kiinnittämään huomioita oman tutkijan roolini lisäksi haastateltaviin ja heidän kautta saamaani informaatioon. Haastateltavien luotettavuuden arvioiminen onnistuu muun muassa huomioimalla haastateltavien erilaiset taustat ja motiivit. Tarkoituksena ei ole arvioida haastateltavien tietojen ja mielipiteiden totuudellisuutta vaan tarkastella sitä, poikkeavatko haastateltavien ajatukset toisistaan ja miksi. Esimerkiksi asiantuntijoiden nykyiset kytkökset Taikalamppuun voivat asettaa heidät erilaisiin vastaajapositioneihin: Taikalampun kanssa tekemisissä oleva virkamies saattaa puhua asemansa vuoksi (tiedostaen tai tiedostamattaan) verkostosta eri tavoin ja eri näkökulmasta kuin verkoston toiminnasta loitontunut henkilö.

Koko tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkija tuo tutkimuksen raportoinnissa tarpeeksi tietoa, miten hän on tehnyt tutkimuksen, jotta lukija pystyy arvioimaan tutkimuksen tuloksia (Tuomi & Sarajärvi 2002, 138). Pyrin koko tutkimuksen ajan mahdollisimman selkeästi ja kattavasti tuomaan taustaoletukseni ja valintani esille eli toteuttamaan reflektointia ajattelua (ks. Pietikäinen 2000, 203). Yhdyn siihen, mitä Hirsjärvi ja Hurme (2000, 189) kirjoittavat kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuudesta:

”Hänen [tutkijan] on pystyttävä perustelemaan menettelynsä uskottavasti, mutta toinen tutkija voi silti päätyä erilaiseen tulokseen ilman, että sitä on välttämättä pidettävä tutkimusmenetelmän heikkoutena tai edes tutkimuksen heikkoutena.”

Tutkimustani ei voida ”puhdistaa” omista käsityksistäni, valinnoistani ja tulkinnoistani. Tutkijana olen osa sosiaalista todellisuutta ja tutkimusprosessia, yksi tutkimukseni keskeisistä tutkimusvälineistä (mt., 18). Olennaista on, että tuomalla esiin tutkimukseni

luonteen ja tekemäni valinnat muiden arvioitavaksi, voi tutkimukseni tuottaa uutta, tarpeellista ja luotettavaa tietoa lastenkulttuurin saavutettavuudesta. Tässä vaiheessa muistutan, että tutkimukseni tarkoitus on tuottaa tietoa valitsemastani aineistosta eikä niinkään tuottaa laajoja empiirisiä yleistyksiä.

Tutkimukseni luotettavuuden arviointi kulkee mukana koko raportin. Esimerkiksi analyysivaiheen huolellisella ja kriittisellä aineiston käsittelyllä sekä raportoinnissa käytettävien aineistolainauksien avulla pyrin mahdollisimman hyvään luotettavuuteen ja osoittamaan aineiston ja päätelmien vastaavuuden. Jotta valintani tulisivat tutkimuksessani mahdollisimman rehellisesti esiin ja lukija voi ne havaita ja arvioida, koen minämuodon käyttämisen tutkimuksen raportoinnissa passiivimuotoa mielekkäämmäksi vaihtoehdoksi.

5. SAAVUTETTAVUUS TAIKALAMPUSSA

Tässä luvussa pääsen käsiksi aineistojen analyysien tuloksiin. Tarkoitukseni on käydä läpi, millaisia merkityksiä lastenkulttuurin saavutettavuudelle tuotetaan ja miten lastenkulttuurin saavutettavuutta käytännössä parannetaan. Luvussa 5.1 *Saatavilla laadukasta lastenkulttuuria ympäri Suomen* käsittelen saavutettavuutta Taikalampun tavoitteena, joka tähtää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuuden parantamiseen valtakunnallisella tasolla. Seuraavassa luvussa (5.2 *Arviointikriteerinä laajentunut saavutettavuus*) erittelen saavutettavuudelle annettuja merkityksiä arviointiraportin määritelmässä. Tämän jälkeen (luku 5.3 *Bussimatkoja, taitelijavierailuja sekä sopivia tiloja*) siirryn esittelemään ratkaisuja siihen, miten saavutettavuutta voidaan parantaa käytännössä. Pyrin kuljettamaan yhteyttä aiemmin esittelemääni teoriaan läpi analyysin. Tässä luvussa keskeiseksi nousee erityisesti saavutettavuuden sisältöjen tunnistaminen (esim. fyysinen, sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus) sekä käsitteen peilaaminen kulttuuridemokratiaan ja kulttuurin demokratisointiin.

5.1 Saatavilla laadukasta lastenkulttuuria ympäri Suomen

Taikalamppu-lastenkulttuuriverkosto ja *Taikalamppujen valossa* -julkaisuja tarkasteltaessa esiin nousi jaottelu lastenkulttuurin valtakunnalliseen saavutettavuuteen eli lastenkulttuuripalveluiden alueelliseen saatavuuteen sekä lastenkulttuuripalveluiden saavutettavuuden paikalliseen tasoon. Tässä luvussa käsittelen saavutettavuutta Taikalampun tavoitteena, joka pyrkii parantamaan lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta ympäri Suomen. Koska *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa Taikalampun tavoite kiertyy lasten taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuuden ympärille, tässä luvussa korostuu muistion teksti.

5.1.1 Tavoitteena taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuus

Taikalamppu-lastenkulttuuriverkostossa mainitaan saavutettavuus-käsite vain muutaman kerran eikä sille tarjota suoraa määritelmää. Julkaisu keskittyy perustelemaan verkoston luomisen tarvetta ja verkoston yleisiä toimintaperiaatteita ja tavoitteita. Verkostoa perustellaan lasten ja nuorten – siinä missä aikuistenkin – oikeudella hyvään taide- ja kulttuurielämään, mikä voidaan toteuttaa ”parantamalla palveluiden saavutettavuutta ja kehittämällä niiden laatua” (2002:12, 17). Vaikka suorat maininnat saavutettavuudesta ovat vähäisiä, lastenkulttuurikeskusten verkosto kietoutuu tiiviisti saavutettavuuden päämäärän ympärille:

”Verkoston tavoitteena on edistää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluiden laatua ja saatavuutta koko valtakunnassa tukemalla jo olemassa olevien lastenkulttuurikeskusten toimintaa ja edistämällä lasten taide- ja kulttuuripalveluiden syntymistä sinne, missä sitä ei vielä ole.” (2002:12, 20.)

Maininnat lastenkulttuuriverkoston mahdollisuuksista synnyttää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluja sinne, missä niitä ei vielä ole sekä verkoston alueellisesta kattavuudesta toistuvat *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkostossa* useaan otteeseen (esim. 2002:12; 5, 7, 17, 18). Pyrkimyksessä luoda kattava lastenkulttuuriverkosto taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta edistämällä korostuu alueellisen tasa-arvon tavoite. Lastenkulttuurikeskusten ja lastenkulttuurin levittäminen ympäri Suomea lukeutuu lastenkulttuurin fyysiseen ja alueelliseen saavutettavuuteen (ks. Häyrynen 2006, 112–113).

Huomionarvoista on, että *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa käytetään useimmiten sanaa saatavuus eikä saavutettavuus. Saatavuudella ja saavutettavuudella on omat sisältönsä tiiviistä yhteydestä huolimatta. *Reilu kulttuuri: Kulttuuripolitiikan eettinen ulottuvuus ja kulttuuriset oikeudet -julkaisussa* saatavuus liitetään infrastruktuuriin, kun taas saavutettavuus tarkoittaa esteettömyyttä (2006:50, 51). Näin ollen saatavuus viittaa Taikalampun alueellisesti tasa-arvoiseen lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluiden tarjontaan. Saavutettavuus tarkoittaa tasavertaista mahdollisuutta osallistua näihin kulttuuri- ja taidepalveluihin, mitä voidaan parantaa mm. liikkumisen, näkemisen ja kuulemisen esteitä vähentämällä sekä helpottamalla tiedon hankkimista ja vastaanottamista.

Vaikka saavutettavuus- ja saatavuus-käsitteillä voidaan havaita edellä mainitunlaiset merkityserot, *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion tekstissä saavutettavuudelle ja saatavuudelle ei luoda poikkeavia sisältöjä. Käsitteet toimivat toistensa synonyymeinä (ks. esim. saavutettavuus 2002:12, 17 ja saatavuus 2002:12, 20). Muistion tekstissä saavutettavuuden merkitys kuitenkin painottuu saatavuuteen, mikä tulee esiin lukuisissa viittauksissa kattavaan lastenkulttuuriverkoston taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta edistämällä.

Taikalamppujen valossa -arvioinnissa saavutettavuus ja saatavuus sen sijaan esitetään erillisinä käsitteinä, jotka molemmat kuuluvat saavutettavuus-arviointikriteeriin (2006:25, 21). Tämä tuo julki saavutettavuus ja saatavuus -käsitteiden merkityserojen tunnistamisen. Kummassakaan Taikalamppuun liittyvässä julkaisussa esteettömyyttä ei suoraan nimetä Taikalampun toiminnan tavoitteeksi. *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa erityisryhmät mainitaan pariin otteeseen yleisesti lastenkulttuurista (ks. 2002:12, 10) ja lastenkulttuurikeskuksista puhuttaessa (ks. 2002:12, 16). *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportissa puolestaan voidaan havaita jokaisen lastenkulttuurikeskuksen arviointiosuudessa esteettömyyden osa-alueiden tarkastelua. Erityisryhmät nousevat esiin arviointiraportissa myös verkoston puutteita tarkastellessa:

”Keskukset ovat tavoitteellisesti kiinnittäneet huomiota toimintansa saavutettavuuteen, erityisesti oman kuntansa alueella – ohuinta toiminta on edelleen nuorten osalta eli 13-vuotiaiden ja sitä vanhempien nuorten sekä ns. erityistä tukea tarvitsevien ryhmien osalta.” (2006:25, 49).

Haastatteluissa kävi ilmi, että *Taikalamppu-lastenkulttuuriverkosto* -muistiota laatiessaan työryhmän jäsenet puhuivat saavutettavuudesta nimenomaan saatavuuden merkityksessä. Esimerkiksi asiantuntijan A1 mukaan saavutettavuus Taikalampun tapauksessa kiteytyi lauseeseen: ”*Kaikilla lapsilla ja nuorilla, asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta, tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin*” (esim. 2002:12, 7).

Haastatteluissa ilmeni saavutettavuus-käsitteen erilaisista merkityksistä johtuva epäselvyys siitä, mitä käsitteellä kulloinkin tarkoitetaan. Asiantuntijat muistuttivat, että vasta *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion jälkeen ilmestyneissä

opetusministeriön saavutettavuushankkeissa – kuten *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus -toimenpideohjelmassa* – saavutettavuus liitetään esteettömyyteen ja erityisryhmien (ja erityisesti vammaisten) huomioimiseen.

A2: Mä lunttasin netistä, että mitä on saavutettavuus. Elikkä siis tää ministeriön saavutettavuushanke, niin siinä puhutaan siis taas vähän eri asiasta. Siinä puhutaan oikeestaan, puhutaan vammaisuudesta ja näistä tämmöisistä esteistä. Eiks Taikalampussa oikeestaan oo enemmänkin kysymys saatavuudesta ja siis siitä että palveluja on ylipäättään saatavana laajasti. Et palvelujen laajentamista ja levittämistä.

Alun perin Taikalampun yhteydessä saavutettavuudessa on asiantuntijoiden mukaan ollut kysymys erityisesti taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuudesta ympäri Suomen, vaikka asiantuntija A1 toi esiin myös Taikalampun esteettömyyteen ja erityisryhmiin liittyviä piirteitä, joihin palaan tarkemmin luvussa 5.2.2 *Esteettömyyttä ja asiakkuuksia*. Muiden asiantuntijoiden tavoin asiantuntija A3 liitti saavutettavuuden lasten tasavertaiseen mahdollisuuteen osallistua taide- ja kulttuuripalveluihin asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta. Taikalamppua perustettaessa alueellinen tasa-arvo, taloudellisten esteiden madaltaminen ja osallistujien moninaisuus nousivat esiin lastenkulttuurin saavutettavuudessa:

Haastatteliija: Sit voitais jo siirtyä taas, siit puhuttiinkin oikeestaan täs jo vähän, tuohon saavutettavuuteen.

A3: Joo, koska ekaks kun mä luin sen tosta sun paperista, mä mietin et mitä. Saavutettavuus on konkreettisempaa täällä meillä instituution sisällä, jossa pohditaan just niitä kulkua ja miten merkitään kerrokset ja taulut ja tän tyyppiset asiat. Mut sitten kun mä mietin sitä, niin tavallaan siinä [*Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa] saavutettavuus tarkoittaa just sitä tasavertaisena, alueellisena, kaikkien, kaikille samanarvoisena mahdollisuutena. Ja se, että se kohdistuu eri ikäluokkiin, et tavallaan siellä ei oo vaan ekaluokkalaisia tai koululaisia vaan siellä on laidasta laitaa lastenkulttuuriin osallistujia. Ja sit se, et se on mahdollisimman halpaa, et hinta ei muodostu esteeksi. Et mä luulen et ne on ton muistion saavutettavuus, koska siis sen tyyppisenä...Kun mä oikeen mietin sitä, kun sä teit ton kysymyksen, et mä väitän et se saavutettavuus on noussut vasta viimeisinä vuosina semmoseks tavallaan isommaks asiaks. Tai sitä tavallaan mietitään eri tavalla kuin aikaisemmin. Mut tuossa kulttuuripoliittisessa linjauksessa se tarkoittaa just noita asioita.

5.1.2 Taustalla hyvinvointivaltiollinen pyrkimys kulttuurin demokratisointiin

”Kaikilla lapsilla ja nuorilla, asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta, tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin. Eräs tapa näiden palveluiden lisäämiseksi maassamme on luoda lastenkulttuurikeskuksista muodostuva verkosto.” (2002:12, 7.)

Yllä oleva *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa esiintyvä teksti on myös hyvin samansuuntainen kuin asiantuntijoiden edellä esitetyt käsitykset saavutettavuudesta Taikalampussa (ks. s. 36–37). Tekstissä korostetaan Taikalampun pyrkimystä edistää lastenkulttuurin saatavuutta tarjoamalla lapsille ja nuorille ympäri Suomen mahdollisuus osallistua laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin. *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa (ks. 2002:12, 5, 7, 17) useaan otteeseen lähes samanlaisena toistuva teksti tuo esiin lyhyesti ja ytimekkäästi monia mielenkiintoisia sitoumuksia.

Yhtäläiset mahdollisuudet laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin viittaa kulttuurin demokratisointiin, jossa kaikkien tulisi päästä nauttimaan jostain rajatusta, laadukkaaksi määritellystä kulttuurista (ks. Kangas 2003, 63–64; Häyrynen 2006, 112). Samalla vahvistuu Taikalampun rooli tietynlaiseen – ”laadukkaaseen” – kulttuuriin sitoutuneena taide- ja kulttuuripalveluiden tarjoajana. Tekstissä Taikalampun saavutettavaksi lastenkulttuuriksi rajataan lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalvelut eli vain pieni osa lastenkulttuurin sisällöistä (vrt. lastenkulttuuri laajassa merkityksessä Mouritsen 2002, 15).

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -muistiossa nostetaan keskeiseksi myös alueellinen tasa-arvo. Taikalamppu-verkoston tarkoituksena on parantaa lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluiden tarjontaa valtakunnallisella tasolla (ks. 2002:12, 7). Lapsilla ja nuorilla tulisi olla mahdollisuus halutessaan osallistua taide- ja kulttuuripalveluihin asuinpaikasta riippumatta. Kangas (1988, 51) tuo alueellisen tasa-arvon esiin kulttuurin demokratisoinnin yhteydessä. Taide- ja kulttuuripalveluiden saattaminen kaikkien lasten ja nuorten ulottuville heijastaa kulttuurin demokratisoinnin ajatusta alueellisesta tasa-arvosta:

”Sillä [kulttuurin demokratisoinnilla] ymmärrettiin kulttuuritoimintojen hajauttamista ja se edusti välitöntä vastausta politiikan asettamiin tasa-arvon tavoitteisiin: viedään taidepalvelut niiden ulottuville, joita tarjonta ei muuten tavoita.” (Kangas 1988, 51).

Fairclough kirjoittaa, että representaatioiden analysoinnissa on huomioitava sen ohella, mitä tekstissä ”lukee” myös yhtäläillä se, mitä tekstistä puuttuu (Fairclough 1997, 139). Kun tekstissä puhutaan kaikista lapsista ja nuorista asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta, kiinnitetään saavutettavuudessa huomio ainoastaan asuinpaikkaan ja varallisuuteen. Entä erilaisen kulttuurisen taustan omaava tai vammainen lapsi? Koska saavutettavuudesta puhutaan nykyisin usein vammaisten tai muiden ns. erityisryhmien kulttuuripalveluihin osallistumisen yhteydessä (2006:6, 5 & 2006:50, 67), on huomionarvoista, että keskeisessä ja toistuvassa Taikalamppua perustelevassa lausahduksessa mainitaan vain asuinpaikan ja varallisuuden luomat saavutettavuuden esteet.

Selittäjää asuinpaikan ja varallisuuden korostamiseen saavutettavuuden esteenä voidaan hakea suomalaisesta kulttuuripolitiikasta. *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportista löytyy suora viittaus suomalaisen kulttuuripolitiikan perinteisiin:

”Suomalaiselle kulttuuripolitiikalle on ominaista koko maan kattavat palvelut sekä monipuolisten ja laadukkaiden taide-elämysten turvaaminen kansalaisille.” (2006:25, 16).

Suomalaisen kulttuuripolitiikan pyrkimys palveluiden alueelliseen kattavuuteen sekä laadukkuuteen on tunnistettavissa Taikalampun tavoitteissa. Taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuus sekä kulttuurin demokratisointi osana julkista kulttuuripolitiikkaa linkittyvät tällöin selkeästi toisiinsa. Tekstilainauksessa voidaan suoraan havaita kulttuuripolitiikan asuinpaikkakysymykseen liittyvä tehtävä, jolla taataan koko maan kattavat palvelut. Tekstissä ei suoraan tuoda esiin varallisuuden tuomia esteitä, mutta ne voidaan sisällyttää kansalaisten taide-elämysten turvaamisen piiriin. Suomessa taloudellisia esteitä madaltamaan on käytetty kulttuurilaitosten lippujen hintasubventointia sekä kulttuuripalveluiden – mukaan lukien koulutuksen – täydellistä tai melkein täydellistä maksuttomuutta (Häyrynen 2006, 112).

Haastatteluissa vahvistui asuinpaikka- ja varallisuuskysymyksen yhteys suomalaiseen kulttuuripolitiikkaan. Kaikki haastatellut asiantuntijat liittivät asuinpaikka- ja varallisuuskysymyksen tiiviisti kulttuuripolitiikan lähtökohtiin ja osaksi suomalaista hyvinvointipolitiikkaa:

A3: Se on just se kulttuuripoliittinen tehtävä. Eli se oli se ajatus, mitä mä ajattelin tai minkä takia mun on helppo allekirjoittaa se asia on se, se liittyy osaltaan myös saavutettavuuteen, siihen alueelliseen tasavertaisuuteen. Mut se on selkeesti kulttuuripolitiikkaa tai itse asiassa yhteiskuntapolitiikkaa, et pyritään pitää ne asuinalueet elävinä, muutkin kuin pääkaupunkiseutu ja yliopistokeskukset. Nyt tosin ne kaikki taitaa olla niissä yliopistokeskuksissa, missä on noi lastenkulttuurikeskukset tai noi Taikalamppu-verkoston toimijat. Mutta se liittyy selkeesti sellaseen kulttuuripoliittiseen ja siihen hyvään aikaan, siihen hyvinvointipolitiikan aikaan ja siihen kulttuuripolitiikkaan, jossa ajateltiin että kaikilla pitää olla tasavertaiset mahdollisuudet.

Asuinpaikka ja varallisuus nousevat asiantuntijoiden mukaan muistion tekstissä esiin kulttuuripolitiikan tehtäväsuuntauksen vuoksi. Julkisen kulttuuripolitiikan ja laajemmin hyvinvointipolitiikan tehtävänä koetaan olevan tasavertaisten mahdollisuuksien turvaaminen. Asiantuntijoiden ajatukset ovat samansuuntaisia kuin arviointiraportin maininta suomalaisen kulttuuripolitiikan maan kattavista palveluista sekä monipuolisten ja laadukkaiden taide-elämysten turvaamisesta kansalaisille (ks. s. 39 tai 2006:25, 16). Kiinnostavaksi yksityiskohdaksi nousee edellä olevassa haastattelutekstissä asiantuntija A3:n hyvinvointipolitiikan rinnastus ”hyvään aikaan”. Viittaaminen hyvinvointivaltiolliseen kulttuuripolitiikkaan menneessä aikamuodossa paljastaa asiantuntijan kokeneen siirtymisen toisenlaiseen, hyvinvointivaltion ”hyvistä ajoista” poikkeavaan kulttuuripolitiikkaan.

Asiantuntijat A1 ja A2 muistuttivat, että taide- ja kulttuuripalveluita tukemalla pyritään tarjoamaan kohtuuhintaisia tai jopa ilmaisia palveluita (kuten kirjasto), mikä osaltaan madaltaa kynnystä osallistua palveluihin ja toimintoihin – varallisuudesta riippumatta. Heidän mukaansa alueelliseen tasa-arvoon pyritään puolestaan esimerkiksi valtionosuusjärjestelmällä. Valtionosuusjärjestelmällä pyritään ylläpitämään

valtakunnallisia taidelaitosten verkostoja, jotta palveluita olisi kansalaisten saatavilla ympäri Suomen.

Muistiossa lastenkulttuurikeskusten verkoston yhdeksi tavoitteeksi määritellään, että ”toiminta ulottuu kaikkialle maassamme” (2002:12, 18). Kysymys koko valtakunnan kattavan lastenkulttuurikeskusten verkoston toteutumisesta nousee mielenkiintoiseksi tarkastellessa nykyisten Taikalampun jäsenten ryhmittymistä Suomen kartalle. Jostain syystä Itä-Suomi on vailla opetusministeriön tukemaa Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusta. Ilman selkeitä ja ulospäin annettuja syitä valtakunnallisen kattavuuden aukkoihin, lasten taide- ja kulttuuripalveluiden valtakunnallisen saavutettavuuden tavoite kärsii uskottavuuden puutteesta. Miksei verkosto ole laajentunut Itä-Suomeen?

A2: Siis tavallaan niitä aktiviteetteja kyllä löytyy, mut sit se että täyttääkö sellasia kriteerejä et ne ois keskuksia, jotka ottais sen kehittämishaasteen vastaan, niin se on se työ vielä edessä.

Asiantuntijan A2 mukaan itäsuomalaisten lastenkulttuurikeskusten puuttuminen Taikalampun jäsenistöstä johtuu siitä, etteivät ne täytä vielä kriteerejä. Asiantuntija A1 toi haastattelussa esiin, että Taikalampun tarkoitus ei ole rahoittaa peruslastenkulttuuria vaan erityisesti kehittämistehtäviä (ks. s.11). Kehittämistehtävät ovat keskeisessä roolissa Taikalampussa, jolloin voidaan olettaa kehittämistehtävien vaatiman erityisosaamisen olevan keskeinen osa valintakriteerejä. Muistion luomisvaiheessa Taikalampun keskeisiksi kriteereiksi kolmas asiantuntija (A3) mainitsi lastenkulttuurikeskusten laaja-alaisen lastenkulttuurin eli taiteenalojen kattavuuden ja palvelujen tarjonnan eri-ikäisille.

Itäsuomalaisten jäsenten puute Taikalampussa ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö Itä-Suomessa olisi lastenkulttuuritoimintaa. Asiantuntija A1 toi esiin, kuinka Itä-Suomessa on Taikalampun käynnistyttyä aktivoitunut lastenkulttuuriverkkoja, kuten Kaakkois-Suomen alueella toimiva Kalaverkko. Yksi Taikalampun tavoitteista onkin nimenomaan aktivoida ja synnyttää toimintaa eri puolille Suomea (ks. esim. 2002:12, 20).

Luulisi, että arviointiraportissa Taikalampun yhtä keskeisintä tavoitetta eli lasten taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuuden parantamista koko valtakunnassa arvioitaisiin myös

verkoston laajentumisen näkökulmasta. Kiinnostavaksi kysymykseksi nouseekin, miksei arviointiraportissa selvitetä syitä valtakunnalliseen kattavuuteen tähtäävän verkoston puutteisiin? Etenkin, jos syy Taikalampun painottumiseen Etelä- ja Länsi- Suomeen selittyy keskusten vaikeuksista selvitä kriteereistä ja tulevista kehittämistehtävistä.

5.2 Arviointikriteerinä laajentunut saavutettavuus

Kaikki *Taikalamppujen valossa* -arvioinnissa käytetyt lastenkulttuurikeskusten arviointikriteerit – saavutettavuus, toiminnan laatu ja yhdenvertaisuus – voidaan sisällyttää kulttuurin demokratisointiin (ks. Kangas 2003, 63–64 & Häyrynen 2006, 112). Kaikki edellä mainitut arviointikriteerit ovat yhdenmukaisia *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa esiintyvän ajatuksen kanssa, että kaikilla lapsilla ja nuorilla tulee olla mahdollisuus osallistua laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin. Seuraavassa käyn läpi arviointiraportin suoraa määritelmää saavutettavuudelle. Määritelmässä voidaan havaita piirteitä, jotka eivät tulleet esille *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa. Arviointiraportissa saavutettavuuden merkitys on avautunut kohti esteettömyyttä ja lisäksi talouskäsitteet ovat saaneet vahvemman jalansijan osana saavutettavuus-diskurssia.

5.2.1 Saavutettavuus palveluiden järjestämisen näkökulmasta

”Saavutettavuudella tarkoitetaan tässä sitä a) miten hyvin palvelut ovat käytettävissä omassa kunnassa, lähikunnissa, laajemmin alueellisesti (fyysinen saavutettavuus), b) miten tarkoituksenmukaisesti palvelut on järjestetty (vastaavatko kysyntää / onko palveluja riittävästi) ja c) miten asiakkaat otetaan huomioon palveluja järjestettäessä.” (2006:25, 21.)

Arviointiraporttiin rakennetusta saavutettavuuden määritelmästä voidaan helpoiten avata saavutettavuuden fyysinen taso. Fyysinen saavutettavuus tarkoittaa sitä, miten hyvin palvelut ovat käytettävissä omassa kunnassa, lähikunnissa ja laajemmin alueellisesti. Fyysiseen saavutettavuuteen voidaan sisällyttää niin palveluiden saatavuus kuin niiden

fyysinen esteettömyyskin (ks. 2006:50, 51). Palvelujen käytettävyyteen vaikuttaa, onko olemassa fyysisiä esteitä, jotka vaikeuttavat tai jopa estävät palveluihin osallistumista. Fyysinen saavutettavuuteen voidaan lukea esimerkiksi arviointiraportissa Hämeenlinnan lasten ja nuorten kulttuurikeskuksen arvioinnissa mainittu kulttuuritalon liikenteellisesti ja kaupunkikuvallisesti keskeinen sijainti (2006:25, 28) ja taidekasvattajien vierailut koulussa osana Jyväskylän seudun lasten ja nuorten kulttuurikeskuksen toimintaa (2006:25, 31). Palvelu on fyysisesti helpommin saavutettava, kun paikanpäälle on helppo liikkua ja löytää tai kun taide- ja kulttuuritoiminta ”tulee luoksesi”.

Palveluiden tarkoituksenmukainen järjestäminen ja asiakkaiden huomioonottaminen ovat jo sisällöltään huomattavasti epäselvempiä, eivätkä ne viittaa suoraan mihinkään *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus* -toimenpideohjelman saavutettavuuden osa-alueisiin ja esteisiin. Kun palveluiden tarkoituksenmukaisen järjestämisen merkitykseksi on määritelty kysyntään vastaaminen ja palvelujen riittävyys, voidaan olettaa, että tällä osa-alueella kartoitetaan, onko palveluita tarjolla tarpeeksi. Kyse on tällöin pitkälti palveluiden saatavuudesta. Jos saavutettavuutta arvioidaan kysyntään vastaamisen ja palvelujen riittävyyden perusteella, arvioinnissa tarvitaan määrällisiä mittareita. Tekstissä jää epäselväksi, tapahtuiko kysynnän ja riittävien palveluiden arviointi käyttäjä- tai osallistujamääriä laskemalla, tilastovertailuilla vai jotenkin muuten.

Kirjoittajat eivät tekstissä myöskään tarkenna, sisältyykö palveluiden tarkoituksenmukaisen järjestämisen arviointiin vain palvelujen määrä vai lasketaanko mukaan myös millaista sisällöllistä kysyntää palveluille on. Jos kysyntään vastaamisessa kiinnitetään huomiota myös sisällölliseen kysyntään, asiakkaiden tarpeet ja toiveet nousevat paremmin esiin. Saavutettavuuden arviointi ja samalla käsitteen sisältö rikastuu siitä, jos huomioon otetaan määrällisten mittareiden lisäksi myös, millaista kysyntää palveluille esiintyy. Saavutettavuus ottaisi tällöin askeleen kohti kulttuuridemokratiaa, joka korostaa ihmisten omia kulttuurisia tarpeita (ks. esim. Häyrynen 2006, 116).

Mielenkiintoista on, että saavutettavuuden rinnalle arvioinnissa on nostettu erikseen yhdenvertaisuuden kriteeri. Yhdenvertaisuus näyttäisi sisällöltään olevan hyvin lähellä saavutettavuutta erityisesti saavutettavuus-määritelmän viimeisen kohdan osalta (*miten asiakkaat otetaan huomioon palveluja järjestettäessä*). Yhdenvertaisuus määritellään seuraavasti:

”Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, miten hyvin palvelut ovat saatavilla asuinpaikasta, asiakkaasta tai asiakasryhmästä riippumatta? Asiakkailla tarkoitetaan ensisijaisesti nuoria ja lapsia.” (2006:25, 21.)

Vaikka yhdenvertaisuus ja saavutettavuus liittyvätkin kiinteästi toisiinsa, kirjoittajat ovat rakentaneet käsitteille omat sisältönsä ja luoneet niille tällä tavoin merkityksellisen eron. Arviointikriteerien määrittelyssä saavutettavuus tarkastelee palveluja niiden järjestämisen ja käytettävyyden näkökulmista, kun taas yhdenvertaisuutta arvioidaan pikemminkin asiakkaiden tasa-arvoisuuden näkökulmasta. Kun yhdenvertaisuus on arvioinnissa erotettu saavutettavuudesta eikä saavutettavuuden määritelmässä viitata suoraan lasten tasa-arvoisiin mahdollisuuksiin, onko yhdenvertaisuus haluttu rajata kokonaan saavutettavuuden ulkopuolelle?

Kysymys siitä, miten asiakkaat otetaan huomioon palveluja järjestettäessä, voidaan yhdistää moniin saavutettavuuden eri osa-alueisiin. Asiakkaiden huomioinnissa voidaan kiinnittää huomiota muun muassa taloudellisiin, kulttuurisiin, sosiaalisiin, aisteihin ja ymmärtämiseen liittyviin esteisiin (ks. 2006:6, 8–10). Laajimmillaan asiakkaiden huomioon ottaminen palveluja järjestettäessä pitää sisällään kaikki asiakkaan taide- ja kulttuuripalveluihin osallistumista edistävät tai estävät saavutettavuuden osa-alueet. Esimerkiksi huomioimalla asiakkaan eli lapsen sosiaalinen ja kulttuurinen tausta, voidaan tarjota asiakkaita kiinnostavia palveluita ja tällä tavoin lisätä taide- ja kulttuuripalveluihin osallistujien määrää.

Arviointiraportissa määritellään saavutettavuus ymmärrettävästi arvioinnin näkökulmasta. Näin arviointiraportin lukija näkee, millainen sisältö saavutettavuudelle arviointikriteerinä on annettu. *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportin sisältämä saavutettavuuden määritelmä on Taikalamppuun liittyvien julkaisujen ainut suora saavutettavuuden määritelmä. Koska lastenkulttuuripalveluiden saavutettavuuden parantaminen on Taikalampussa keskeisenä tavoitteena, oletin etukäteen löytäväni aineistosta saavutettavuus-käsitteen monipuolisempaa käsittelyä.

5.2.2 Esteettömyyttä ja asiakkuuksia

Taikalamppujen valossa -arviointiraportin sisältämä saavutettavuuden määritelmä pitää sisällään saatavuus-merkityksen, mikä tuodaan arviossa suoraan esille (2006:25, 21). Kuten edellä kävi ilmi, saavutettavuus ymmärrettiin Taikalampun luomisvaiheessa nimenomaan saatavuutena, lasten ja nuorten mahdollisuutena osallistua taide- ja kulttuuripalveluihin asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta. Riittävät palvelut ja fyysisen saavutettavuuden huomioiminen voidaan liittää saatavuuden asuinpaikkakysymykseen, kun taas varallisuuden näkökulma tulee esiin asiakkaiden huomioimisessa.

Arviointiraportin sisältämä määritelmä avaa mahdollisuuden ymmärtää saavutettavuus myös esteettömyytenä. Vaikka arviointiraportissa ei puhuta suoraan esteettömyydestä, saavutettavuuden määritelmässä ja itse arviointitekstissä saavutettavuuden merkityksen laajeneminen esteettömyyteen voidaan todeta. Erityisesti saavutettavuusmääritelmän viimeinen kohta – *miten asiakkaat otetaan huomioon palveluja järjestettäessä* – avaa saavutettavuutta kohti esteettömyyttä. Asiakkaiden eli lasten huomioiminen palveluja järjestettäessä ei rajaudu pelkästään asuinpaikkaan ja varallisuuteen, vaan mahdollistaa lasten erilaisten ominaisuuksien ja taustojen huomioimisen. Tällöin saavutettavuuteen voidaan käsittää pitävän sisällään mm. asenteellisen, tiedollisen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen saavutettavuuden osa-alueet (ks. 2006:50, 67). Myös fyysinen saavutettavuus voidaan määritelmässä ymmärtää esteettömyysmerkityksessä.

Julkaisujen teksteissä on tärkeää kiinnittää huomiota representaatioissa, merkityksenannoissa ja todellisuuden konstruoinnissa tehtyihin valintoihin sekä näitä valintoja ohjaileviin yhteiskunnallisiin vaikuttimiin, jotta saavutettavuuden muotoilussa käytetty valta tulisi näkyviin kriittisen diskurssianalyysin avulla (ks. Fairclough 1997, 138). *Taikalamppujen valossa* -arviointiin luotu saavutettavuuden määritelmä, muistion ja arviointiraportin saavutettavuuden merkityserot ja toisaalta käsitteen tarkemman erittelyn puuttuminen molemmista Taikalamppu-julkaisuista ovat merkityksellisiä valintoja. Voidaan esimerkiksi olettaa, että saavutettavuuden muuttuminen verkoston alkuvaiheen saatavuusmerkityksestä arviointiraportin saatavuuden ja saavutettavuuden eron tunnistavaan määritelmään ei ole tapahtunut vahingossa. Saavutettavuudelle rakennettu uudenlainen merkitys on harkittu valinta, jolla pyritään johonkin.

Huomionarvoista on, ettei arviointiraportista löytynyt *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus*-toimenpideohjelman kaltaista kulttuurin saavutettavuuden määritelmää, jossa saavutettavuus olisi linkitetty kaikkien ihmisten mahdollisuuteen osallistua ja saada elämyksiä erilaisista ominaisuuksista riippumatta (ks. 2006:6, 7). Tällöin saavutettavuutta voidaan parantaa esimerkiksi liikkumisen, näkemisen ja kuulemisen esteitä madaltamalla tai poistamalla sekä helpottamalla tiedon hankkimista ja vastaanottamista. Palaan saavutettavuuden parantamiseen esteitä poistamalla tarkemmin luvussa 5.3 *Bussimatkoja, taitelijavierailuja sekä sopivia tiloja*.

Yhteyden puuttuminen nousee erityisen mielenkiintoiseksi, koska asiantuntijat toivat vahvasti esille opetusministeriön saavutettavuushankkeiden vaikutuksen saavutettavuuden ”uudenlaiseen”, esteettömyyteen liittyvään sisältöön, kuten luvussa 5.1.1 *Tavoitteena taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuus* kävi ilmi (ks. s.36–37). Asiantuntijoiden puheen perusteella opetusministeriön saavutettavuushankkeiden esteettömyyden ja erityisryhmät huomioiva saavutettavuus on vaikuttanut saavutettavuus-käsitteen sisältöön myös Taikalampussa. Tämä paljastaa kulttuuripoliittisten linjausten vahvan vaikutuksen käsitteiden merkityksiin läpi julkisen kulttuuripolitiikan sektorin. Taikalampussa alun perin saatavuuteen keskittynyt saavutettavuus-käsite on näin muutettu sisällöltään yhteneväiseksi uuden kulttuuripoliittisen linjauksen kanssa.

Asiantuntija A1 toi haastattelussa esiin, ettei esteettömyys ole rajautunut Taikalampun toiminnassa saavutettavuuden ulkopuolelle. Kun muut asiantuntijat puhuivat muistion saavutettavuudesta nimenomaan saatavuutena, asiantuntija A1:n mukaan Taikalampun saavutettavuudessa on ollut kyse alusta lähtien niin saatavuudesta kuin saavutettavuudestakin. Erityisryhmät ja esteettömyys tulevat asiantuntija A1 mukaan esille Taikalampun eri jäsenille annettujen kehittämistehtävien mukana:

A2: Niin niin, et onks siinä myöskin, Taikalampussa ajateltiinko siinä myös tätä esteettömyyttä ja tän tyyppisiä. Se ei ehkä ollut siinä se ensisijainen fokus kuitenkaan.

A1: Ei mut siinä on näissä tehtävissä niin erityisryhmät. On määritelty tehtäväksi.

A2: On otettu huomioon, just.

A1: Ensinnäkin se on kielellisesti saamelaiset pohjoisessa ja sitten Annantalolla on ruotsinkieliset, sitten Vantaalla on maahanmuuttajaryhmät. Siis saavutettavuus sekä kielellisesti mutta myös kulttuurisista näkökulmista. Ja sit myös näistä mahdollisista toimintaesteisistä. Ne on tavallaan siinä sisällä, mut niitä ei nosteta millään tavalla ylös tästä yleisestä saatavuudesta.

Muut haastateltavat eivät tunnistanee yhtä voimakkaasti esteettömyyttä Taikalampun saavutettavuuden osana. Tätä voidaan selittää asiantuntijoiden erilaisilla yhteyksillä lastenkulttuurikeskusten verkostoon. Asiantuntijat A2 ja A3 ovat tutustuneet Taikalamppuun nimenomaan muistion laadinnan yhteydessä, jolloin heidän tietonsa verkostosta perustuvat vahvasti *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistioon ja Taikalampun perustamisajankohtaan. Asiantuntija A1 on puolestaan ollut työnsä puolesta tiiviimmin tekemisissä Taikalampun parissa ja tuntee hyvin myös Taikalampun nykyisen tilanteen sekä verkostossa tapahtuneet muutokset.

Huomionarvoista on, että vaikka esteettömyys ja erityisryhmät ovat asiantuntijan A1 mukaan osa Taikalampun kehitystehtäviä, näitä kehitystehtäviä ei tuoda muistiossa eikä arviointiraportissa esille. *Taikalamppu lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiosta ei myöskään löydy saavutettavuudelle esteettömyys-merkitystä. Koska muistion ja muiden haastateltujen vastausten perusteella Taikalampun saavutettavuus merkitsi alkujaan nimenomaan lastenkulttuuripalveluiden saatavuutta, asiantuntija A1:n esille tuomat esteettömyyssiällöiset kehittämistehtävät eivät muuta julkaisujen analyysissä muodostunutta käsitystä muistion saatavuuteen painottuvasta saavutettavuudesta taikka muistion ja arviointiraportin välillä tapahtuneesta saavutettavuus-käsitteen merkityksen muutoksesta.

Taikalamppujen valossa -arviointiraportti eroaa neljä vuotta aiemmin julkaistusta *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiosta poikkeavan saavutettavuus-merkityksen lisäksi myös kielellisesti. Arvioinnissa käytetään sanastoa, jota ei ole näkyvissä muistion tekstissä. Arviointitekstissä käytetään tiheästi taloudesta tuttua sanastoa, kuten kysyntä (2006:25, 21), vaikuttavuus (mt., 22), toimintaympäristö (mt., 21), konsepti (mt., 33), toimintavolyymien kasvu ja resurssien lisäys (mt., 35) jne. Kärjitettyinä muistiossa taide- ja kulttuuripalveluihin osallistuvat lapset ja nuoret kun taas

arviointiraportissa palveluihin osallistujat ovat asiakkaita. Esimerkkinä arviointiraportin talouspuheesta:

”Arviointikäynneillä (samassa merkityksessä puhutaan tässä myös auditoinneista) tarkoitetaan lastenkulttuurikeskuksissa vierailuja, joiden aikana niiden toimintaympäristöön, toimintaan ja tuloksiin perehdyttiin järjestelmällisesti ja riippumattomasti suhteessa siihen, miten tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti toiminta oli järjestetty suunnitelmien, resurssien ja tavoitteiden kannalta.” (2006:25, 21).

Taloustermeistä huolimatta itse taloudellisuuden arviointi ei ollut kovinkaan keskeisessä roolissa (ks. 2006:25, 22). Koska arviointiraportin tehtävänä on antaa informaatiota arvioinnista, on luonnollista, että sen kieli ja sanasto poikkeavat Taikalamppua perustelevasta *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiosta. Lastenkulttuurikeskusten arviointi tuo joka tapauksessa esiin sen, etteivät julkinen kulttuuripolitiikka ja taide- ja kulttuuripalveluiden tuottajat ole välttyneet talouspuheelta ja markkinoiden puolelta levinneiltä toiminnanarvioinneilta.

5.3 Bussimatkoja, taitelijavierailuja sekä sopivia tiloja

Arviointikriteerinä lastenkulttuurin saavutettavuudella tarkoitetaan, että taide- ja kulttuuripalvelut ovat asiakkaiden käytettävissä, palveluja on riittävästi ja asiakkaat otetaan huomioon palveluja järjestettäessä (2006:25, 21). Seuraavassa erittelen tarkemmin, mitä sisältöjä lastenkulttuurin saavutettavuudelle annetaan Taikalampun jäsenten keskuskohtaisissa arvioinneissa. Miten erilaiset saavutettavuuden sisällöt (esim. asenteellinen, fyysinen, tiedollinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus) tulevat käytännön toiminnassa esiin ja millaisia keinoja saavutettavuuden esteiden poistamiseksi tarjotaan?

Taikalamppujen valossa -arviointiraportissa tuodaan esiin joitakin käytännönesimerkkejä siitä, miten Taikalampun palveluiden saavutettavuutta voidaan parantaa. Arviointiraportissa käydään lyhyesti läpi jokaisen Taikalamppu-verkoston jäsenenä toimivan keskuksen erilliset arvioinnit. Arvioinneissa esiin nousee saavutettavuutta

parantavina tekijöinä mm. lastenkulttuurikeskuksen yhteistyö joukkoliikenteen kanssa (ilmaiset bussimatkat), tilojen yhteiskäyttö koulujen ja taiteen perusopetuksen kanssa, yhteistyö eri toimijoiden kesken ja lastenkulttuurikeskuksen keskeinen liikenteellinen ja kaupunkikuvallinen sijainti. Käyn läpi esimerkkejä saavutettavuuden parantamisesta Hämeenlinnan lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARX:in arviointitekstistä poimimieni lainauksien avulla. Valitsin esimerkkitapaukseksi Hämeenlinnan ARX:in arvioinnin, koska kyseisessä arviointitekstissä tulee kattavasti esiin useita lastenkulttuurin saavutettavuutta parantavia tekijöitä.

Käytännönesimerkkinä saavutettavuuden parantamiseksi arviointiraportissa esitetään lapsille ja nuorille suunnattu tiedottaminen (2006:25, 27):

”Kulttuuripalveluja esitellään värikkäissä ja houkuttelevissa esitteissä. Esitteiden ulkoasu ja esittelytekstien tyyli lähestyy lasten ja nuorten kuva- ja puhekieltä. Tämä saattaa olla saavutettavuutta parantava lähtökohta, mutta kielen tyyli on myös riskialtis: missä pisteessä aikuisen kieli muuttuu nuorten mielestä kosiskelevaksi ja mihin asti se on houkutteleva ja rento.” (2006:25:27.)

Yllä olevassa Hämeenlinnan lasten ja nuorten kulttuurikeskus ARX:in arviointitekstissä tuodaan esiin houkuttelevien esitteiden mahdollisuus parantaa saavutettavuutta. *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus* -ohjelman mukaan hyvin suunniteltu, kohderyhmään eli lapsiin ja nuoriin suunnattu tiedottaminen on yksi mahdollinen keino saavutettavuuden parantamiseksi (ks. 2006:6, 9). Häyrysen (2006, 112–114) esittelemissä vastaanoton esteissä tiedottamista ei mainita itsenäisenä esteenä toisin kuin *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus* -ohjelmassa. Tiedottaminen itsenäisenä osa-alueena korostuu nimenomaan teksteissä, joissa saavutettavuus ymmärretään esteettömyytenä. Häyrysen (2006, 112–114) jaottelussa tiedottaminen voidaan lukea osaksi henkistä rajoitusta, jolloin esimerkiksi kohderyhmän iän ja kielen huomioivalla tiedotuksella voidaan parantaa vastaanottajien tasa-arvoa ja tätä kautta kulttuurin saavutettavuutta.

Kohderyhmän huomioiminen tiedotuksen suunnittelussa tarkoittaa selkeän ja ymmärrettävän informaation tuottamista (ks. 2006:6, 9). Lastenkulttuurin saavutettavuutta voidaan siis parantaa tiedottamalla Taikalampun lasten ja nuorten kulttuuripalveluista niin, että informaatio on lasten ja nuorten näkökulmasta helppo ymmärtää ja omaksua. Arvioijat

tuovat toisaalta esiin aikuisten lapsiin ja nuoriin vetoamisen riskialttiuden. Jos kohderyhmä kokee esitteet keinotekoisiksi ja liian kosiskelevaksi, esitteet voivat jopa muuttua etäännyttäväksi ja saavutettavuutta heikentäväksi tekijäksi.

Saavutettavaan palveluun tulisi olla helppo osallistua:

”Lyhytkestoisella toiminnalla voidaan kuitenkin laskea kynnystä ja saada mukaan lapsia ja nuoria joilla ei ole mitään suhdetta taiteeseen. On kuitenkin keskeistä, että lyhytkurssien jälkeen on mahdollisuus siirtyä jatsoon.” (2006:25, 29.)

Lastenkulttuurikeskuksen toimintaan on helppo lähteä mukaan, jos kynnys osallistumiseen on mahdollisimman alhaalla. Kokeilemalla ja tutustumalla toimintaan lapsi voi saada kipinän osallistua taide- ja kulttuuritoimintaan. Lyhytkestoiseen kurssiin voi olla helpompi osallistua, koska toimintaan todennäköisesti osallistuu suurempi kirjo myös vähemmän harrastaneita lapsia, kurssi ei sido pitkäksi aikaa ja osallistuminen on usein halvempaa. Halvempi hinta madaltaa niin Häyrysen (2006, 112) kuin *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus* -ohjelmassakin (2006:6, 8–9) esiin nostettuja taloudellisia esteitä.

Lyhytkestoinen toiminta osana Taikalampun toimintaa monipuolistaa lastenkulttuurikeskusten tarjontaa, jolloin sen voidaan ajatella vastaavan paremmin lasten erilaisiin tarpeisiin. Lyhytkurssit voivat madaltaa sosiaalisia ja kulttuurisia esteitä (ks. 2006:6, 9–10 & Häyrynen 2006, 113–114). Jos lastenkulttuurikeskuksen pitkäaikaiseen toimintaan osallistumiseen on korkea kynnys esimerkiksi vähäisen taideharrastuneisuuden vuoksi, lyhyemmät kurssit voivat innostaa mukaan erilaisen taustan omaavia lapsia. Vaikka lyhytkestoisella voidaan saada lapsia helpommin mukaan, arvioinnissa tuodaan tiukasti esiin, että lapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua pitkäjänteisesti taide- ja kulttuuripalveluihin. Kurssista innostuneen lapsen tulisi päästä jatkamaan harrastustaan.

”ARXin toiminta ylittää taiteen eri aloja ja organisaatioiden rajoja. Ennakkoluuloton yhteistyötahojen etsintä on positiivista ja parhaimmillaan se lisää saavutettavuutta sekä yksilöiden että ryhmien kannalta.” (2006:25, 29.)

Yhteistyö eri toimijoiden kanssa on yksi saavutettavuutta parantava tekijä. Päiväkotien, koulujen, taiteen perusopetuksen ja lastenkulttuurikeskusten yhteistyö helpottaa usein lasten mahdollisuutta osallistua kulttuuritoimintaan. Esimerkiksi taiteilijoiden vieraileminen päiväkodeissa tai kouluissa tuo toiminnan suoraan lasten luo ja poistaa samalla monia saavutettavuuden fyysisiä sekä taloudellisia esteitä (ks. 2006:6, 8–9 & Häyrynen 2006, 112–113).

Yhteistyö eri toimijoiden välillä sekä kulttuurin tuominen erilaisiin ympäristöihin voi madaltaa myös sosiaalisia esteitä. Häyrynen (2006, 113–114) tuo esiin ihmisten sosiaalisten viiteryhmien tuomia esteitä kulttuurin vastaanottamisessa. Niin vanhemmat kuin lapsetkin voivat tuntea esimerkiksi jonkin korkeakulttuurisen kulttuuritoiminnan tai -esityksen olevan liian ylevää tai muutoin sopimatonta, jolloin lapset eivät välttämättä pääse tutustumaan monipuolisesti erilaisiin kulttuurimuotoihin. Taiteilijavierailujen ja museokäyntien avulla lapset saavat mahdollisuuden osallistua ja tutustua kulttuuriin, jota he muuten olisivat voineet vierastaa.

Kattavan yhteistyön etuna voi liikkuminen lastenkulttuurikeskuksen toiminnan pariin helpottaa:

”Erityisen hyvänä toimintamuotona ja saavutettavuutta lisäävänä tekijänä voidaan pitää yhteistyötä Hämeenlinnan joukkoliikenteen kanssa. Tämän mallin mukaisesti päivällä, hiljaisempaan aikaan, päiväkodit ja perusopetusryhmät saavat käyttää bussia ilmaiseksi päästäkseen ARX-taloon valitsemansa toiminnan pariin.” (2006:25, 29.)

Yhteistyö joukkoliikenteen kanssa helpottaa huomattavasti lasten liikkumista eli kulttuurin fyysistä saavutettavuutta. Päiväkotien ja koulujen mahdollisuus käyttää ilmaiseksi busseja päästäkseen ARX-taloon madaltaa fyysisen esteen lisäksi taloudellisen esteen. Lastenkulttuurikeskuksen palvelut tulevat bussikyydin myötä lähemmäksi ja osallistuminen palveluun mahdollistuu riippumatta päiväkotien, koulujen ja vanhempien kyvystä maksaa kuljetuksista. Jos kulttuurikeskukseen ei pääse ilmaisella bussikyydillä, keskeiseksi nousee keskuksen fyysinen sijainti:

”Vaikka ARXille on ominaista tuottajakeskeinen ja verkostomainen malli, niin paikan identiteetti on Verkatehtaan tilojen rakentamisen myötä

kulttuuritalokeskeinen. Rakennus myös sijaitsee liikenteellisesti ja kaupunkikuvallisesti keskeisellä ja historiallisesti kerrostuneella paikalla.” (2006:25:28.)

Palvelu on saavutettavissa, kun sinne voidaan helposti liikkua eli se on fyysisesti saavutettavissa (ks. 2006:6, 8). Hämeenlinnassa ARX:in rakennus sijaitsee liikenteellisesti keskeisellä paikalla, mikä helpottaa palveluiden saavuttamista. Lisäksi keskeisen sijainnin voidaan olettaa kuvastavan toiminnan arvostusta. *Taikalamppujen valossa* -arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota lastenkulttuurikeskusten tilakäytäntöihin, jolle on omistettu oma lyhyt lukunsa *Tilakäytäntöjen arviointia* (ks. 2006:25, 46–48). Arviointiraportissa tunnistetaan tilan fyysisen saavutettavuuden ohella sosiaalinen ja psyykinen saavutettavuus:

”Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen saavutettavuus voi olla konkreettisesti tiloista kiinni.” (2006:25, 47).

Sosiaalisen saavutettavuuden osa-alueella ihmiset voivat kokea, että erilaiset esitykset, teokset ja kulttuuritoiminnot eivät liity heidän omaan sosiaaliseen viiteryhmäänsä (ks. Häyrynen 2006, 113–114). Lastenkulttuuripalvelua tarjoavasta tilasta voi muodostua tiettyjen lasten ”omistamaa”, jolloin ryhmän ulkopuoliselle kynnys osallistua toimintaan voi nousta korkeaksi. Vaikka psyykinen (tai psykologinen) saavutettavuus mainitaan arviointiraportissa myös toiseen otteeseen (ks. 2006:25, 43), arviointitekstissä ei millään tavalla määritellä, mitä mainituilla saavutettavuuden osa-alueilla tarkoitetaan. Kun psyykkistä saavutettavuutta ei myöskään tunnisteta *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus* -ohjelmassa (2006:6, 9–10) tai Häyrysen (2007, 112–114) esittelemissä kulttuurin vastaanoton esteissä, epäselväksi jää, mitä sisältöjä kirjoittajat ovat psyykkisen saavutettavuuden käsitteellä tavoitelleet.

6. MILLAISTA LASTENKULTTUURIA SAAVUTETAAN?

Tässä luvussa pyrin vastaamaan kysymykseen: millaista on Taikalampun saavutettava lastenkulttuuri? Tarkoituksena on selvittää, mitä on se lastenkulttuuri joka lasten tulisi saavuttaa, peilaamalla Taikalampun lastenkulttuuria edellisessä luvussa käsittelemääni saavutettavuuteen. Tässä luvussa keskeisenä taustana on kuvioon 2 (ks. s. 12) kokoamani Mouritsenin lastenkulttuurin toimijapohjainen jaottelu sekä jako suppeaan ja laajaan (lasten)kulttuurikäsitteeseen. Lastenkulttuurin jaotteluiden mukana kulkee myös kulttuurin demokratisointi ja kulttuuridemokratia. Ensiksi (luku 6.1 *Taikalamppu laadukkaiden taide- ja kulttuuripalveluiden tarjoajana*) käyn läpi Taikalampun lastenkulttuurin sijoittumista lapsille suunnattujen taide- ja kulttuuripalveluiden sektorille. Seuraavassa luvussa (6.2 *Lapset aktiivisina osallistujina*) käsittelen Taikalampun pyrkimystä tarjota monipuolisia ja omaehtoista tekemistä korostavia palveluita, joihin lapset voivat vapaasti osallistua.

6.1 Taikalamppu laadukkaiden taide- ja kulttuuripalveluiden tarjoajana

Niin muistiossa kuin arviointiraportissakin Taikalampun lastenkulttuuri tarkoittaa nimenomaan lastenkulttuurikeskuksen tarjoamia taide- ja kulttuuripalveluita. Taikalampun lastenkulttuuri sijoittuu sektoroidun kulttuuripolitiikan toiminta-alueelle. Verkoston lastenkulttuuriin kytkeytyy taidepainotteinen kulttuurikäsitteys ja kulttuurin demokratisointiin liittyvä ajatus laadukkaan kulttuurin levittämisestä mahdollisimman laajalle yleisölle.

6.1.1 Laajasta kulttuurista taide- ja kulttuuripalveluiksi

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -muistion lastenkulttuurin määrittelyssä tukeudutaan julkaisuun ”*Kulttuuri kasvaa lapsissa*” – *Taiteen keskustoimikunnan ehdotus opetusministeriölle lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi* (2002). Samaiseen ehdotukseen pohjautuvan *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman* ja *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkoston* sisällöt lastenkulttuurin osa-alueille ovatkin lähes identtiset (vrt. 2002:12, 9 & 2003:29, 9). Kuten *Lastenkulttuuripoliittisen ohjelman* lastenkulttuurin määritelmässä (ks.

s.8) lastenkulttuuri jaetaan kahteen osa-alueeseen: kulttuuria lapsille ja lasten omaksi kulttuuriksi (2002:12, 9).

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -muistiossa esitetty lastenkulttuurin kahtiajako noudattelee pitkälti samaa ajatusta kuin Timosen (2005, 9–10) ja Kallialan (2006, 26) jaottelut. Jaottelu lapsille suunnattuun ja lasten omaan kulttuuriin vahvistaa käsitystä lastenkulttuurin kaksijakoisesta luonteesta. Määritelmä nojaa siis edellä mainittuun yleisempään lastenkulttuurin (kahtia)jakoon eikä käsitä Mouritsenin tavoin lasten ja aikuisten yhteistä kulttuuria omana itsenäisenä lastenkulttuurin osa-alueena. Mouritsenin (2002, 16–17) mainitsema kulttuuri lasten kanssa on ohjelman jaottelussa pitkälti sijoitettu kulttuuria lapsille osaan; esimerkiksi useat järjestötoiminnot voidaan laskea aikuisten ja lasten yhdessä tuottamaksi kulttuuriksi.

Mouritsenin (2002, 16) tavoin lapsille suunnattu kulttuuri sisältää melko laajan kirjon lasten elämään vaikuttavia kulttuurin ilmentymiä ns. laadukkaasta lastenkulttuurista (esim. taidekoulut ja lastenteatterit) markkinaorientoituneeseen lastenkulttuuriin (esim. elokuvat ja tietokonepelit). Pedagogisten instituutioiden mainitseminen lapsille suunnatussa kulttuurissa luo mahdollisuuden ymmärtää lastenkulttuuri erittäin moninaisesti lasten arkielämässä vaikuttavana alana (vrt. Mouritsen 2002, 16). Kun lisäksi lasten oma kulttuuri ymmärretään jaottelussa ”lasten maailmana”, voidaan lastenkulttuuri kokonaisuudessaan käsittää erittäin laajana. Näiden jaotteluiden pohjalta *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion lastenkulttuurin määritelmä lähestyy jopa Mouritsenin laajaa lastenkulttuurin määritelmää (vrt. Mouritsen 2002, 15).

Muistion lastenkulttuurin määritelmän yhteydessä ei käydä keskustelua lastenkulttuurikäsitteen suppeasta ja laajasta käsitystavasta. Myöskään esitetyn kulttuuria lapsille ja lasten oma kulttuuri -jaottelun sisältöjä ei käydä tarkemmin läpi. Lastenkulttuurista kirjoitetaan tekstissä erityisesti kulttuuri- ja taidetarjonnan sekä taidekasvatuksen kannalta eli tuodaan alueelle, jolla Taikalamppu toimii. Taikalampun toiminnan keskittyminen taide- ja kulttuuripalvelujen ympärille ilmenee esimerkiksi verkoston tavoitteeksi asetetun lasten kulttuuri- ja taidepalveluiden valtakunnallisen kehittämisen kautta (ks. esim. 2002:12, 5).

Taikalamppu keskittyy toiminnassaan eri taiteenaloille. *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion mukaan lastenkulttuurikeskukset edistävät

lastenkulttuuria ja toimivat esittävän taiteen (tanssi ja teatteri), visuaalisen taiteen (elokuva, valokuva, kuvataide ja mediataide), sanataiteen ja kädentaitojen alueilla (2002:12, 13.) Taiteenalakohtaisista kehittämismahdollisuuksista kirjoitettaessa mainitaan elokuvataide, kirjallisuus, kuvataide, näyttämötaide, muotoilu, kuvitus, sarjakuva, sävel-, rakennus-, tanssi-, valokuva- ja sirkustaide (mt., 28–31). Lastenkulttuurikeskusten toiminta-ala tukeutuu siis pitkälti taidepainotteisiin kulttuuripalveluihin eli kietoutuu suppean lastenkulttuurin ympärille (ks. Mouritsen 2002, 14–15). Kuviota 2 (ks. s.12) ajatellen Taikalampun lastenkulttuuri sijoittuu ympyrän keskusta, osaksi suppean lastenkulttuurin aluetta.

Arviointiraportin tuottama kuva Taikalampun toiminta-alasta on muistion linjausten kanssa samansuuntainen. *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportissa tuodaan esiin Taikalampun tavoite kehittää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluita koko maassa (2006:25, 6). Arviointiraportissa ei käydä muistion kaltaista keskustelua lastenkulttuurin määritelmästä, mutta luodaan sen sijaan katsaus lastenkulttuuri-käsitteen historiaan (mt., 9). Samassa luvussa lastenkulttuurikeskusten verkoston tehtäväksi muodostetaan taiteen perusopetuksen tukeminen (mt., 10). Tekstissä Taikalampun lastenkulttuuri kiinnitetään osaksi julkisen sektorin ylläpitämää formatiivista instituutiota (2006:25, 10 vrt. Mouritsen 2002, 17–19).

Kun Taikalampun toiminta-ala rajoittuu taide- ja kulttuuripalveluihin, lastenkulttuurin sisältö rajautuu huomattavasti. Laajasta, kokonaisvaltaisesti lasten elämää koskettavasta lastenkulttuurista Taikalampun lastenkulttuurin alle lukeutuu taide- ja kulttuuripalvelut, joiden sisällöiksi julkaisuissa määritellään eri taiteenalat (ks. 2002:12, 13 & 2006:25, 18). Esimerkkinä kulttuurin tiukoista rajanvedoista mainittakoon tanssitaide. Tanssi on vakiintunut osaksi taidehallintoa ja on yksi taiteenala Taikalampussa (2002:12, 30). Miksi tanssi määritellään osaksi Taikalampun lastenkulttuuria mutta liikunta rajataan ulkopuolelle? Vaikka liikunta kuuluu opetusministeriön toiminta-alaan, jostain syystä se rajataan tiukasti julkisen kulttuuripolitiikan piirissä lastenkulttuurin ulkopuolelle.

Taikalamppujen valossa -arviointiraportissa Taikalampun puutteena mainitaan leikin ja leikin tutkimuksen puuttuminen osana lastenkulttuurikeskusten kehitystehtäviä (2006:25, 10). Leikin lisääminen Taikalampun taiteenaloihin perustuvien taide- ja kulttuuripalveluiden joukkoon olisi merkittävä askel kohti laajempaa

lastenkulttuurikäsitystä. Tuolloin Taikalampun suppean taidepainotteisen lastenkulttuurin rajat avautuisivat kohti laaja-alaisempaa, ”lasten maailmaa” lävistävää kulttuurikäsitystä.

6.1.2 Lapsille suunnattu laadukas kulttuuri

”Jotta kaikilla lapsilla ja nuorilla asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta olisi mahdollisuus laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin, tulisi lastenkulttuurikeskustoimintaa kyetä laajentamaan valtakunnassa.” (2002:12, 17).

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -muistiossa tulee selvästi esiin verkoston pyrkimys laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin kuten edellä olevasta aineistolainauksesta käy ilmi. Ajatus laadukkaiden taide- ja kulttuuripalveluiden levittämisestä ympäri valtakunnan kytkeytyy tiiviisti kulttuurin demokratisointiin. Kangas (2003, 63–64) muistuttaa, että kulttuurin demokratisoinnissa yhteiskunnan eri osiin levittäytyvä kulttuuri tarkoittaa nimenomaan jonkin auktoriteetin hyväksi ja korkeatasoiseksi luokittelemaa kulttuuria. Koska Taikalampun toiminta tähtää laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin, jokin auktoriteetti määrittelee myös Taikalampun kulttuurin laadukkuuden.

”Lastenkulttuuri eroaa aikuisten kulttuurista monin tavoin. Sitä leimaa nopeatempoisuus ja hetkellisyys, mutta silti se on luonteeltaan kokonaisvaltaista vaikuttamista lapsen persoonallisuuteen.” (2006:25, 11).

Yllä olevassa *Taikalamppujen valossa* -julkaisun tekstilainauksessa tulee hätkähdyttävän suorasti esiin pyrkimys vaikuttaa lapsiin lastenkulttuurin avulla. Lastenkulttuurin luonteen määrittelemisen kokonaisvaltaiseksi lapsen persoonaan vaikuttamiseksi luo lastenkulttuurista kasvatusvälineen. Lastenkulttuurista muodostuu aikuisten käyttämä kasvatusväline, jolla kasvatetaan lapsista tietynlaisten tavoitteiden ja arvojen mukaisia tulevaisuuden aikuisia. Kokonaisvaltainen vaikuttaminen lapsen persoonallisuuteen voidaan tulkita Mouritsenin (2002, 35) kuvaamaksi ”lapsiaineksen muokkaukseksi”. Tällöin lastenkulttuuri muotoutuu sellaisista tavoitteista ja pyrkimyksistä käsin, jotka aikuiset kokevat tärkeiksi.

Pyrkimys vaikuttaa lasten persoonaan lastenkulttuurin avulla yhdessä kulttuurin demokratisointiin perustuvan taide- ja kulttuuripalveluiden levittämisen kanssa tarkoittaa nimenomaan lapsille suunnattua kulttuuria. Taikalamppu voidaan sisällyttää lapsille ja nuorille taide- ja kulttuuripalveluita tarjoavana kulttuuri-instituutioon *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa määriteltyyn lapsille suunnattuun kulttuuriin:

”- Kulttuuria lapsille käsittää laajasti ottaen kaikki lapsille tarkoitetut kulttuurin ilmentymät aina lapsille tarkoitetuista pedagogisista instituutioista (esikoulu, peruskoulu), kulttuuri-instituutioihin (lastenteatterit, taidekoulut), järjestötoimintaan (kuorot, urheiluseurat) ja kaupalliseen kulttuuritarjontaan (elokuvat, tietokonepelit).” (2002:12, 9.)

Taikalamppujen valossa -arviointiraportissa mainitaan toiminnan laatu osana lastenkulttuurikeskusten verkoston arviointia. Tuolloin laatu painottaa lastenkulttuurikeskuksen toiminnan tavoitteiden relevanttiutta, ammatillista pätevyyttä, säännösten mukaisuutta sekä palveluiden kykyä ottaa huomioon asiakkaiden odotukset (2006:25, 21). Laadukkuus ei tällöin viittaisikaan kulttuurin sisällölliseen laadukkuuteen vaan toiminnan laatukriteereihin. Samassa arviointiraportissa kirjoitetaan kuitenkin seuraavaa:

”Lastenkulttuurikeskukset ylläpitävät lapsille tarkoitetun kirjallisuuden, musiikin, teatterin, nukketeatterin, animaation, elokuvan, median, kuvakulttuurin ynnä muiden kulttuurin osa-alueiden parasta perintöä ja uudistavat sitä luovin tavoin.” (2006:25, 19).

Nimeämällä lastenkulttuurikeskusten työksi kulttuurin eri osa-alueiden ”parhaan perinnön” ylläpidon ja uudistamisen, tekstissä rakennetaan jakoa parhaan ja laadukkaan sekä jonkin huonolaatuisemman kulttuurin välille, myös sisällöllisesti. Kulttuurin paras perintö viittaa selkeästi kulttuurin laadukkaaseen sisältöön eikä toimijoiden laatuun. *Taikalamppujen valossa* -arviointi esittää myös että, rajat viihdekulttuurin ja korkeakulttuurin väliltä ovat hävinneet (2006:25, 10). On mielenkiintoista, että arviointiraportissa esitetään viihde- ja korkeakulttuurin rajojen kadonneen, mutta toisaalta tuotetaan voimakkaasti jakoa laadukkaan ja ”huonolaatuisemman” kulttuurin välille.

Koska laatukysymys nousee kerta toisensa jälkeen esiin niin muistiossa kuin arviointiraportissakin, kysyin asiantuntijoilta, mitä tämä Taikalampun laadukas kulttuuri heidän mielestään on ja kuka tuon laadukkuuden määrittelee:

A1: Joo, eikä meidän järjestelyyn kuulu se, että meidän pitää määritellä mikä on hyvää ja huonoa sisällön kautta. Että kyllä me katsotaan sitä asiaa enemmänkin sen kautta, että onko ne toimijat ammattilaisia, jotka siellä sitä lastenkulttuuria tekee, oman alansa ammattilaisia. Onko niillä ihmisillä siihen koulutus ja niin edelleen. Että tavallaan se laatu tulee niistä järjestelmistä, jotka jo tähän maahan on luotu.

Laadukkuutta arvioidaan asiantuntijoiden mukaan tarkastelemalla toiminnan järjestämistä eikä niinkään sisältöä. Laatu tarkoittaa tuolloin toimijoiden ammattimaisuutta, toiminnan vakiintuneisuutta ja kokemusta. Laatukysymys on asiantuntijoiden mukaan elänyt pitkään taidehallinnossa ja nousee esiin etenkin taiteen edistämistä mietittäessä. Taidehallinnon pyrkimys tukea taidetta ja kulttuuria joutuu jatkuvasti kohtaamaan kysymyksen siitä, mitä ja ketä tuetaan eli millä perusteella tuen kohteet valitaan. Taiteen laatu ja korkeatasoisuus on yksi keskeinen kriteeri, joskin ongelmallinen sen vaikean määrittelyn ja auktoriteettikysymyksen vuoksi.

6.2 Lapset aktiivisina osallistujina

Lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalampun ajatus laadukkaana lastenkulttuurin levittämisestä lukeutuu kulttuurin demokratisointiin, jonka periaatteisiin kuuluu arvokkaaksi määritellyn kulttuurin levittäminen mahdollisimman laajalle yleisölle (Kangas 2003, 63–64 & Häyrynen 2006, 112). Seuraavassa käyn läpi, millainen rooli lapsille luodaan Taikalampun palveluihin osallistujina. Lapsille suunnatuissa taide- ja kulttuuripalveluissa lasten rooli muuttuu helposti passiiviseksi kulttuurin vastaanottajaksi. Lapsille suunnattujen laadukkaiden kulttuuripalveluiden vahvasta asemasta huolimatta Taikalamppuun liittyvissä julkaisuissa tuodaan esiin lasten oma kulttuurinen panos.

6.2.1 Lasten oma kulttuuri osana toimintaa

”- Lasten oma kulttuuri puolestaan on ennen muuta suullista kulttuuria, leikkiin ja kerrontaan perustuvaa lasten itse luomaa kulttuuria, lasten maailmaa. Se ottaa luonnollisesti vaikutteita aikuisten maailmasta ja aikuisten lapsille suuntaamasta kulttuuritarjonnasta, mutta noudattaa pitkälti omia lakejaan ja omia prosessejaan.” (2002:12, 9.)

Taikalamppu-lastenkulttuuri keskusten verkosto -muistiossa tunnistetaan lasten oma kulttuuri lapsille suunnatun kulttuurin rinnalla (2002:12, 9). Yllä olevassa määritelmässä kuvataan lasten oma kulttuuri hyvin laajassa merkityksessä, jolloin lasten liikkuminen, leikkiminen, maalaaminen ja juttelu voidaan sisällyttää Taikalampun lastenkulttuuriin. Määritelmässä lähestytään Mouritsenin (2002, 15) esittämää laajaa lastenkulttuurikäsitystä, joka pitää sisällään niin lasten oman elämän kuin elämän yhdessä aikuisten kanssa sekä lasten aktiviteetit ja verkostot. Laajan kulttuurikäsitukseen nojaavan kulttuuridemokratian ajatukseen tukeutuen, voimme myös olettaa, että kaikki Taikalampun toimintaan osallistuvat lapset kantavat koko ajan mukanaan oman kulttuurinsa (ks. esim. Häyrynen 2006, 114).

”Lastenkulttuurikeskukset ovat paikkoja, joissa keskeistä on lasten ja nuorten oma luova toiminta ja kokeilu.” (2002:12, 13).

Taikalamppu-lastenkulttuuri keskusten verkosto -muistiossa lastenkulttuurikeskukset määritellään lasten ja nuorten omaa luovaa toimintaa arvostaviksi paikoiksi. Lastenkulttuurin jaottelu lapsille suunnattuun kulttuuriin ja lasten omaan kulttuuriin saa näin ollen vahvistusta lastenkulttuurin yleisen esittelyn ulkopuolelta. Lasten oma kulttuuri ei siis jää pelkästään yleisen esittelyn tasolle, vaan se liitetään osaksi Taikalampun jäsenten toimintaa.

Lapsille suunnattu kulttuuri ja lasten oma kulttuuri kietoutuvat yhteen, kun lapset muodostavat omia merkityksiä heille tarjotusta materiaalista (ks. Corsaro 1997, 4–5). Kyseinen ajatus kulttuurien yhteydestä ja vastavuoroisuudesta tunnistetaan arviointiraportissa:

”Lapset ovat mukana toiminnassa keskustelijoina, tekijöinä, filosofeina, menneisyyden ihmettelijöinä, ympäristön suunnittelijoina ym. Lapsille tarjottu kulttuurin ilmiömaailma muotoineen saavat vastineeksi oman luovan toiminnan ja muuntuvuuden sekä uudelleenarviointia ja tuoretta spontaanisuutta.” (2006:25, 18–19.)

Yllä olevassa arviointiraportin tekstissä lapsen rooliksi halutaan rakentaa lastenkulttuurin vastaanottajan lisäksi aktiivinen osallistuja, joka omalta osaltaan muokkaa (lasten)kulttuuria. Näin lastenkulttuurille muodostuu pelkkää aikuisten tuottamaa lastenkulttuuria monipuolisempi sisältö (ks. Mouritsen 2002, 16–17).

On tärkeä kiinnittää huomiota merkitysten rakentamisessa tehtyihin valintoihin (ks. Fairclough 1997, 30). Ei ole merkityksetöntä, että lapset esitetään Taikalampun kulttuuri- ja taidetoiminnassa sekä kohteina että subjekteina. Kirjoittajilla olisi ollut mahdollisuus esittää lapset pelkästään aikuisten tekemän kulttuurin vastaanottajina. Kirjoittajat ovat kuitenkin halunneet nostaa lasten oman kulttuurin ja omaehtoisen tekemisen lapsille suunnatun kulttuurin rinnalle. Valtionhallinnon julkaisujen sisältämät määrittelyvalinnat rakentavat lapsista ja lastenkulttuurista tietynlaista diskurssia, jonka vaikutus ei rajaudu ainoastaan tekstin sisälle. Julkaisuihin luodut tiettyjä, valittuja merkityksiä sisältävät diskurssit ottavat osaa mm. laajempaan kulttuuripoliittiseen keskusteluun.

Osa Taikalampun kulttuurista on lapsille suunnattua kulttuuria ja osa puolestaan lasten omaa kulttuuria, mikä on sidoksissa siihen, millaisessa muodossa lastenkulttuuritoiminta tapahtuu. Lasten roolit erilaisissa toiminnoissa poikkeavat toisistaan: taidenäyttelyssä vierailu on luonteeltaan erilaista kuin maalaaminen kuvataidekurssilla. Kulttuuritoiminnan muoto vaikuttaa siis osaltaan lasten aktiivisuuteen eli siihen, ovatko lapset taiteen ja kulttuurin vastaanottajia vai kulttuurin tuottajia ja miten suuri tila lasten omalle kulttuurille toiminnassa avautuu.

Haastatteliija: Ihan vois varmaan puhua tuosta, että mitä se Taikalampun lastenkulttuuri sitten on.

A1: No, se on palveluita lapsille ja sellaisia palveluita siis, jotka tuotetaan lapsille. Plus sit sellaisia palveluita lapsille, joissa lapset tekee itse.

Kaikki kolme asiantuntijaa olivat samaa mieltä siitä, että Taikalamppu pitää sisällään niin lapsille suunnattua kulttuuria kuin lasten omaa kulttuuria ja tekemistä. Asiantuntija A1 tuo puheessaan ilmi tämän Taikalampun lastenkulttuurin kaksijakoisen sisällön. Samalla vahvistuu Taikalampun lasten taide- ja kulttuuripalveluihin keskittyvä toiminta-ala.

6.2.2 Kulttuuridemokratia omaehtoisena osallistumisena

”Lapset ovat erityisryhmä, jonka tarpeisiin tulee kulttuurin tuottajina ja kuluttajina kiinnittää erityistä huomiota yleisessä kulttuuritoiminnassa.” (2002:12, 9).

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -muistiossa lapset määritellään omaksi erityisryhmäkseen, jonka tarpeet tulisi huomioida kulttuuritoiminnassa. Lasten tarpeiden huomioiminen mahdollistaa lastenkulttuuritoiminnan muodostumisen lasten omista lähtökohdista. Kulttuuridemokratian näkökulmasta lapsilla on valmiiksi olemassa oma kulttuurinsa ja heidän tulee voida vapaasti osallistua kulttuurinsa ilmaisuun ja toimintoihin omien tarpeittensa mukaan (Häyrynen 2006, 114–116). Keskeiseksi tässä vaiheessa nousee, kuka nuo lasten tarpeet määrittelee. Lasten kulttuuriset tarpeet voivat olla hyvinkin erilaisia riippuen siitä, pääsevätkö niitä määrittelemään aikuiset vai lapset.

”Olemassa olevien keskusten toimintaa verkosto tukee kehittämällä toimintamuotoja, jotka edistävät lasten ja nuorten omaehtoista tekemistä, taiteen vastaanottamista ja osallistumisen mahdollisuuksia.” (2002:12, 20).

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -muistion tekstilainauksessa nostetaan lasten omaehtoista tekemistä, taiteen vastaanottamista ja osallistumista edistävät toimintamuodot yhdeksi verkoston päämääräksi. Kulttuuridemokratiaan kytkeytyvä lasten omaehtoinen osallistuminen edellyttää lasten kulttuuristen tarpeiden huomioimista sekä heidän omaa halukkuuttaan osallistua taide- ja kulttuuripalveluihin. Jos lastenkulttuuritoiminta esimerkiksi tuodaan ”valmiina” lasten kouluihin, lapsi ei voi itse päättää osallistuuko toimintaan vai ei. Saavutettavuuden parantaminen ei siis välttämättä luo lapselle mahdollisuutta päästä toteuttamaan kulttuuriaan haluamallaan tavalla.

Muistion lisäksi myös arviointiraportissa kirjoitetaan Taikalampun pyrkimyksestä lasten omaehtoiseen osallistumiseen. Omaehtoinen osallistuminen kulttuuritoimintoihin tulee kirkkaana esille seuraavassa *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportin tekstissä:

”Nyt kaikille avoin kulttuurikeskus voi ottaa vastaan sinne omia aikojaan hakeutuvat lapset tai ne lapset ja nuoret, jotka muutoin saattavat jäädä kulttuurikasvatuksen tarjonnasta vähälle tai jopa sen ulkopuolelle.” (2006:25, 11).

Taikalamppujen valossa -arviointiraportissa Taikalamppu käsitetään perusopetuksen antaman taideopetuksen tukijana ja vahvistajana (2006:25, 10–11). Taikalampulla on mahdollisuus tarjota muutoin taideopetuksesta ja kulttuurikasvatuksesta vähäosaisiksi jääville lapsille tasa-arvoinen ja omaehtoinen osallistuminen taideharrastukseen.

Taikalamppu pyrkii tarjoamaan toimintamuodoiltaan ja taiteenaloiltaan monipuolisia ja kattavia taide- ja kulttuuripalveluja. Lastenkulttuurikeskusten tehtävät sisältävät erilaisia toimintoja: esitys- ja näyttelytoimintaa, festivaaleja ja muita tapahtumia, taidekasvatusta sekä tutkimusta ja kehittämistä (2002:12, 12–16). Esimerkiksi erilaisten avoimien työpajojen ajatellaan antavan lapsille ja nuorille mahdollisuuden osallistua oman harrastuksen mukaan omaehtoiseen kulttuuritoimintaan (2006:25, 11). Monipuolinen tarjonta voidaan nähdä pyrkimyksenä vastata lasten erilaisiin tarpeisiin ja haluihin. Näin omaehtoinen osallistuminen yhdessä monipuolisen tarjonnan kanssa yhdistyvät kulttuuridemokratian ajatukseen.

Lapsista puhuttaessa on muistettava, että lasten osallistuminen erilaisiin harrastuksiin mukaan lukien taide- ja kulttuuriaktiviteetit on monelta osin kiinni aikuisista ja etenkin lasten vanhemmista. Lasten kulttuuriharrastaminen on kiinteässä yhteydessä muun muassa vanhempien asenteisiin ja omaan harrastuneisuuteen sekä opettajien aktiivisuuteen kulttuuritoimintojen järjestämisessä. *Taikalamppujen valossa* -arvioinnissa tunnistetaan vanhempien rooli lasten kulttuuriharrastuksissa:

”Lastenkulttuuritoiminta on usein impulsiivista ja lyhytkestoista. Innostuneet pienten lasten vanhemmat menettävät mielenkiintonsa lasten kasvaessa. Myös spontaanilla toiminnalla on oma arvonsa, mutta kestävämpiin

rakenteisiin on pyrittävä. Miten motivoidaan lapsia ja heidän vanhempiaan?”
(2006:25, 13.)

Asiantuntijat tukivat ajatusta siitä, että monipuolinen palvelutarjonta kykenee houkuttelemaan mukaan erilaisia lapsia. Kysyessäni millainen on saavutettava lastenkulttuuripalvelu, asiantuntija A2 painotti tarjonnan monipuolisuuden yhteyttä erilaisten lasten saavuttamiseen:

A2: Se nyt varmaan on semmonen, että se ottaa huomioon tämän esimerkiksi tällaiset erilaiset ikäryhmät ja myös nää erityistarpeet niinku puhuttiin. Ja sitten jos ajatellaan taiteenaloja tai tarjontaa niin se on monipuolinen. Että sieltä löytyy sitten muutakin kuin musiikkia ja kuvataiteita. Ettei ole vain ne yleisimmät taiteenalat, et se pystyy houkuttelemaan erilaisia lapsia ja erilaista tarjontaa. Siis tällainen monipuolisuus...

Haastatteluissa jokainen haastateltu asiantuntija koki tärkeäksi Taikalampun monipuoliset, eri-ikäryhmille tarjottavat palvelut. Asiantuntijat A1 ja A2 nostivat esiin erityisen huolen yli 13-vuotiaille suunnatun tarjonnan kapeudesta. Koska monipuolisella tarjonnalla on tarkoitus vastata lasten ja nuorten erilaisiin kulttuurisiin tarpeisiin, keskeiseksi nousee pääsevätkö taide- ja kulttuuripalveluiden kohderyhmät itse vaikuttamaan palveluiden sisältöön. Asiantuntijan A1 mukaan ainoa vaikuttamisväylä lastenkulttuurikeskusten toimintaan on keskusten keräämä palaute:

Haastattelija: Mites sitten, onko tarkoitus että osallistujat pääsee vaikuttamaan niitten palveluitten sisältöön?

A2: Jaa...

A1: Tarkoitatko lapsia?

Haastattelija: Joo.

A1: Varmaan juuri sen palautteen avulla, että jokainen keskus kysyy aina palautetta omasta toiminnastaan, niin ainoastaan sen kautta. Suora palaute siitä, että onks se onnistunutta vai ei. Mehän ei siihen voida vaikuttaa, et millä tavalla joku sitä järjestää sitten.

Jos lasten on mahdollista vaikuttaa keskuksen tarjoaman lastenkulttuurin sisältöön ainoastaan palautetta antamalla, onko lapsilla käytännössä suurta mahdollisuutta vaikuttaa palveluiden sisältöihin? Voidaanko palveluiden sisältämää lastenkulttuuria pitää lasten tarpeista ja haluista nousevana?

7. MIKSI LASTENKULTTUURI PITÄÄ SAAVUTTA?

Nyt kun tiedämme, mitä lastenkulttuurin saavutettavuudella tarkoitetaan ja millaista lastenkulttuuria Taikalampussa saavutetaan, nousee keskeiseksi kysymys: miksi lastenkulttuuri pitää saavuttaa? Tässä luvussa tarkoitukseni on selvittää, miksi lastenkulttuurin saavutettavuus nähdään tärkeänä tavoitteena eli mikä tekee (Taikalampun) lastenkulttuurista niin tärkeää, että se pitää saavuttaa. Taikalampun lastenkulttuuria perustellaan oikeudella hyvään kulttuurielämään (luku 7.1 *Oikeus hyvään kulttuurielämään*), kyvyllä kasvattaa yhteisön jäseniä (luku 7.2 *Yhteisön jäsenten kasvattaminen*), lastenkulttuurin tarjoamalla eväillä elämää varten (luku 7.3 *Eväät hyvinvoivaksi yksilöksi*) ja virkeän taide-elämän tuottamalla hyödyillä (luku 7.4 *Virkeän taide-elämän hyödyt*).

7.1 Oikeus hyvään kulttuurielämään

”Jokaisella lapsella ja nuorella, siinä kuin aikuisellakin, tulee olla oikeus hyvään taide- ja kulttuurielämään. Tämä voi toteutua parantamalla palveluiden saavutettavuutta ja kehittämällä niiden laatua.” (2002:12, 17.)

Niin *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa kuin *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportissakin lastenkulttuuria perustellaan oikeudella hyvään kulttuurielämään. Edellä mainitussa muistiossa taide ymmärretään jokaiselle kansalaiselle turvattuna perusoikeutena (2002:12, 8). Oikeus hyvään kulttuurielämään johdetaan perustuslain kaikille suomen kansalaisille takaamista sivistyksellisistä oikeuksista:

”Lastenkulttuuria koskevia kansallisia säädöksiä on niukasti, mutta lastenkulttuuria koskeva toiminta voidaan johtaa Suomen perustuslain 16. §:stä, jonka mukaan jokaisella kansalaisella on yhtäläinen mahdollisuus kehittää kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varallisuuden sitä estämättä. Tätä säädöstä on tulkittu niin, että oikeus hyvään kulttuurielämään kuuluu kansalaisten sivistyksellisiin perusoikeuksiin.” (2006:25, 16.)

Taikalampun ydinajatus taide- ja kulttuuripalveluiden tarjoamisesta kaikille lapsille ja nuorille asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta selittyykin pitkälti edellisessä tekstilainauksessa. Kuten luvussa 5.1.2 *Taustalla hyvinvointivaltiollinen pyrkimys kulttuurin demokratisointiin* kävi ilmi, asuinpaikka- ja varallisuuskysymys liittyvät tiiviisti suomalaisen kulttuuripolitiikan lähtökohtiin. Lähtökohdat puolestaan perustuvat lain tulkintaan. Edellä olevan tekstilainauksen maininta jokaisen kansalaisen yhtäläisistä mahdollisuuksista kehittää itseään varallisuuden sitä estämättä on samansuuntainen Taikalampun ydinajatuksen kanssa:

”Kaikilla lapsilla ja nuorilla, asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta, tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin. Eräs tapa näiden palveluiden lisäämiseksi maassamme on luoda lastenkulttuurikeskuksista muodostuva verkosto.” (2002:12, 7.)

Taikalamppu pyrkii lasten laadukkaita taide- ja kulttuuripalveluita tarjoamalla toteuttamaan jokaisen kansalaisen oikeutta hyvään kulttuurielämään. Luvun ensimmäisen tekstilainauksen mukaan oikeus hyvään kulttuurielämään voi toteutua parantamalla palveluiden saatavuutta ja laatua (2002:12, 17). Huomionarvoista on, että perustuslain mukaan jokaisella on oikeus hyvään kulttuurielämään, muttei subjektiivista oikeutta taide- ja kulttuuripalveluihin (2002:12, 8). Koska laki ei takaa jokaiselle subjektiivista oikeutta kulttuuri- ja taidepalveluihin, ihmisten mahdollisuus näihin palveluihin jää tahdon asiaksi.

Suomen lain lisäksi julkaisuissa vedotaan erilaisiin kansainvälisiin sopimuksiin ja linjauksiin, joista nostetaan esille erityisesti YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 27. artikla. Kyseisen artiklan mukaan jokaisella on oikeus vapaasti osallistua yhteiskunnan sivistyselämään ja nauttia taiteista. Molemmissa julkaisuissa tuodaan esille myös YK:n yleissopimus lasten oikeuksista (2002:12, 8 & 2006:25, 16). Lastenkulttuurin perustelujen kannalta lasten oikeuksien yleissopimuksesta keskeiseksi nostetaan artikla 31, jossa tunnustetaan lasten oikeus vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin (2006:25, 16).

Arviointiraportissa tuodaan kansallisten lähtökohtien sekä YK:n linjausten lisäksi esille myös Euroopan unionin pyrkimykset säilyttää ja tukea eurooppalaisten kulttuurien

moninaisuutta sekä tuoda kulttuuri jokaisen ulottuville (2006:25, 16). Arviointiraportin mukaan:

”...EU-maiden hallitukset pyrkivät yhteisin sopimuksin edistämään kulttuurivaihtoa Euroopassa, auttavat kansalaisia, taiteilijoita ja kulttuurialan työntekijöitä osallistumaan yhteiseurooppalaisiin hankkeisiin ja tukevat luovuutta sekä tarjoavat mahdollisimman monille tilaisuuden hyödyntää kulttuuripalveluja.” (mt., 16).

Arviointiraportissa tuodaan esiin EU-maiden hallitusten pyrkimys tarjota mahdollisimman monille tilaisuus hyödyntää kulttuuripalveluita, mikä viittaa kulttuuripalveluiden saavutettavuuteen. Kansalaisten mahdollisuus osallistua kulttuuripalveluihin tunnustetaan näin ollen myös Euroopan unionin piirissä. *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkostossa* ei tunnista EU-ulottuvuutta. Voidaan pohtia, onko neljä vuotta myöhemmin ilmestyneen arviointiraportin EU-tason maininnassa kyse yleisemmästä muutoksesta perustelujen ja tuen hakemisesta eurooppalaiselta tasolta.

Kun kysyin, miksi lastenkulttuuri koetaan niin tärkeäksi että se pitäisi tavoittaa, asiantuntija A2 liitti lastenkulttuurin saavutettavuuden osaksi suomalaisen kulttuuripolitiikan tehtäviä. Kuten edellä kävi ilmi, kulttuuripolitiikan tehtävä liittyy tiiviisti ajatukseen jokaisen – myös lasten ja nuorten – oikeudesta hyvään kulttuurielämään. Asiantuntijan mukaan kulttuuripolitiikan tehtävänä on huolehtia, että myös lapsilla on mahdollisuus osallistua taide- ja kulttuuripalveluihin ja että heillä on mahdollisuus toteuttaa itseään taiteen kautta. Hän toi esiin myös yhteyden YK:n yleissopimuksen lasten oikeuksiin:

A2: ...Sit tietysti meillä on ylipäänsä lapsipolitiikan kautta joitain tavoitteita, jotka voidaan kytkeä YK:n lasten oikeuksien sopimukseen, siihen, miten siellä todetaan, että lapsilla pitää olla oikeus ilmaista itseään ja lapsilla on oikeus suojeluun ja niin poispäin. Et se on se vielä laajempi kehikko, mistä sitä voidaan lähteä avaamaan. Suunnilleen noin mä se käsittäisin.

7.2 Yhteisön jäsenten kasvattaminen

”Lastenkulttuurin eri toimintamuodot tukevat lasten ja nuorten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen.” (2002:12, 16).

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto lähestyy lastenkulttuurin perusteluita ja kasvatuksellisia tavoitteita hyvin samantapaisesti kuin vuotta myöhemmin julkaistu *Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma*. Lastenkulttuurin tärkeyttä perusteltaessa tukeudutaan vahvasti kulttuurin kasvatuksellisiin vaikutuksiin ja nimenomaan lastenkulttuurin mahdollisuuksiin kasvattaa yhteisön jäseniä. Yhteisön jäsenten kasvattamiseksi nimeämässäni diskurssissa voidaan erottaa kaksi erilaista – osittain rinnakkaista – tapaa puhua lastenkulttuurin yhteisöllisestä kasvatusfunktiosta. Ensimmäisessä lastenkulttuurista rakennetaan kasvatusväline, joka tähtää yhteisön jatkuvuuteen ja jäsenten muokkaamiseen. Lastenkulttuurin perusteluille kasvatusfunktiona luodaan myös toisenlainen merkitys. Tässä toisessa merkityksessä lapset ovat aktiivisia kulttuurin muokkaajia, jotka osaltaan luovat ja muuttavat yhteisön tarjoamaa kulttuuria. Näihin kasvatusperusteluihin pureudun tarkemmin seuraavissa alaluvuissa.

7.2.1 Tulevaisuuden suomalaisten muokkaaminen

”Kysymys on siitä, millaisessa kulttuuriympäristössä haluamme elää ja asua ja millaisiksi tulevaisuuden suomalaisiksi haluamme lastemme kasvavan.” (2002:12, 8)

Taikalamppujen valossa -arviointiraportin mukaan lastenkulttuurityössä korostuvat aina kasvatukselliset tavoitteet (2006:25, 12). Samoin kuin *Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa* Taikalampun yhteydessä nousee voimakkaasti esiin lastenkulttuurin kasvatusfunktio. Edellä oleva tekstilainaus osoittaa, että keskeiseksi nousee aikuisten kulttuuriset arvostukset sekä mahdollisuus muokata kulttuuria ja vaikuttaa kulttuurilla

lasten kasvamiseen eli siihen ”*millaisiksi tulevaisuuden suomalaisiksi haluamme lastemme kasvavan*”.

Kulttuurin laajemman käsitystavan mukaan lapsi elää tietyssä kulttuuriympäristössä, jossa hän kasvaa yhteisönsä jäseneksi ja kerryttää kulttuurista pääomaa omaksuessaan ryhmän jakaman kulttuurin (ks. kulttuurin määrittelytavoista luku 2.1 *Laajaa ja suppeaa lastenkulttuuria*). Lastenkulttuurin perusteleminen yhteisön jäsenten kasvattamisella nojaa tältä osin kulttuurin laajaan käsitystapaan. On huomioitava, että tulevaisuuden suomalaisia muokkaavassa kasvatuserkityksessä lastenkulttuurilla tuskin tarkoitetaan lasten omaa kulttuuria vaan erityisesti lapsille suunnattua kulttuuria. Aikuiset käyttävät lapsille suunnattua kulttuuria kasvatuvälineenä, jolla vaikutetaan lapsiin. Lapset pyritään muokkaamaan kulttuurin, arvojen ja kulttuuriperinnön jakamisen avulla sellaisiksi *tulevaisuuden suomalaisiksi* kuin vanhempi sukupolvi haluaa. Mouritsenin (2002, 35) esittelemä ajatus lapsista muokattavana ”raaka-aineena” tulevaa aikuisuutta varten näyttää olevan läsnä vahvana taustaolettamuksena.

Tomperi, Vuorikoski ja Kiilakoski muistuttavat, ettei kasvatusta kohdistu vain yksilöön, vaan on sidoksissa koko yhteiskunnan säilymiseen ja uudistumiseen. Kasvatuksessa on keskeisessä asemassa se, mitä kasvatettavista halutaan tehdä. (Tomperi, Vuorikoski & Kiilakoski 2005, 7–8.) Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkoston tekstissä tunnustetaan tämä kasvatukselle keskeinen kysymys, vetoamalla aikuisten mahdollisuuteen vaikuttaa siihen, millaisiksi tulevaisuuden suomalaisiksi lapset kasvavat. Kiinnostavaksi kysymykseksi Tomperi, Vuorikoski ja Kiilakoski (2005, 7–8) nostavatkin, keiden yhteiskuntaa ja millaista yhteiskuntaa kasvatuksella pyritään edistämään? Millainen siis kasvatuksen päämääränä oleva tulevaisuuden suomalainen on ja kuka siitä päättää?

Vaikka en analyysissäni erityisesti keskity tekstin kielenkäytön muotoseikkoihin, edellä esitellyssä muistiosta peräisin olevassa lainauksessa kirjoittaja luo me-muodolla mielenkiintoisen yhteyden kirjoittajan ja lukijan välille. Me-muotoisessa tekstissä kirjoittaja vetoaa lukijaan ja olettaa hänen olevan samaa mieltä (esim. ”*Kysymys on siitä, millaisessa kulttuuriympäristössä haluamme elää ja asua...* ”). Näin ollen me-muoto pyrkii tekemään (lasten)kulttuurista meitä lukijoita koskettavan ja yhdistävän asian. Fairclough (1997, 143) kiinnittää media-analyysissään huomiota juuri tämänkaltaiseen ihmisten

enemmistön ja päättäjien välisen rajan hämärtämiseen, johon kietoutuu ”piilotettu” vallankäyttö. Fairclough kirjoittaa:

”Näin päättävissä asemassa olevat toimet, käytännöt tai arvot yleistetään koskemaan koko kansaa. Tällä voidaan katsoa olevan ideologinen funktio, koska siinä legitimoidaan ja uusinnetaan valtasuhteita olettamalla sellaisen konsensuksen olemassaolo, jota ei itse asiassa ole.” (Fairclough 1997, 143.)

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkostossa esiintyvä me-muodon käyttö on tyypillinen piirre poliittiselle diskurssille. Me-muoto osoittaa toisaalta kirjoittajan solidaarisuutta eli esittää kirjoittajan olevan samassa veneessä tekstin yleisön kanssa, toisaalta se taas heijastaa kirjoittajan arvovaltaisuutta (mt., 237). Kirjoittaja käyttää (arvo)valtaa puhuessaan tekstissä koko ryhmän puolesta. Voidaan tietenkin pohtia, ketä ”meihin” sisältyy? Aikuisten mahdollisuudella vaikuttaa kulttuurilla lasten kasvuun ja tulevaisuuteen voidaan vedota lukijoihin, koska tarkempaa määritelmää tavoitteelle ei anneta. Jos tekstissä määriteltäisiin se, millainen tuo tulevaisuuden suomalainen tarkalleen ottaen olisi, kasvatusperustelu ei todennäköisesti enää vetoaisi yhtä suureen yleisöön.

Asiantuntija A1 toi esiin yhteiskunnan tukirakenteet lastenkulttuurin kasvatusfunktiosta puhuttaessa:

A1: Ja jos me halutaan, että tää kasvaminen tähän yhteiskuntaan ja sen eteenpäinmenoon on olemassa, niin silloin meidän on kiinnitettävä huomiota siihen, että mitkä ovat meidän yhteiskunnan tukirakenteet, siihen et se voidaan tehdä. Et millä tavalla näille toimijoille annetaan valmiuksia ja resursseja tuottaa niitä palveluita. Et se on se, mihin valtio pystyy sitten satsaamaan.

Asiantuntijan puheenvuoro tuo esiin, että valtion mahdollisuudet tukea yhteiskunnallisesti tärkeää kasvatustehtävää ovat rajallisia. Valtio pystyy vaikuttamaan lasten yhteiskuntaan kasvamiseen resursseja jakamalla. Esimerkiksi opetusministeriön kulttuuripolitiikan toteuttamiskeinoilla – strategisilla linjauksilla, valtioneuvoston kulttuurilainsäädäntöä koskevan päätöksenteon valmistelulla, budjettivarojen jaolla sekä toimialan tulos- ja informaatio-ohjauksella (Heiskanen ym. 2002, 37) – voidaan tukea tätä kasvatustehtävää suorittavia toimijoita kuten Taikalamppua.

7.2.2 Kulttuuri kasvaa lapsissa

Kuten *Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa* (2003:29, 8) myös *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -julkaisussa (2002:12, 17) tukeudutaan ajatukseen, että lapsi kasvaa tiettyyn kulttuuriin ja kantaa sitä eteenpäin. Lastenkulttuurilla koetaan olevan tärkeä rooli yhteisön (kulttuurin) jatkuvuuden kannalta. Lapset kasvatetaan yhteisön jakamaan kulttuuriin, arvoihin, osallisiksi henkisestä ja aineellisesta kulttuuriperinnöstä (2002:12, 17). Tämän lisäksi:

”On kuitenkin hyvä muistaa, että lapsi on myös itsenäinen, kokeva ja luova yksilö, oman kulttuurinsa subjekti, joka omaksuu, suodattaa ja luo uudelleen yhteisönsä kulttuuria.” (2002:12, 17).

Lasten ymmärtäminen oman kulttuurinsa subjektina korostaa lasten omaa kulttuuria lapsille suunnatun tulevaisuuden suomalaisten muokkaamiseen pyrkivän kulttuurin sijaan. Yhteisön kulttuuri jatkuu lasten kantaessa sitä eteenpäin, mutta ei ilman lasten vastavuoroista panosta. Lasten ymmärretään osallistuvan sekä yhteisön kulttuuristen arvojen ylläpitämiseen kuin uudistamiseenkin (2002:12, 17). Lasten esittäminen passiivisen kulttuurin vastaanottajan lisäksi aktiivisena kulttuurin muokkaajana tukee Corsaron (1997, 5) viestiä siitä, että lapset ovat samanaikaisesti sekä yhteiskunnallisen jatkuvuuden takaajia että muuttajia. Samalla kun lapset omaksuvat aikuisten kulttuurista osia, lapset myös antavat oman panoksensa ja muokkaavat aikuisten maailmaa (mt., 5).

Asiantuntijat vahvistivat, että kasvatusteema pysyy sitkeästi lastenkulttuurin perusteluissa. Haastatteluissa korostettiin, että lapset kasvatetaan tiettyssä kulttuurissa ja tiettyyn kulttuuriin, mutta samalla lapset myös muuttavat ja vievät eteenpäin ympäröivää kulttuuria. Ajatus lapsista kulttuurin kantajina nostettiin vahvasti esille jo *Lastenkulttuuripoliittista ohjelmaa* edeltäneessä ”*Kulttuuri kasvaa lapsissa*” – *Taiteen keskustoimikunnan ehdotus opetusministeriölle lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi* (2002):

A2: Se oikeestaan, se ajatus yritettiin kiteyttää siinä taustatyössä, jota tehtiin jo siihen ohjelmaan, tää Kulttuuri kasvaa lapsissa. Et siinä tää ajatus oikeestaan oli. Että me kasvatetaan lapset tiettyssä kulttuurissa ja tiettyyn kulttuuriin ja sitten heistä se kasvaa eteenpäin ja uudistuu. Et semmonen tavallaan kasvamisen ajatus, eikä ehkä niinkään paljon sitten se, että se on kasvamista just tähän ja se on, sit asia on valmis. Että se antaa nimenomaan valmiuksia kasvaa eteenpäin ja sitten viedä sitä asiaa eteenpäin.

Haastatteluissa painotettiin, että lasten ymmärtäminen aktiivisina kulttuurin muokkaajina pitää sisällään lapsuuden ja lasten oman kulttuurin arvostuksen. Vaikka lastenkulttuuri toimiikin osaltaan tulevaan valmentavana kasvatusvälineenä, lapsuuden ja lastenkulttuurin ymmärretään olevan arvokkaita myös sellaisenaan. Lastenkulttuurin kyky kasvattaa ja valmentaa lapsia tulevaan ei saisi jättää lasten tämänhetkistä kulttuuria ja elämää varjoonsa.

Lastenkulttuurin parissa työskentelevä asiantuntija A2 pohti kasvatuskysymystä myös toisesta näkökulmasta ja loi kriittisen silmäyksen aikuisten lapsille tarjoamaan kulttuuriin ja kulttuuriympäristöön:

A2: Sit voidaan tietysti myös sitä, että jos ajatellaan minkälaiseen kulttuuriin me kasvatamme lapsemme, niin sitä, että millasessa kulttuurissa he elää. Eli sit voidaan kääntää se peili meihin itseemme ja siihen, minkälaisen kulttuurin ja yhteiskunnan me olemme luoneet lapsille.

7.3 Eväät hyvinvoivaksi yksilöksi

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -muistiossa lastenkulttuurille luodaan keskeinen rooli lasten kasvamisessa – ja kasvattamisessa – henkisesti täysipainoiseen elämään ja luovuuteen (2002:12, 17). Lastenkulttuuria perustellaan sen kyvyllä kehittää yksilöä sekä luoda erilaisia valmiuksia myöhempää elämää varten. Taiteen ja kulttuurin avulla lapset ja nuoret saavat tukea kasvussa ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyisiksi yhteiskunnan jäseniksi sekä saavat elämyksiä, jotka vaikuttavat emotionaaliseen, taidolliseen ja tiedolliseen kehitykseen (2002:12, 16–17).

”Elämyksillä on merkittävä osa lapsen emotionaalisessa, taidollisessa ja tiedollisessa kehityksessä pienestä pitäen. Eri taiteenaloihin ja taidemuotoihin tutustuminen vahvistaa lapsen mahdollisuuksia omaan luovaan ilmaisuun, taide-elämysten kokemiseen ja tulkitsemiseen. Taide ja kulttuuri tarjoavat myös sosiaalisesti hyväksytyin mahdollisuuden tunteiden purkamiseen.” (2002:12, 17.)

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkoston mukaan taide- ja kulttuuripalvelut auttavat lapsen ja nuoren kasvamisessa henkisesti täysipainoiseen elämään (2002:12, 7). Kuten edellä olevasta aineistolainauksesta ilmenee, taiteen tarjoamat elämykset tukevat lasten kehitystä niin emotionaalisella, taidollisella kuin tiedollisellakin osa-alueella. Samalla kun Taikalampun toiminta opettaa erilaisia tietoja ja taitoja lapsille, lapset saavat myös mahdollisuuden omaan luovaan toimintaan sekä mahdollisuuden käsitellä taiteen avulla tunteitaan.

Valtioneuvoston selonteossa eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnista (2002) esiintyy huoli 1990-luvun lamasta periytyvästä lapsiperheiden, lasten ja nuorten pahoinvoinnista ja syrjäytymisuhasta (2002:12b, 4–5). Selonteossa tuodaan esille mm. lapsiperheissä esiintyvät taloudelliset ongelmat, vanhempien työelämän ja perheen yhteensovittamisen vaikeudet, yhteisöllisyyden väheneminen, lasten terveys- ja mielenterveysongelmat sekä tietoyhteiskunnan kielteiset vaikutukset lapsiin, esimerkkinä mediassa esiintyvä väkivalta.

Taikalampun lastenkulttuuri voidaan nähdä yhtenä mahdollisena tapana parantaa lasten hyvinvointia. Lastenkulttuurista rakennetaan väline, joka pystyy tukemaan lasten kasvua monella eri osa-alueella ja vaikuttamaan lasten hyvinvointiin esimerkiksi syrjäytymistä ehkäisemällä (ks. 2006: 25, 13). Elämän rakennusaineeksi tarjoamalla huolehditaan siitä, että lapset voivat hyvin nyt ja tulevaisuudessa:

”Kulttuuritoiminnan tavoitteina, toisinaan kirjattuinkin ja usein keskusteluissa esille tulevina, ovat yksilöille merkittävät oppimiskokemukset. Puhutaan sosiokulttuurisesta vaikuttamisesta, yhteisöllisyyden kokemuksista, syrjäytymisen ehkäisystä ja pitkäjänteisestä taidekasvatuksesta.” (2006:25, 13.)

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -muistion mukaan ”yhteisön henkinen hyvinvointi perustuu sen jäsenten hyvinvointiin” (2002:12, 17). Lauseessa rakennetaan yhteys yksilön hyvinvoinnin ja yhteisön henkisen hyvinvoinnin välille. Lastenkulttuurin kyky vaikuttaa lasten kehitykseen ja hyvinvointiin kytkeytyy jälleen yhteisötasolle. Muistiossa yhteisön yhdeksi tärkeimmistä tehtävistä määritelläänkin lasten ja nuorten tulevaisuuden turvaaminen:

”Lasten ja nuorten tulevaisuuden turvaaminen on kaikissa yhteisöissä yksi keskeisimpiä ja tärkeimpiä tehtäviä. Hyvinvoinnissa ei ole kysymys vain elämisen perusedellytysten – ravinnon, suojan ja hoivan tarjoamisesta, vaan onnellisen lapsuuden vaalimisesta.” (2002:12, 16.)

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkostossa luodaan hyvinvoinnille elämisen perusedellytyksiä laajempi merkitys. Hyvinvoinnissa on kyse onnellisen lapsuuden vaalimisesta (2002:12, 16). Tässä hyvinvointi-käsitteen laaja-alaisessa käsitystavassa kulttuurilla on ravinnon suojan ja hoivan lisäksi tärkeä vaikutus lasten hyvinvointiin. Voidaan pohtia, liittyykö hyvinvoinnin laaja ymmärtämistapa pyrkimykseen vastata lapsia kohtaaviin moninaiisiin ongelmiin?

Huoli lasten hyvinvoinnista voi nostaa lastenkulttuurin osaksi onnellisen lapsuuden tuottajia ja aseeksi lasten ongelmia vastaan (ks. kulttuurin positiivisista vaikutuksista esim. Kalvina 2004, 47–52). Perustelemalla lastenkulttuuria lasten hyvinvoinnin turvaajana ja ongelmien lievittäjänä luo lastenkulttuurille kulttuurisektoria laajemman vaikutusalueen yhteiskunnassa. Taiteen instrumentaalinen kyky vaikuttaa lasten hyvinvointiin voi nostaa taiteen ja kulttuurin arvoa ja asemaa politiikan kentällä. Samalla kun perusteluilla kilpaillaan rahallisesta tuesta, lasten hyvinvointi -argumentilla voidaan vedota myös suureen yleisöön.

A2: ...Et vois tietysti ajatella, että kasvatuksellisessa mielessä että taiteen kautta annetaan joitain rakennuspuita siihen yksilön oman elämän eväitten luomiseen. Että sillä luodaan tiettyjä valmiuksia ja harjoitellaan tiettyjä valmiuksia, opetellaan hahmottamaan asioita ja kokonaisuuksia ja näin pois päin.

Kaikki asiantuntijat käsittivät lastenkulttuurin antavan lapsille tärkeitä valmiuksia, elämyksiä, tietoja ja taitoja elämää varten. Haastattelut tukivat siis muistiosta ja arviointiraportista tunnistamaani Eväät hyvinvoivaksi yksilöksi -diskurssia lastenkulttuurin perusteluna. Haastattelussa asiantuntija A2 nosti hyvinvointikysymyksen kohdalla esiin lastenkulttuuripolitiikan ja lapsipolitiikan suhteen:

H: Tää varmaan liittyy tää seuraava katkelma tässä. Elikkä ”Yhteisön henkinen hyvinvointi perustuu sen jäsenten hyvinvointiin.” Elikkä täs on tollasia hyvinvointiperusteluja.

A1: Kyllä.

A2: Kyllä, on ne siinä taustalla. Ja tavallaan se tulee myös sitäkin kautta tollanen laajempi ajatus, että kyllä me siinä Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa, yks tavallaan semmonen uudentyyppinen ajatus mun mielestä oli se, että kytketään lastenkulttuuripolitiikka osaksi laajempaa lapsipolitiikkaa. Et aina kun ajatellaan yhteiskunnassa lapsipolitiikkaa tai ainakin perinteisesti ajateltiin niin ajateltiin et se on sitä lastensuojelua ja terveystieteitä ja tällaisia tyyppeistä. Eikä sitten kovinkaan, et sit jotkut kulttuuriasiat ja taideasiat niin ne on aina ollu jossakin tuolla sivussa. Et sit kun on leipää ja lämpöä ja muuta niin sitten voidaan ajatella sitä laulamista ja leikkimistäkin. Et ne ei oo sillä tavalla vain erillisiä asioita vaan pitäis nähdä osana sitä kokonaisuutta.

Asiantuntijan mukaan kulttuurinen ulottuvuus pitäisi huomioida laajemmin lapsipolitiikassa, kiinteänä osana lasten hyvinvointia. Hän toi esiin muistion laajan hyvinvointikäsitteen kytköksen lastenkulttuuripoliittiseen linjaukseen, jossa lastenkulttuuripolitiikka liitetään osaksi sisällöltään laajempaa lapsipolitiikkaa. Puheessa tulee mielenkiintoisesti esiin kulttuuripoliittisten tekstien tiiviit kytkökset ja vaikutukset toisiinsa. Toisaalta viittaaminen poliittiseen ohjelmaan muistuttaa, että asiantuntijoiden vastaukset haastatteluissa ovat yhteydessä heidän kulttuuripoliittisen kentän tuntemukseensa.

Asiantuntija A2:n esiintuoma lastenkulttuurin kytkös lapsipolitiikkaan nostaa esiin kulttuurin suppean ja laajan käsitystavan erot. Jos lastenkulttuuri ymmärretään lapsen koko elämäntilanteeseen liittyvässä merkityksessä (esim. 1979:32, 1), vastaa sitä sisällöltään paremmin lapsipolitiikka kuin taide- ja kulttuuripalveluihin keskittyvä lastenkulttuuripolitiikka. Askel kohti lastenkulttuurin laaja-alaisempaa käsitystapaa voisi

tuoda lastenkulttuuripolitiikan sisältöä lähemmäksi lapsipolitiikan merkitystä. Nähtäväksi jää, millaiseksi lastenkulttuuri- ja lapsipolitiikan suhde tulevaisuudessa kehittyy.

7.4 Virkeän taide-elämän hyödyt

Taikalamppujen valossa -arviointiraportissa ja *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa lastenkulttuuria ja Taikalamppua perustellaan virkeän taide-elämän tuottamiin hyötyihin vedoten. Muistiossa ja arviointiraportissa lastenkulttuuria perustellaan taiteen tuntemuksen tuottamalla yksilö- ja yhteiskuntatason hyödyillä. Tämän lisäksi *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportissa esiintyy uudenlainen Taikalampun perustelu, jonka mukaan taiteen kysynnän kasvattamisella eli taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuuden parantamisella pyritään työllistämään taiteilijoita. Luvussa esitetään lastenkulttuurin perustelujen siirtyminen kohti markkinoistuvan kulttuuripolitiikan puhetta.

7.4.1 Luovuus voimavarana

Lastenkulttuurille luodaan merkittävää roolia kansakunnan sivistyksellisen hyvinvoinnin ja pääoman tuottajana. *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion tekstissä lastenkulttuurin ja yleisesti taiteen ja kulttuurin tuottama yhteiskunnalle tärkeä voimavara linkitetään luovuuteen:

”Luovuus on tämän päivän teknologisen menestyksen ja teollisuuden kehityksen perusta. Taiteen ja kulttuuri tuntemus pitäisi olla jokaisen työväline ja pääoma. Luovuus ja innovatiivisuus ovat pienen kansakunnan tärkeimpiä voimavaroja, kaikilla elämänoilla.” (2002:12, 17.)

Yllä olevassa katkelmassa luovuudesta luodaan niin yksilöiden kuin yhteiskunnankin keskeistä voimavaraa, joka auttaa menestymään. Ajatus on samansuuntainen kuin Kumpulaisen (2006, 44) *Taide- ja taiteilijapoliittisesta ohjelmasta* tunnistama luovuus tulevan menestyksen raaka-aineena. *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion tekstikatkelmassa luovuus liitetään yhteiskunnan teknologiseen menestykseen ja

teollisuuden kehitykseen. Tekstissä tehdään lisäksi kiinnostava huomautus kansakunnan koosta. Luovuudesta ja innovatiivisuudesta luodaan pienen kansakunnan kilpailuvaltti. Luovuudesta ja innovatiivisuudesta rakennetaan kaikkia elämänsaloja lävistävä voimavara, jonka avulla kansakunta voi ikään kuin kompensoida pienuuttaan.

Samalla kun luovuus on yksi keskeisimmistä yhteiskunnan menestyksen rakennusaineista, taide ja kulttuuri ovat myös yksilön työväline ja pääoma. Huomionarvoista on, että toisin kuin koko kansakunnasta puhuttaessa tekstikatkelmassa yksilön kohdalla puhutaan luovuuden ja innovatiivisuuden sijaan nimenomaan taiteen ja kulttuurin tuntemuksesta (2002:12, 17). Yksilö saa voimavaransa siis taiteen ja kulttuurin tuntemuksen kautta.

Taikalamppujen valossa -arviointiraportissa esitetään virkeä kulttuuri- ja taide-elämä osana kansan sivistyksellistä hyvinvointia ja pääomaa:

”Lastenkulttuuritoiminnalla on, joskus vähättelevistä asenteistakin huolimatta, elinvoimainen kasvualusta. Virkeä kulttuuri- ja taide-elämä on osa kansan sivistyksellistä hyvinvointia ja pääomaa.” (2006:25, 15.)

Kun muistiossa luovuus voimavarana liitettiin erityisesti teknologiseen menestykseen ja kehittyvään teollisuuteen, arviointiraportin tekstilainauksessa taide ja kulttuuri liitetään osaksi kansan sivistystä. Virkeän kulttuuri- ja taide-elämän avulla kansa voi sivistyksellisesti hyvin. Muistion tapaan myös arviointiraportissa halutaan nostaa tärkeäksi yksilön taiteen ja kulttuurin tuntemus. Yksilölle halutaan luoda kiinteä suhde taiteeseen:

”Jokaiselle pitäisi kehittyä oma suhde taiteeseen, henkilökohtaisesti elettyinä ja koettuna.” (2006:25, 19).

Kaikki haastatellut asiantuntijat kokivat Taikalampun keskeiseksi tavoitteeksi antaa lapsille ja nuorille mahdollisuus tutustua taiteeseen ja kulttuuriin. Mahdollisuus tutustua eri taiteenaloihin auttaa ymmärtämään, mistä taiteessa ja kulttuurissa on kyse. Elämyksien ja valmiuksien ohella taiteen tuntemus auttaa yksilöä tekemään omaehtoisen päätöksen siitä, missä määrin hän haluaa osallistua taide- ja kulttuuripalveluihin:

A3: ... Ja vielä sitä kautta, että jos sä saat sen kokemuksen lapsesta lähtien, niin tavallaan se kynnyks kokea niitä asioita myöhemmin pienenee koko ajan. Ja jos sä saat sen vaikka oman tekemisen kautta ja tajuat, ettei se oo mitään sellasta ylellisyyttä tai minusta kaukana olevaa, vaan se on mun arkipäivään kuuluvaa, tavallaan maailman jäsentämistä tai maailman rakentamista. Se voi olla osa minua. Mikä se taso on tai miten se toteutuu tai miten mä teen sitä, niin senhän jokainen sit valitsee, tavallaan tekee sen eron sit aikanaan. Mut et jos ei sulla oo ees ikinä mahdollisuus kokee sitä, niin ethän sä, siihen ei voi ottaa kantaa...

Haastateltavat painottivat, että kosketuspinnat taiteeseen mahdollisimman nuoresta saakka avaavat monia ovia. Jos lapset oppivat käyttämään taide- ja kulttuuripalveluita jo pienestä pitäen, he käyttävät niitä todennäköisesti koko elämänsä ajan. Jos mahdollisuutta taiteeseen ei ole, ei myöskään voi tietää, mistä jää paitsi.

7.4.2 Taiteelle harrastajia – taiteilijoille työtä

”Lastenkulttuuriverkostolla on mahdollisuus laajentuessaan pitkällä tähtäimellä lisätä taiteen harrastusta jo varhaislapsuudesta alkaen ja laventaa näin taiteen kuluttajien suhteellista osuutta maassa.” (2006:25, 50.)

Kuten yllä olevasta aineistolainauksesta käy ilmi, lastenkulttuurikeskusten verkoston laajenemisen mahdollisuutena ja toisaalta myös tavoitteena esitetään taiteen harrastaja- ja kuluttajapohjan kasvattaminen (ks. myös 2006:25, 12). Samaisen *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportin mukaan ”lapset ja nuoret kasvavat elävään kulttuuriharrastukseen, joka aktivoi heitä koko elämän ajan” (mt., 10). Kulttuurin demokratisointiin liittyvä taideyleisön ja -harrastajien lisääminen ei sinänsä ole uusi tavoite. Mitä taiteen harrastajien lisäämisellä arviointiraportissa tavoitellaan?

Taikalamppujen valossa -arviointiraportissa annetaan kysymykseen, miksi taiteen harrastajia ja kuluttajia pitäisi olla enemmän, seuraavanlainen suora vastaus:

”Nykyisin kuulee usein kritiikkiä siitä, että taiteilijoita koulutetaan liiaksi ja kilpailu kovenee. Tilannetta voidaan katsoa putken toisesta päästä: taiteen kysyntää saadaan syntymään kasvattamalla taiteelle laajapohjaisempi yleisö,

jolla on enemmän taiteentuntemusta ja omaa harrastusta. Hyvän taidekasvatuksen myötä saadaan taiteelle enemmän sekä kysyntää että tarjontaa.” (2006:25, 10.)

Huoli taiteilijoiden työtilanteesta toimii perusteluna taideyleisön kasvattamiselle. Lastenkulttuurikeskusten leviäminen ja lastenkulttuurityön lisääntyminen käsitetään alan osaajia työllistävänä ja koulutusmahdollisuuksia parantavana tekijänä (2006:25, 10 & 50). Mielenkiintoista on, että taiteilijoiden liiallisen koulutuksen ratkaisuksi ei tarjota koulutuksen vähentämistä vaan päinvastoin kysynnän kasvattamista. Taiteen ja kulttuurin alasta muodostuu tällöin itseään ruokkiva kehä.

Asiantuntija A1 korostivat haastattelussa, että taiteen kuluttajien määrän lisääminen ja taiteilijoiden työllistäminen kulkee Taikalampun toiminnan oheistavoitteina. Taikalampun varsinaisena tähtäimenä ei ole tuottaa taiteen kuluttajia taiteilijoita työllistämään, vaan nämä perustelut ja tavoitteet tulevat täytetyiksi siinä sivussa. *Taikalamppujen valossa* -arvioinnissa taiteen kysynnän ja tarjonnan kasvattamisesta ei kuitenkaan millään tavalla määritellä toisarvoisiksi, toiminnan sivussa tapahtuviksi tavoitteiksi. Taikalampun lastenkulttuurin perusteluina laajapohjaisen taideyleisön kasvattaminen ja taiteilijoiden työllistäminen ovat samanarvoisia kuin muutkin lastenkulttuurin perustelut.

A3: Joo elikkä kyl siin näkyy se, siis ei tää, hassua että ei me silloin... mä en tiedä mä en ollut lukenut tätä nyt sanasta sanaan, mut mun mielestä tääl [muistiossa] ei ihan hirveesti puhuttu asiakkuuksista, ei kysynnästä ja tarjonnasta. Elikkä tossa näkyy mun mielestä ton neljän vuoden sisällä jopa poliittisen puheen muutos.

Haastateltavista asiantuntija A3 toi esille, ettei hän *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion perusteella tunnista kyseistä taiteen kysynnän kasvattamis- ja taiteilijoiden työllistymispuhetta. Taiteen kysynnän ja tarjonnan lisääminen sekä taiteilijoiden työllistäminen ovatkin nimenomaan *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportissa esiintyvä diskurssi. *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa taiteen kysyntään ja tarjontaan liittyvää perustelua ei esiinny.

Arviointiraportissa tuodaan esiin, että kulttuuritoiminta uhkaa useasti jäädä tärkeämmiksi koettujen asioiden ja arvojen varjoon (2006:25, 15). Rahasta ja muista erilaista tuista kilpaileva taiteen ja kulttuurin sektori tarvitsee perusteluja, joiden avulla se koetaan yhteiskunnassa tärkeäksi, tuen arvoiseksi. Voidaan pohtia, onko taiteen ja kulttuurin perusteluja haettava ”uusista” näkökulmista. Pirnes (2008, 247) tuo esiin väitöskirjassaan *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka: Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna* kulttuuripoliittisen retoriikan kytköksen talouteen:

”Kulttuuripolitiikka on pystynyt vastustamaan hallinnonalaan kohdistuneita suoraviivaisimpia ja suurimuotoisimpia alasajo- ja leikkausvaatimuksia. Se on omaksunut uutta, ehkä muodinomaistakin, kieltä ja käsitteistöä ja kombinoanut sitä perinteiseen retoriikkaansa. Tällä se on voinut osoittaa toisaalta olevansa ajan hermolla; mahdollisesti vahvempia, erityisesti talouden, puhuntoja imitoivasti mutta mahdollisesti myös jonkinasteista uutta ymmärrystä oman toimialansa ulkopuolella saaneena.” (Pirnes 2008, 247.)

Asiantuntija A3 puhuu jopa poliittisen puheen muutoksesta. Onko arviointiraportissa esiintyvässä taloussanastossa ja puheessa taiteen kysynnän ja tarjonnan kasvattamisesta kyse kulttuurin yleisemmästä siirtymisestä kohti ”kovempia” perusteluja, kohti uutta kulttuuripoliittista puhetta?

8. LASTENKULTTUURIN SULJETTUJA JA AVOIMIA OVIA

Tässä luvussa esitän tutkimukseni keskeiset johtopäätökset. Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää, mitä lastenkulttuurin saavutettavuus tarkoittaa Taikalamppu-lastenkulttuuriverkostossa. Saavutettavuuden ohella olen käynyt läpi, miten saavutettavuutta voidaan parantaa, millaista on Taikalampun saavutettava lastenkulttuuri sekä miksi lastenkulttuuri pitää saavuttaa. Seuraavassa pyrin vetämään yhteen tutkimuskysymyksiini löytämiäni vastauksia. Luvun lopuksi arvioin lyhyesti tutkimukseni antia ja esittelen polkuja jatkotutkimukselle.

Laadukkaita ja monipuolisia taide- ja kulttuuripalveluita ympäri Suomen

Taikalampun toiminta kokonaisuudessaan yhdistetään tiiviisti saavutettavuuden ympärille. *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistion mukaan lastenkulttuurikeskusten tarkoitus on ”edistää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluiden laatua ja saatavuutta koko valtakunnassa tukemalla jo olemassa olevien lastenkulttuurikeskusten toimintaa ja edistämällä lasten taide- ja kulttuuripalveluiden syntymistä sinne, missä sitä ei vielä ole” (2002:12, 20). Huomionarvoista on, että muistiossa saavutettavuudesta kirjoitetaan nimenomaan saatavuus-merkityksessä, joka viittaa Taikalampun alueellisesti tasa-arvoiseen lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluiden tarjontaan. Taikalampun tarkoituksena siis on, että lastenkulttuuripalveluita olisi *saatavilla* ympäri Suomen.

Kulttuurin demokratisointiin kytkeytyvä ajatus korkealaatuisten taide- ja kulttuuripalveluiden tarjoamisesta mahdollisimman laajalle joukolle löytyy Taikalampun ytimestä. Pyrkimys taide- ja kulttuuripalveluiden laadun edistämiseen (ks. 2002:12, 20) sitoo verkoston tietynlaiseen, jonkin auktoriteetin määrittelemään laadukkaaseen kulttuuriin. Vaikka asiantuntijat korostivat laatukysymyksessä keskittymistä toiminnan laadun arvioimiseen, *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportissa laatuvaatimus liitetään myös kulttuurin sisältöön:

”Lastenkulttuurikeskukset ylläpitävät lapsille tarkoitetun kirjallisuuden, musiikin, teatterin, nukketeatterin, animaation, elokuvan, median, kuvakulttuurin ynnä muiden kulttuurin osa-alueiden parasta perintöä ja uudistavat sitä luovien tavoin.” (2006:25, 19).

Muistiossa lastenkulttuurin saavutettavuus eli taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuus ympäri valtakunnan kytketään ajatukseen kaikkien lasten ja nuorten mahdollisuudesta laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta (esim. 2002:12, 7). Lastenkulttuurin saatavuus-diskurssi kumpuaa hyvinvointivaltiollisen kulttuuripolitiikan pyrkimyksestä tarjota kansalaisille tasavertaiset mahdollisuudet taide- ja kulttuuripalveluihin. Asiantuntija A3 liitti kulttuuripoliittisen tasavertaisuuspyrkimyksen menneeseen, ”hyviin aikoihin”. Herää kysymys: millaiseen kulttuuripolitiikkaan olemme siirtyneet?

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto pyrkii tarjoamaan taiteenaloiltaan ja toimintamuodoiltaan monipuolisia taide- ja kulttuuripalveluita (ks. 2002:12, 12–13). Vaikka taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuuden parantaminen liittyy tiiviisti kulttuurin demokratisointiin, Taikalampun pyrkimys palveluiden monipuolisuuteen avaa tien kulttuuridemokratiaan. Monipuolisten palveluiden avulla voidaan pyrkiä vastaamaan lasten erilaisiin kulttuurisiin tarpeisiin ja houkuttelemaan eri-ikäisiä ja erilaisia taustoja omaavia lapsia taideharrastuksen pariin.

Lasten osallistuminen Taikalampun palveluihin

Taikalamppujen valossa -arviointiraportissa saavutettavuus on laajennettu pelkän saatavuus-merkityksen ulkopuolelle. Niin saavutettavuus arviointikriteerinä (ks. 2006:25, 21) kuin itse keskuskohtainen arviointitekstikin antoi viitteitä saavutettavuuden merkityksen laajentumisesta kohti esteettömyyttä. Arviointiraportissa saavutettavuuden esteenä tunnistetaan varallisuuden ja asuinpaikan lisäksi useita erilaisia saavutettavuuden muotoja fyysisistä ja sosiaalisista esteistä tiedottamisessa kohdattaviin ongelmiin. Näin ollen, vaikka lapsille ja nuorille olisikin tarjolla palveluita, ne eivät välttämättä ole heidän saavutettavissa. Kuten luvussa 5.3 *Bussimatkoja, taiteilijavierailuja sekä sopivia tiloja* tuli esiin taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuutta voidaan parantaa mm. bussikyytien,

taiteilijavierailujen, kulttuurikeskuksen keskeisen sijainnin, halpojen ja lyhytkestoisten kurssien sekä kohdeyleisön huomioivan tiedotuksen avulla.

Asiantuntijat toivat vahvasti esille opetusministeriön saavutettavuushankkeiden, kuten *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus* -toimenpideohjelman, vaikutuksen saavutettavuuden merkityksen muuttumiseen. Asiantuntijoiden puheen perusteella opetusministeriön saavutettavuushankkeiden esteettömyyden ja erityisryhmät huomioiva saavutettavuus on vaikuttanut saavutettavuus-käsitteeseen sisältöön myös Taikalampussa. Taikalampussa alun perin saatavuuteen keskittynyt saavutettavuus-käsite on näin muutettu sisällöltään yhteneväiseksi uuden kulttuuripoliittisen linjauksen kanssa. Esimerkki paljastaa kulttuuripoliittisten linjausten voimakkaan vaikutuksen käsitteiden merkityksiin läpi julkisen kulttuuripoliitiikan sektorin.

Lasten osallistuminen Taikalampun tarjoamiin laadukkaisiin ja monimuotoisiin taide- ja kulttuuripalveluihin jakautuu julkaisuteksteissä kahteen erilaiseen lähtökohtaan. Ensinnäkin Taikalampun taide- ja kulttuuripalveluihin osallistuminen voi tapahtua aikuisten lähtökohdista ja tavoitteista käsin. Taikalampussa nämä aikuisten tavoitteet linkittyvät verkoston pyrkimykseen levittää laadukkaita taide- ja kulttuuripalveluita ympäri maan (ks. 2002:12, 17). Lähtökohta nojaa lapsille suunnattuun kulttuuriin sekä kulttuurin demokratisointiin, joka pyrkii levittämään tietynlaista kulttuuria mahdollisimman suurelle joukolle lapsia. Esimerkiksi tuomalla palveluita lasten luo kouluihin voidaan parantaa kulttuurin saavutettavuutta, mutta lapset eivät tuolloin välttämättä pääse itse vaikuttamaan, haluavatko he kyseiseen kulttuuritoimintaan osallistua.

Toisaalta lastenkulttuurikeskusten taide- ja kulttuuripalveluista muodostetaan julkaisujen tekstissä paikka, johon lapset ja nuoret voivat omaehtoisesti osallistua:

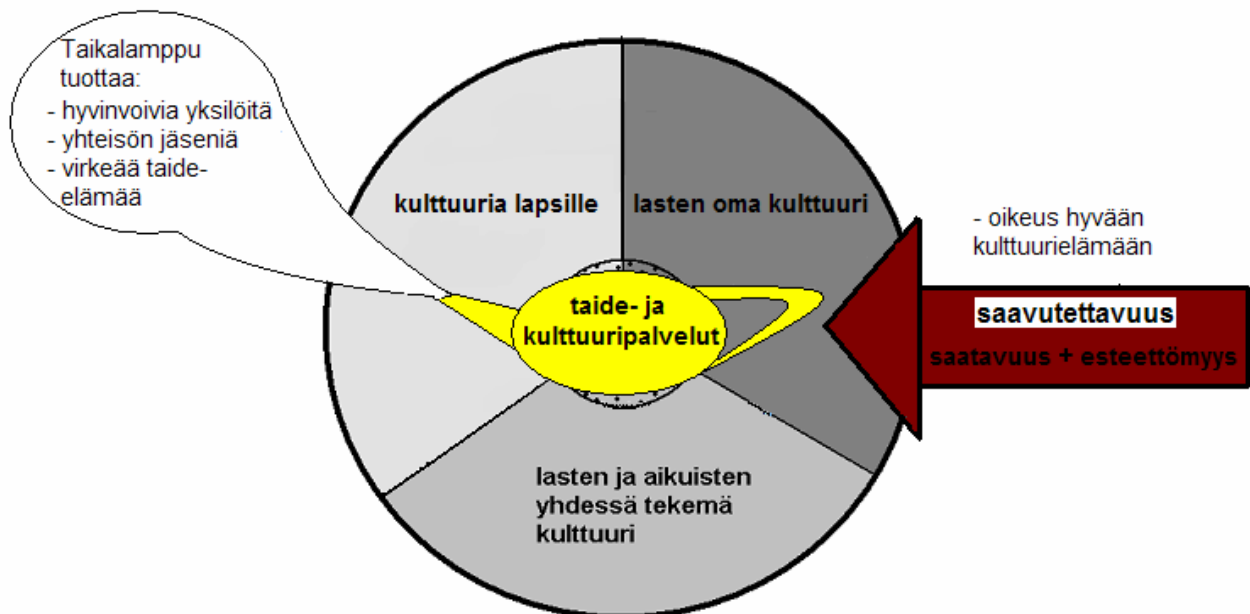
”Nyt kaikille avoin kulttuurikeskus voi ottaa vastaan sinne omia aikojaan hakeutuvat lapset tai ne lapset ja nuoret, jotka muutoin saattavat jäädä kulttuurikasvatuksen tarjonnasta vähälle tai jopa sen ulkopuolelle.” (2006:25, 11).

Taikalampun lastenkulttuurikeskuksista halutaan luoda paikka, johon lapset ja nuoret voivat hakeutua omien tarpeiden ja mielenkiintojensa mukaan. Näin kulttuuridemokratia

nousee jälleen kulttuurin demokratisoinnin rinnalle Taikalampun saavutettavuuden tausta-ajatuksena. Kulttuuridemokratian ajatuksen mukaan kulttuuritoiminta nousee ruohonjuuritasolta eli tässä tapauksessa lasten keskuudesta ja lasten omasta kulttuurista. Asiantuntija A1 toi esille, että lasten mahdollisuus vaikuttaa Taikalampun taide- ja kulttuuripalveluiden tapahtuu ainoastaan lastenkulttuurikeskukselle annettavan palautteen avulla. Julkaisujen kauniista kulttuuridemokratiaan nojaavista sanoista huolimatta jään pohtimaan, muotoutuvatko palvelut käytännössä lasten omista tarpeista ja haluista käsin. Kuunnellaanko lasten ääntä?

Kaksijakoisen lastenkulttuurin vahvistaminen

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -muistiossa tunnistetaan ja samalla vahvistetaan lasten oma ja lapsille suunnattu kulttuuri -jako (2002:12, 9). Vaikka kyseisessä lastenkulttuurin kaksijakoisessa määritelmässä lastenkulttuuri voidaan vielä ymmärtää hyvin laajassa merkityksessä, muualla muistion sekä arviointiraportin teksteissä Taikalampun lastenkulttuuriksi määrittäyty verkoston toiminta-alan mukainen taidepainotteinen kulttuuri (ks. esim. 2002:12, 13). Kuvion 3 ”lastenkulttuuriympyrässä”

KUVIO 3. Taikalampun saavutettava lastenkulttuuri suhteessa lastenkulttuurin jaotteluihin sekä perusteluihin (vrt. kuvio 2 s. 12).

Taikalampun lastenkulttuuri sijoittuu ympyrän keskiöön eli suppean lastenkulttuurin alueelle. Samoin kuin *Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa* (ks. luku 2.3 *Lastenkulttuuri hyvinvoivia kansalaisia kasvattamassa*, s.7–10) Taikalamppuun liittyvissä julkaisuissa lastenkulttuuria siis taustoitetaan ja perustellaan kulttuurin laajaan käsitystapaan vedoten, mutta toimenpiteistä kirjoitettaessa lastenkulttuuri rajautuu taide- ja kulttuuripalveluiksi.

Lastenkulttuuritoimikunnan mietinnön mukaan ”*kaikki ovet, jotka lapset pystyvät avaamaan, ovat lastenkulttuuria*” (1979:32, 3). Taikalampussa näin ei ole. Taikalamppu on itsessään lapsille suunnattua kulttuuria tarjoava kulttuuri-instituutio (ks. lapsille suunnatusta kulttuurista 2002:12, 9). Taikalampun lastenkulttuuri tarkoittaa kulttuurikeskusten taide- ja kulttuuripalveluita. Taidepainotteinen rajanveto on sinänsä ymmärrettävää, koska lastenkulttuurikeskusten toiminta-ala on vakiintunut taide- ja kulttuuripalveluiden sektori. Tutkimukseni aineistona toimineet opetusministeriön julkaisut Taikalampusta vahvistavat tätä taideperustaisen kulttuurisektorin rajanmäärittelyä.

Tästä huolimatta opetusministeriön julkaisuissa halutaan tuoda esiin myös lasten omaa panosta ja luovuutta lapsille suunnatun kulttuurin rinnalla (ks. esim. 2002:12, 13). Lasten tunnistaminen oman kulttuurin omaavina aktiivisina subjekteina laajentaa Taikalampun lastenkulttuurin sisältöä. Toisin kuin *Lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa* lasten oma kulttuuri pysyy keskeisenä osana lastenkulttuuria kautta linjan Taikalampun toimintaa käsiteltäessä eikä jää pelkäksi lastenkulttuurin taustoituksen ja perustelujen koristeeksi. Lasten omalle kulttuurille on avattu ovi lastenkulttuurin perusteluista kohti toimintaa. Se, miten suuri tila lasten omalle kulttuurille käytännössä annetaan osana Taikalampun toimintaa, riippuu jokaisen keskuksen arvoista ja toimintamalleista.

Lastenkulttuurille tuotetusta kaksijakoisesta merkityksestä huolimatta kuviossa 3 esitän Taikalampun lastenkulttuurin pitävän sisällään kaikki kolme Mouritsenin (2002, 16–17) esittelemää lastenkulttuurin toimijapohjaista osa-alueita. Koska Taikalampun taide- ja kulttuuripalveluiden toimintamuodot sisältävät lasten ja aikuisten yhdessä muodostamaa kulttuuria (esim. erilaisten esitysten tekeminen yhdessä), voidaan kyseinen lastenkulttuurin osa-alue käsittää osaksi Taikalampun toimintaa, vaikkei sitä Taikalamppuun liittyvissä julkaisuissa ja haastatteluissa itsenäisenä osa-alueena tunnistettukaan.

Perustelujen uudet tuulet markkinoistuvan kulttuuripolitiikan merkinä?

Olen löytänyt *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiosta ja *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportista neljä erilaista Taikalampun lastenkulttuuria ja sen saavutettavuutta perustelevaa diskurssia: oikeus hyvään kulttuurielämään, yhteisön jäsenten kasvattaminen, eväät hyvinvoivaksi yksilöksi ja virkeän taide-elämän hyödyt. Kuviossa 3 oikeus hyvään kulttuurielämään löytyy oikeasta reunasta lastenkulttuurin saavutettavuuden lähtökohtana. Muut perustelut puolestaan liittyvät siihen, mitä Taikalampun lastenkulttuurilla ja sen saavuttamisella voidaan saada aikaan (ts. mitä Taikalamppu tuottaa).

Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto -työryhmän muistion ja *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportin teksteissä on selkeää painotusero lastenkulttuurin saavutettavuuden perusteluissa. Keskeiseksi muistiossa nousee lasten oikeus hyvään kulttuurielämään sekä lastenkulttuurin mahdollisuus kasvattaa hyvinvoivia yksilöitä ja yhteisön jäseniä. Nämä tavoitteet liittyvät muistiota edeltäneeseen julkaisuun ”*Kulttuuri kasvaa lapsissa*” – *Taiteen keskuustoimikunnan ehdotus opetusministeriölle lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi* (2002).

Samoin kuin muistiossa *Taikalamppujen valossa* -arviointiraportissa vedotaan oikeuteen osallistua taide- ja kulttuuripalveluihin. Vaikka kasvatus- ja kasvamisdiskurssi edelleen esiintyy arviointiraportin tekstissä, sen asema ei ole enää yhtä vahva. Arviointiraportissa lastenkulttuurin perusteluissa huomiota herättää talouden sanastoa hyödyntävä ”virkeän taide-elämän hyödyt” -diskurssi ja erityisesti ajatus taiteilijoiden työllistamisestä taiteen kuluttajapohjaa kasvattamalla. Taiteilijoiden työllisyyden parantaminen lasten kasvattamisella ahkeriksi taide- ja kulttuuripalveluiden käyttäjiksi luo taidekentästä erikoisen kuvan itseään ruokkivana kehänä. Asiantuntija A1 kielsi, että taiteilijoiden työllistäminen taiteen kysyntää lisäämällä olisi Taikalampun ensisijainen tavoite. Asiantuntijan mukaan kyseinen tavoite täyttyy Taikalampun toiminnan sivussa. Arviointiraportissa perustelua ei kuitenkaan määritellä toissijaiseksi, vaan taiteen kysynnän kasvattaminen ja taiteilijoiden työllistäminen esitettiin yhtenä Taikalampun toiminnan perusteena muiden perustelujen rinnalla, vieläpä useaan otteeseen.

Niin virkeästä taide-elämästä kirjoitettaessa kuin arviointiraportin muussakin tekstissä esiintyy huomattavasti enemmän talouteen pohjautuvaa sanastoa kuin muistiossa. Kuten toin esiin luvussa 7.4.2 *Taiteelle harrastajia – taiteilijoille työtä* asiantuntija A3 kiinnitti huomiota arviointiraportin erilaiseen puhetapaan. Voidaan pohtia, onko muistion ja arviointiraportin erilaisissa sanastoissa ja perustelujen painopisteen muutoksessa kyse yleisemmästä kulttuuripoliittisesta muutoksesta. Taikalamppu-julkaisut eroineen voivat ilmentää kulttuuripoliitiikan siirtymää hyvinvointivaltiollisesta kulttuuripoliitikasta kohti markkinoistuvaa kulttuuripoliitiikkaa

Arvioinnin jälkeen katse eteenpäin

Tutkimukseni pyrki selvittämään, mitä Taikalampun lastenkulttuurin saavutettavuus tarkoittaa. Tarkoituksena oli analysoida nimenomaan valtionhallinnon määrittelyjä niin verkoston lastenkulttuurista kuin saavutettavuudestakin.

A3: Niin se oli konkreettinen ja sit siinä varmaan sai poliittisia sulkia hattuunsa ihmiset. Ja sit tapahtu monia tällaisia... tai siis sitä mä tarkotan, et kun tavallaan, tai nyt mä tajuan, et kun tää on selkeesti tämmöinen muistion tekeminen tavallaan kulttuuripoliittinen vaikutuskanava. Elikkä se on selkeesti sitä, että sillä yritetään saada rahoitusta tai lisätä rahoitusta käytännössä. Ja sitten se, et mitä siel käytännössä tapahtuu niin on ehkä erinäköistä tai erilaista...

Ei ole merkityksetöntä, kuinka opetusministeriön julkaisuissa kirjoitetaan lastenkulttuurista ja saavutettavuudesta. Asiantuntija A3 tuo osuvasti ilmi puheessaan tutkimukseni kannalta keskeisen seikan: opetusministeriön tekstien takaa löytyy erilaisia tavoitteita ja vaikutuspyrkimyksiä. Faircloughin (1997, 136) mukaan se, miten asiat ymmärretään ja representoidaan teksteissä, vaihtelee tekstin tuottajien yhteiskunnallisen aseman, etujen ja päämäärien mukaan. Esimerkiksi *Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkosto* -muistiossa Taikalamppua ja lastenkulttuuria on kannattanut perustella siten, että se saisi mahdollisimman paljon rahoitusta.

Kahden erilaisen aineiston käyttäminen on ollut toimiva ja mielenkiintoinen tapa lähestyä valtionhallinnon käsityksiä lastenkulttuurin saavutettavuudesta. Asiantuntijoiden haastatteluiden avulla olen saanut vahvistuksia johtopäätöksilleni sekä uutta ja välillä julkaisuista poikkeavaakin informaatiota. Antoisinta haastatteluissa ovat kuitenkin olleet tiedonjyvät muistioon luotujen merkitysten taustoista. Asiantuntijoiden haastattelut antoivat viitteitä muistioon vaikuttaneista kulttuuripoliittisista näkemyksistä, vaikutteista ja tavoitteista. Samalla asiantuntijoiden puheenvuoroista oli myös havaittavissa heidän taustansa vaikutus vastauksiin. Esimerkiksi Taikalamppuun vähiten sidoksissa olevan asiantuntija A3:n puheenvuorot sisälsivät enemmän kriittisiä näkökulmia verrattuna Taikalampun parissa työskentelevän virkamiehen (A1) puheeseen.

Näin jälkikäteen ajateltuna olisi ollut mielenkiintoista keskittyä ruotimaan enemmän näitä tekstien syntyyn vaikuttaneita tavoitteita ja vaikutuspyrkimyksiä. Mahdollisuus tekstien merkitysten tuottamisen taustojen yksityiskohtaisempaan analysointiin ja paljastamiseen olisi avautunut näiden kahden erilaisen aineiston avulla, jos tutkimus- ja haastattelukysymysten suuntaus olisi ollut hieman erilainen.

Seuraavaksi olisi tärkeää ja kiinnostavaa laajentaa Taikalampun tarkastelua käytännön tasolle. Kiinnostus tällaiseen näkökulmaan tuli myös esille asiantuntija A3:n haastattelussa. Esimerkiksi yhteen keskukseen keskittyvän tapaustutkimuksen avulla voitaisiin tutkia, miten valtionhallinnon tavoitteet ilmenevät lastenkulttuurikeskusten käytännöissä. Vai ilmenevätkö ne ylipäättään mitenkään? Taikalampun kirjattujen tavoitteiden – esimerkiksi saavutettavuuden parantamisen – vertaaminen käytännön toimiin tuottaisi todennäköisesti hedelmällisiä keskusteluja käytäntöjen ja tekstien välille sekä käyttökelpoista tietoa niin Taikalampun jäsenille kuin opetusministeriöllekin.

Suomessa lastenkulttuurin tutkiminen osana julkista kulttuuripolitiikkaa on jäänyt yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa vaille ansaitsemaansa huomiota. Olisi tärkeää saada lastenkulttuurista lisää luotettavaa tietoa, johon mielestäni olennaisena osana kuuluu aiemman, myös tämän, tutkimuksen arvioiminen, uusien näkökulmien esiin tuominen ja mahdollisesti jopa aiempien tutkimustulosten perusteltu kumoaminen. Toivottavasti kiinnostus lastenkulttuurin yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen kasvaa ja uusia tarpeellisia tutkimuksia liittyisi osaksi tieteellistä keskustelua lastenkulttuurista.

LÄHTEET

Aineisto

2002:12 *Taikalamppu -lastenkulttuurikeskusten verkosto*. Opetusministeriön työryhmien muistioita 2002:12. Helsinki: Opetusministeriö. Saatavissa osoitteessa:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2002/liitteet/opm_493_taikalamppu.pdf?lang=fi>

2006:25 *Taikalamppujen valossa -lastenkulttuurikeskusten arviointi*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:25. Saatavissa osoitteessa:

<<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/tr25.pdf?lang=fi>>

Ministeriöiden julkaisut

1979:32 *Lastenkulttuuritoimikunnan mietintö*. Komiteanmietintö 1979:32. Helsinki: Opetusministeriö.

2002:12b *Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnista*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:12. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Saatavissa osoitteessa:

<<http://www.stm.fi:80/Resource.phx/publishing/store/2002/04/is1062664305620/dokumentti.pdf>>

2003:29 *Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma*. Opetusministeriön julkaisuja 2003:29. Helsinki: Opetusministeriö. Saatavissa osoitteessa:

<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2003/lastenkulttuuripoliittinen_ohjelma_barnkultur_politiskt_program>

2006:6 *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006-2010*. Opetusministeriön julkaisuja 2006:6. Saatavilla osoitteessa:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm_18_opm6.pdf?lang=fi>

2006:50 *Reilu kulttuuri: Kulttuuripolitiikan eettinen ulottuvuus ja kulttuuriset oikeudet*. Opetusministeriön julkaisuja 2006:50. Saatavilla osoitteessa:

<<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2006/liitteet/opm50.pdf>>

”Kulttuuri kasvaa lapsissa” – *Taiteen keskustoimikunnan ehdotus opetusministeriölle lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi* (2002). Taiteen keskustoimikunta. Saatavissa osoitteessa:

<http://edmund.taiteenkeskustoimikunta.fi/default.asp?WCI=wciEDM_Download_Submit&lngArchive_id=607>

Elektroniset lähteet

Brugg Bawden, Allison (2002) *Access and the Cultural Infrastructure*. Art, Culture & the National Agenda Issue Paper. Center for Arts and Culture (viitattu 14.2.2008). Saatavissa osoitteessa: <<http://www.culturalpolicy.org/pdf/access.pdf>>

Kulttuuria kaikille. Kehyksen Kulttuuria kaikille -palvelun verkkosivut (viitattu 7.9.2007). Saatavissa osoitteessa: <www.kulttuuriakaikille.fi>

Taikalamppu. Taikalamppu-lastenkulttuurikeskusten verkoston verkkosivut (viitattu 7.10.2007). Saatavissa osoitteessa: <www.taikalamppu.fi>

Kirjallisuus

Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction :a Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.

Corsaro, William A. (2005) *The Sociology of Childhood*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Gill, Rosalind (2000) "Discourse Analysis". Teoksessa Bauer, Martin W. & Gaskell, George (eds.) *Qualitative Researching with Text, Image and Sound – A Practical Handbook*. London: Sage Publications, 172–190.

Grönfors, Matti (1985) *Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät*. Porvoo: WSOY.

Heiskanen, Ilkka; Hirvonen, Johanna & Kangas, Anita (2002) "Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö ja hallinto". Teoksessa Heiskanen, Ilkka; Kangas, Anita & Mitchell, Ritva (toim.) *Taiteen ja kulttuurin kentät: Perusrakenteet, hallinta, lainsäädäntö ja uudet haasteet*. Jyväskylä: Tietosanoma, 28–88.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hänninen, Sakari (2002) "Kertovatko hallinnon tekstit hallinnon käytännöistä?". Teoksessa Mauranen, Anna & Tiittula, Liisa (toim.) *Kieli yhteiskunnassa – Yhteiskunta kielessä*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AfinLA, 35–43.

Häyrynen, Simo (2006) *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripoliittikka*. Jyväskylä: SoPhi.

Jor, Finn (1977) *Kulttuuria omin ehdoin: Kokeiluja ja kokemuksia eräistä Länsi-Euroopan maista*. Helsinki: Suomen Kaupunkiliitto.

Kalliala, Marjatta (2006) *Play Culture in a Changing World*. Maidenhead: Open University Press.

Kalvina, Inga (2004) "Searching for the Impacts of Cultural Participation". Teoksessa Ahponen, Pirkkoliisa & Kangas, Anita (eds.) *Construction of Cultural Policy*. Jyväskylä: Minerva Kustannus, 41–66.

Kangas, Anita (1988) *Keski-Suomen kulttuuritoimintakokeilu tutkimuksena ja politiikkana*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kangas, Anita (1999) "Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet". Teoksessa Kangas, Anita & Virkki, Juha (toim.) *Kulttuuripolitiikan uudet vaatteet*. Jyväskylä: SoPhi, 156–178.

Kangas, Anita (2003) "Sosiokulttuurisesta animaatiosta sosiokulttuuriseen innostamiseen". Teoksessa Puhakka, Antero; Suutari, Minna & Tedre, Silva (toim.) *Notkea liike: Pirkkoliisa Ahposen juhlakirja*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 63–73.

Kiilakoski, Tomi; Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (2005) "Kenen kasvatus?". Teoksessa Kiilakoski, Tomi; Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (toim.) *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus*. Tampere: Vastapaino, 7–28.

Kumpulainen, Kaisu (2006) *Taide- ja taitelijapoliittinen ohjelma: Poliittinen ohjelma taiteen ja taiteilijoiden aseman edistämiseksi*. Kulttuuripolitiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Kurki, Leena (2000) *Sosiokulttuurinen innostaminen: Muutoksen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.

Lastensuojelulaki 683/1983 3§.

Lindroos, Kia (2004) "The Concept of 'Culture' in the 'era of cultural studies' ". Teoksessa Ahponen, Pirkkoliisa & Kangas, Anita (eds.) *Construction of Cultural Policy*. Jyväskylä: Minerva Kustannus, 187–208.

Luoma, Raija-Leena (1997) *Suomalainen taidepolitiikka – 'Reviirien vartiointia'?* *Asiantuntija poliittisena toimijana valtion taidehallinnossa*. Valtio-opin pro gradu - tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mitchell, Claudia & Reid-Walsh Jaqueline (2002) *Researching Children's Popular Culture: The Cultural Spaces of Childhood*. London: Routledge.

Mouritsen, Flemming (2002) "Child culture – play culture". Teoksessa Mouritsen, Flemming & Qvortrup, Jens (eds.) *Childhood and children's culture*. Odense: University Press of Southern Denmark, 14–42.

Palmenfelt, Ulf (1999) "Barndom som kultur". Teoksessa Palmenfelt, Ulf (red.) *Barndoms kulturalisering*. Barnkulturforskning i Norden. Åbo: NNF, 7–15.

Pietikäinen, Sari (2000) "Kriittinen diskurssintutkimus". Teoksessa Sajavaara, Kari & Piirainen-Marsh, Arja (toim.) *Kieli, diskurssi & yhteisö*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 191–217.

Pirnes, Esa (2008) *Merkityksellinen kulttuuri ja kulttuuripolitiikka: Laaja kulttuurin käsite kulttuuripolitiikan perusteluna*. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Summa, Hilikka (1989) *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka*. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu.

Suomen kielen perussanakirja, 2. osa: L-R (2001) Haarala, Risto (päätoim.) Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja, Helsinki: Edita.

Timonen, Eija (2005) *Perinteestä mediavirtaan: Kansanperinteen muuntuminen arkistomuistiinpanoista lastenkulttuuriksi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ylä-Sankola, Mari (1995) *Lastenkulttuuri ja apurahat: Taiteen keskustoimikunnan tuki lastenkulttuurille 1988–1995*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.

Ylä-Sankola-Peltola, Mari (1996) *Lastenkulttuurin julkinen tuki: Lastenkulttuurin edistämiseen tarkoitetun apurahan jakautuminen hakijoiden ja saajien kesken 1990-luvulla*. Taidekasvatuksen pro gradu -tutkielma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

LIITTEET

LIITE 1: HAASTATTELUPYYNTÖ

Hei,

Teen Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan opintojeni päätteeksi pro gradu -tutkielmaa lastenkulttuurikeskusten verkosto Taikalampun lastenkulttuurista ja lastenkulttuurin saavutettavuudesta.

Taikalamppuun liittyvien julkaisujen – *Taikalamppu-lastenkulttuuriverkosto* (2002) ja *Taikalamppujen valossa* (2006) – analysoinnin lisäksi tarkoitukseni olisi haastatella paria asiantuntijaa, jotka ovat olleet mukana luomassa Taikalamppuun liittyviä julkaisuja. Kulttuuripolitiikan professori Anita Kangas suositteli Teitä haastateltavaksi.

Olisin erittäin mielissäni, jos saisin haastatella Teitä.

Haastattelu voidaan järjestää Helsingissä ja siihen kannattaa varata aikaa karkean arvion mukaan 1,5 tunnin verran. Mahdollisuuksien mukaan haastattelu järjestettäisiin tammikuun aikana. Tarkemmasta haastatteluajasta ja -paikasta voidaan sopia myöhemmin.

Vastaan mielelläni, jos Teillä on jotain kysyttävää pro gradu -tutkielmaani ja haastatteluun liittyen.

Vastausta odottaen,

Milja Sirviö

mitasirv@cc.jyu.fi

050 324 5951

LIITE 2: TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

TAIKALAMPUN LASTENKULTTUURI SAAVUTETTAVUUDEN NÄKÖKULMASTA

1. Tutkimuksen ja osallistujien esittely

Pro gradun tarkoitus

Taikalamppu-lastenkulttuuriverkosto -työryhmän muistio (2002)

- Osallistuminen työryhmään
- Muistion tausta, vaikutteet ja tavoitteet + Taikalampun tavoitteet

2. Mitä on Taikalampun lastenkulttuuri?

- Miten Taikalampun lastenkulttuuri suhteutuu laajaan ja suppeaan kulttuurikäsitteeseen? Lasten oma kulttuuri – lapsille suunnattu kulttuuri - jaotteluun?
- Mikä on lasten oman kulttuurin rooli Taikalampussa?

”Kaikilla lapsilla ja nuorilla, asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta, tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet laadukkaisiin taide- ja kulttuuripalveluihin.” (2002:12, 7).

- Mitä on Taikalampun laadukas kulttuuri? Mitä ovat ne ”ei-laadukkaat” taide- ja kulttuuripalvelut?
- Tekstissä puhutaan ”kaikista lapsista ja nuorista asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta”, miksi mainitaan vain asuinpaikka ja varallisuus?

”Lastenkulttuurikeskukset ylläpitävät lapsille tarkoitettua kirjallisuuden, musiikin, teatterin, nukketatterin, animaation, elokuvan, median, kuvakulttuurin ynnä muiden kulttuurin osa-alueiden parasta perintöä ja uudistavat sitä luovien tavoin.” (2006:25, 19).

- Mitä tämä lastenkulttuurin paras perintö on ja kuka sen määrittelee?

3. Mitä tarkoittaa (lasten)kulttuurin saavutettavuus?

- (Laadukas lastenkulttuuri ympäri Suomen ja paikalliset esteet osallistumiseen)

- **Keskusteltiin saavutettavuudesta julkaisua tehtäessä?**
- Taikalampun tavoite parantaa lastenkulttuurin saavutettavuutta

”Verkoston tavoitteena on edistää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluiden laatua ja saatavuutta koko valtakunnassa tukemalla jo olemassa olevien lastenkulttuurikeskusten toimintaa ja edistämällä lasten taide- ja kulttuuripalveluiden syntymistä sinne, missä sitä ei vielä ole.” (2002:12, 20.)

- **Millainen on saavutettava palvelu?**
- Tuliko muistion laadinnassa esiin, miksi Itä-Suomi Taikalampun ulkopuolella?
- Riittääkö että palvelu on saatavilla, pitääkö se myös saavuttaa?

4. Miksi lastenkulttuuri pitäisi saavuttaa?

- Lastenkulttuurin/Taikalampun perustelut (yhteisö-, yksilö- ja yhteiskuntatason diskurssit)
- **Millaisia tavoitteita lastenkulttuuriin liittyy?**

”Kysymys on siitä, millaisessa kulttuuriympäristössä haluamme elää ja asua ja millaisiksi tulevaisuuden suomalaisiksi haluamme lastemme kasvavan.” (2002:12, 8)

”Luovuus on tämän päivän teknologisen menestyksen ja teollisuuden kehityksen perusta. Taiteen ja kulttuuri tuntemus pitäisi olla jokaisen työväline ja pääoma. Luovuus ja innovatiivisuus ovat pienen kansakunnan tärkeimpiä voimavaroja, kaikilla elämänoilla.” (2002:12, 17.)

”Lastenkulttuurin eri toimintamuodot tukevat lasten ja nuorten kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Elämisen taitojen oppiminen, kyky ilmaista itseään ja eettisten ja esteettisten arvojen sisäistäminen ovat tärkeitä asioita elämässämme.” (2002:12, 16.)

”Yhteisön henkinen hyvinvointi perustuu sen jäsenten hyvinvointiin.” (2002:12, 17).

5. Kertaus, epäselvien kohtien selventäminen, jne.